

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ที่ได้จากแบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน แบบศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาชาวบ้าน ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาและเสนอเป็นความเรียง

ตอนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ ซึ่งประกอบไปด้วยผู้บริหาร และผู้ปฏิบัติงาน

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามเกี่ยวกับลักษณะการปฏิบัติงาน ปัญหาในการปฏิบัติงาน และการสนับสนุนการปฏิบัติงาน การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ ในกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ในเรื่องการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม การนำมาเป็นวิทยากร และการนำมาเป็นสื่อเพื่อการศึกษา

ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ เกี่ยวกับแนวทางในการปฏิบัติงาน การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ตอนที่ 5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน

ในส่วนนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมภูมิปัญญาชาวบ้าน ในเขตภาคตะวันออก และได้จัดแบ่งตามประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่แบ่งไว้ในงานวิจัยครั้งนี้ คือ ด้านคติ ความเชื่อ ด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ด้านเกษตรพื้นฐาน ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสวัสดิการชุมชน ด้านการรักษาพื้นบ้าน ด้านเทคโนโลยีพื้นบ้าน ด้านศิลปพื้นบ้าน และ ด้านหัตถกรรม ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นชุมชนที่มีอายุเก่าแก่มาก จากหลักฐานเมืองโบราณที่พบสืบอายุได้ถึงยุคทวาราวดี และมีซากโครงกระดูกซึ่งมีอายุอยู่ในยุคหินใหม่ กลุ่มชาติพันธุ์ที่เข้ามาตั้งรกรากในบริเวณนี้แต่เดิม ได้แก่ มอญ เขมร และขลว หัวเมืองชายฝั่งเริ่มมีความสำคัญมากขึ้น เมื่อชาวจีนจำนวนมากอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ทำการเกษตร และการประมงในชลบุรี และได้มีการผสมผสานทางวัฒนธรรม และชาติพันธุ์กับคนไทย จนกลายเป็นชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุดในภูมิภาคนี้ นอกจากนี้ยังมีคนอีกกลุ่มหนึ่งที่เข้ามาหลังจากคนจีน คือ ชาวมุสลิมที่อพยพจากมินบุรี มาอยู่ที่ฉะเชิงเทราเป็นส่วนใหญ่ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2533)

นอกจากความหลากหลายของกลุ่มชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือแล้ว สภาพทางภูมิศาสตร์ก็เป็นสิ่งที่มีต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมสภาพภูมิศาสตร์ของภาคนี้จะมีอยู่ 3 ลักษณะ คือ ที่ราบลุ่ม ที่สูง และพื้นที่ชายฝั่ง ซึ่งจากสภาพทางภูมิศาสตร์ทั้ง 3 ลักษณะจะทำให้ประชาชนในท้องถิ่นต่างๆ มีการประกอบอาชีพในหลายรูปแบบที่เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศ และจากวิถีการชีวิตที่สร้างขึ้นก็ทำให้แต่ละสังคมจะมีคตินิ คติ ความเชื่อที่แตกต่างกันไป รวมทั้งวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีก็แตกต่างกันไปด้วย (นวลละออง สุภาพล, 2527)

จากความหลากหลาย ของกลุ่มชน สภาพทางภูมิศาสตร์ ทำให้ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีวิถีชีวิต ที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดภูมิปัญญาชาวบ้านด้านต่างๆ ดังนี้

1. ด้านคติ ความคิด ความเชื่อ

ด้านคติ ความเชื่อ ที่มีอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากการค้นคว้าและรวบรวมสามารถจำแนกได้ออกเป็น 15 ประเภทดังนี้

1. ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิด การตาย เป็นความเชื่อในเรื่องของการปฏิบัติตนให้บังเกิดผลดีแก่ผู้ปฏิบัติ เนื่องจากในสมัยโบราณการเกิดและการตาย ยังเป็นสิ่งที่ลึกลับมืดมน เพราะวิทยาการต่างๆ โดยเฉพาะในเรื่องการแพทย์ยังไม่เจริญก้าวหน้า และแพร่หลาย คำแนะนำสำหรับคนตั้งครรภ์ หรือการทำคลอด หมอชาวบ้านหรือ ที่เรียกกันว่า หมอตำแยซึ่งเป็นผู้ทำคลอด จะเป็นผู้ให้คำแนะนำ แก่หญิงผู้ตั้งครรภ์ จนกระทั่งกลายเป็นความเชื่อบางอย่างก็เป็นข้อห้าม ไม่ให้ปฏิบัติเนื่องจะเกิดอันตรายขึ้น เช่น เวลาท้องไม่ให้

อาบนํ้ากลางคืน จะออกผดน้ำ เนื่องจากอาบนํ้าของชาวบ้านในสมัยก่อนจะอาบนํ้าตามแม่น้ำลำคลอง ในเวลามืดค่ำย่อมเกิดอันตรายขึ้นได้ ก็เลยมีข้อห้าม

2. ความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาง ความเชื่อประเภทนี้เกิดจากการสังเกตและจดจำไว้ เหตุการณ์ที่ได้ประสบมาจึงคล้ายเป็นการทำสถิติไว้อย่างคร่าวๆ ว่าเกิดเหตุการณ์เช่นนี้บ่อยๆ จะเป็นเรื่องดี หรือเรื่องร้ายแล้วก็เชื่อถือ ยึดถือปฏิบัติต่อกันมา เช่น

- จิ้งจกทักข้างหน้า ไม่ให้เดินทางไปจะประสบเหตุ ทักข้างขวาจะได้เงิน ได้ทอง ทักข้างซ้ายจะมีเหตุร้าย ทักข้างบนตรีชะให้ไปได้จะโชคดี
- ถ้าเต่าเดินเข้าบ้านใคร บ้านนั้นจะมีโชค เวลากินข้าว ห้ามเคาะจาน มือหน้าจะต้องอดอยาก
- ตัดเล็บเวลากลางวัน เชื่อว่าแข่งพ่อแข่งแม่

ซึ่งความเชื่อประเภทนี้บางครั้ง เพราะความต้องการกำลังใจที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง บางครั้งก็เกิดขึ้นเพื่อต้องการให้ผู้คนในสังคมมีความรอบคอบเรียบร้อย หรือเกรงว่าถ้ากระทำสิ่งใดไม่ถูกกาลเทศะอาจเกิดอุบัติเหตุ เช่น การตัดเล็บในเวลากลางวันซึ่งในสมัยก่อนยังไม่มีการใช้ไฟฟ้าเหมือนในปัจจุบัน จึงอาจตัดเล็บพลาด เกิดการบาดเจ็บได้

3. ความเชื่อเกี่ยวกับภุคย์ยาม ความเชื่อประเภทนี้ ก็คล้ายคลึงกับความเชื่อประเภทโชคลาง คือได้จากการสังเกต จดจำเป็นสถิติไว้ แต่บางอย่างก็เกิดจากอิทธิพลทางศาสนาพราหมณ์ ความเชื่อเกี่ยวกับภุคย์ยามนี้ แม้ในปัจจุบันก็ยังเชื่อกันอยู่มาก เช่นภุคย์การทำพิธีมงคล และอวมงคลต่างๆ เช่น ห้ามเผาผีวันศุกร์ โคนจุกวันอังคาร แต่งงานวันเสาร์ถือว่าไม่ได้ ถ้าเผาผีวันศุกร์จะนำทุกข์มาให้เจ้าภาพ ความเชื่อประเภทภุคย์ยามนี้มักหาเหตุผลไม่ได้ แต่ทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดความมั่นใจ สบายใจ เป็นกำลังใจถ้าได้ปฏิบัติตามเป็นที่พึงพอใจที่สำคัญอย่างหนึ่ง ในภาวะที่มนุษย์ขาดหลักประกันชีวิตที่ปลอดภัย มั่นคง เช่นความเชื่อที่ว่า ให้สังเกตลมหายใจ ว่าลมหายใจจรูมกข้างไหนคล่อง ก็ก้าวเท้าข้างนั้นออกไปก่อน ถือว่าจะได้โชคดีมีลาภ ถ้าก้าวเท้าที่จุมกคักก็ถือว่าโชคร้าย อาจเป็นความเชื่อถือที่มีมาตั้งแต่สมัยที่ต้องเข้าป่า ล่าสัตว์ ตัดฟัน ซึ่งอาจจะไปพบสัตว์ร้าย หรือ ประสบเหตุร้ายใดๆ โดยไม่มีอุปกรณ์ เครื่องมือทันสมัยที่จะป้องกันตัวได้ จึงต้องอาศัยภุคย์ยาม เป็นกำลังใจตลอดการเดินทาง

4. ความเชื่อเกี่ยวกับฝัน ความเชื่อในเรื่องนี้ เป็นความเชื่อเรื่องการทำนายฝัน ซึ่งการทำนายฝันนี้ เชื่อว่าเป็นการทำนายเหตุการณ์ ในอนาคตอันใกล้ว่าจะประสบสิ่งที่ดี หรือร้าย เช่น

- ฝันว่าได้เหยียบบุงจระเข้ เชื่อว่าจะมีคนนินทาใส่ร้าย
- ฝันว่าฟันหักอีกไม่นานจะมีญาติ หรือ เพื่อน เสียชีวิต
- ฝันว่าตัวลอยไปในอากาศ เชื่อว่าจะได้ลาภและยศ

นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับวิธีการแก้ฝันร้ายหรือฝันไม่ดี และการทำนายฝัน ที่ไม่เกี่ยวกับการทำนายเหตุการณ์ในอนาคต แต่เป็นการตีความฝันเป็นตัวเลข หรือตัวอักษร เพื่อต้องการเสี่ยงโชค ความเชื่อดังกล่าวนี้เป็นเสมือนความหวังที่ทุกคนต้องการนั่นเอง

5. ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องราง เวทมนต์ โสยศาสตร์ ความเชื่อทางไสยศาสตร์ เครื่องรางของขลัง และ เวทมนต์ที่อยู่ในกลุ่มชนที่มนุษย์ยังไม่ได้รับความเจริญทางวิทยาศาสตร์ และถึงแม้ว่าในปัจจุบันนี้จะมี ความเจริญทางวิทยาศาสตร์ แต่ความเชื่อในด้านไสยศาสตร์ก็ยังคงอยู่ นับเป็นที่พึ่งทางใจและเป็นกำลังใจอย่างดี เช่น

- คนที่ท้องลูกห้าปี ไม่มีของคัมถัมตำน้ำขำหม่า มันจะกินเด็กข้างใน ต้องมีคาถาขำหม่าสำหรับคนท้องว่า หิริโอด ชะคะ ฉันทนา หิตาสันโต สัพพหิริสาโล เป เตจะ ชัมมาจิวรจจาร สาดน้ำ 3 ที แล้วไปได้
- เสกยันต์เข้าควายทำเป็นหุ่นแล้วใช้เวทมนต์คาถา เอาไม้ที่ป่าขำมาทำ โดยใช้ไม้หลายๆ ชนิด เช่น ไม้หลัก ไม้หวาง ถ้ามีคนเข้าไปลัก มันจะทำอันตรายคนไปขโมย

6. ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และผีสาวงามไม้ ความเชื่อประเภทนี้ ก็เช่นกัน มีมาตั้งแต่สมัยวิทยาศาสตร์ยังไม่เจริญก้าวหน้า ถ้าเกิดเหตุการณ์ดีหรือร้ายที่มนุษย์ไม่สามารถหาเหตุผลได้ว่าเพราะอะไร ทำไมจึงเกิดเหตุการณ์นั้น มนุษย์ก็จะสรุปว่า เป็นเพราะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือภูติผี ปีศาจ ดลบันดาลให้เป็นไป เช่น

- เชื่อว่าผีบ้านผีเรือน ผีพระภูมิเจ้าที่ ทำอะไรถ้าไม่บอกจะไม่สบายอยู่ ไม่มีความสุข
- ก่อนออกทะเลต้องบนเจ้าแม่สามมุข บนด้วยมะพร้าวอ่อน 3 คู่ ขอย่าให้ลมจัดหรืออย่าให้มีลม ถ้าจะให้ศักดิ์สิทธิ์ก็บนด้วยขนมครก ว่าว เพราะเจ้าแม่ชอบ
- ห้ามนั่งผ้าใต้สะดือผีปอบจะกิน

- เวลาตลอด ผีกระสือจะมาหากินใต้ถุนบ้าน มันมากินของสกปรก คนออก
ลูกใหม่ๆ เขาถึงเอาหนามมาสะ กล้ามันจะมากินเนื้อ
- ผีชอบเข้ามาสิงในร่างคน ทำให้มีลักษณะเหมือนคนป่วยไข้ และอยากจะ
กินเหล้า กินไก่ มีอาการป่วยอยู่ตลอดเวลา ไม่สู้หน้าคน

7. ความเชื่อเกี่ยวกับจำนวนนับ เป็นความเชื่อเกี่ยวกับตัวเลขเท่าที่รวบรวมได้
มีไม่มากนัก อาจเป็นความเชื่อเพราะความคล้องจองทางภาษา และประเพณีนิยม เช่น

- บ้านใดต้องมีขั้นดี โดยถือว่าเลขคี่บ้านดี เลขคู่บ้านใดคน
- ทำบุญพระ 9 รูป เพื่อต้องการความก้าวหน้า หรือ แมวห้า หมากหก เลี้ยง
ไม่ได้ มันผิดตำรา
- จุดธูปไหว้พระสงฆ์ 3 ดอก ไหว้ผีคนละดอก

8. ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะ ดี - ชั่ว เป็นการทำนายโชควาสนา จากใบหน้า
รูปร่าง ท่าทาง ซึ่งได้จากการสังเกต และเก็บสถิติ และอาจเป็นการอบรมสั่งสอนภริยา
มารยาท ให้เรียบร้อย ทางอ้อม เช่น

- ถ้าผู้หญิงพูดไม่ละมุนละม่อม และมีใบหน้าคล้ายผู้ชาย ถือว่าเป็นคนอาภัพ
ในความรักและทรัพย์สิน
- คนเดินโคลงคิระหคบไม่ได้ ชอบเอาเปรียบ

นอกจากนี้ยังมีการสังเกตไปถึงลักษณะดี-ชั่ว ให้คุณโทษของสัตว์ต่างๆ เช่น

- หม่าจะไม่คุด ถ้าจับหางคิง
- นกเขานาใหญ่ ไก่ชนขาลเล็ก

9. ความเชื่อเกี่ยวกับยากกลางบ้าน ยากกลางบ้านยังสามารถใช้อยู่ได้ในปัจจุบัน
เป็นธรรมดาที่เมื่อผู้คนเกิดเจ็บป่วย หรือได้รับภัยจากสิ่งแวดล้อม ก็พยายามชวนหาวิธี
การและสิ่งที่จะมารักษาให้หาย เพื่อความอยู่รอด และความรู้ทางการแพทย์ในหมู่บ้านก็ยัง
ไม่เจริญ จึงต้องมีการลองผิดลองถูกในสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวหรือหามาได้ ต่อมาเมื่อเห็นว่าใช้ได้
ผล ก็จดจำวิธีการนั้นๆ และพอบอกกล่าวกันต่อๆไป ซึ่งบางอย่างอาจเป็นเหตุบังเอิญที่เกิด
หายเอง ก็เข้าใจว่าวิธีนั้นนี้ได้ผล เช่น

- ถ้าเป็นปากนกกระจอก ให้ไปขโมยสีผึ้งแม่มาয়มาทา
- เป็นผี เมื่อตื่นนอนตอนเช้าห้ามพูดกับใคร แล้วใช้น้ำขี้เต้าน้ำลายใต้ลิ้น
วนรอบ ผี 3 ครั้ง
- ถ้าแมวข่วนเป็นแผล ใช้ดินหม้อทาจะหาย

10. ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว มนุษย์ก็คือ ธรรมชาติอยู่เป็นประจำ เมื่อ เกิดเหตุการณ์ธรรมชาติที่ผิดปกติไปกว่าที่เคยเห็น ก็เข้าใจว่า มีผู้บันดาลให้เป็นไป ต้องเช่นไหวบางสรวง หรือวิธีจัดปรากฏการณ์นั้นๆ หรือสังเกตว่าถ้า เกิดปรากฏการณ์เช่นนี้จะมีเหตุการณ์แบบนี้เกิดขึ้น ความเชื่อในเรื่องปรากฏการณ์ธรรมชาติ นี้เป็นการสังเกตและบอกเล่าสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน เช่น

- เวลามีจันทรคราส ทำนายได้ว่า เจียงใต้ข้าวไม่เหลือ เจียงเหนือข้าว เหลือเกลืออิม
- เมื่อเกิดพายุให้เอาข้าวสารขั้ดไปรอบ ๆ บ้าน พายุจะหาย

11. ความเชื่อเกี่ยวกับเคล็ด เคล็ดเป็นวิธีการแก้ปัญหาหรือป้องกัน ไม่ให้เกิด ปัญหา เกิดเหตุการณ์ที่ไม่เรียบร้อย เป็นวิธีการที่ได้ปฏิบัติ ทดลองกันมา บางครั้งอาจเป็น เพราะ ไม่ทราบว่าจะหาวิธีแก้ปัญหา หาทางออกอย่างไร เคล็ดบางอย่างยังเป็นที่ยอมรับ ความเชื่อถือต่อกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ เช่น

- คนที่กางติดคอเอาไม่ออก ให้ไปหาคนที่เกิดเอาเท้าออกก่อน ให้เขาเอา เท้าจุ่มน้ำ แล้วผู้ที่กางติดคอต้มน้ำที่เท้าคนนั้นจุ่มลงไป แล้วให้เอาสบู่ดอีก ที่หนึ่ง จะหายทันที
- การกวาดบ้านให้กวาดเข้ามา เงินทองจะได้เข้ามา ถ้ากวาดออกไปก็เป็นการปัดเงินออกไป
- เวลาเปิดขันหมากต้องคว่ำ แล้วให้พลพนันแน่นไม่แตกกระจายกัน
- ผู้หญิงที่ท้องกลัวคลอดยากให้สอดท้องข้าง

12. ความเชื่อเกี่ยวกับมงคลและอัปมงคล ความเชื่อประเภทนี้คล้ายๆ กับเคล็ด เป็นเรื่องกำหนดข้อควรปฏิบัติ ส่วนมงคลและอัปมงคลเป็นเรื่องที่มีทั้งข้อให้ปฏิบัติและข้อห้าม ปฏิบัติ และมีความเชื่อถืออย่างเคร่งครัดกว่าเคล็ด ถ้าผู้ใดไม่ปฏิบัติตามจะเกิดความเสื่อม ไม่เจริญรุ่งเรือง เช่น

- ห้ามเดินลอดไม้ท่อนเดียวที่มีพาดอยู่ จะทำให้เสื่อมไม่เจริญรุ่งเรือง แก่ผู้ นั้นทุกด้าน
- ห้ามนำใบตองเข้าบ้าน จะทำให้บ้านนั้นไม่รุ่งเรือง
- ต้นไม้ที่ถือว่าเป็นสิริมงคลควรปลูกในบ้าน ได้แก่ พุทธรักษา บานไม่รู้โรย ดาวเรือง มะยม มะขาม ขนุน และต้นคุณ

- เพื่อเป็นศรีแก่ตัวเอง เมื่อแต่งงานไม่ควรหล่อนอนในสามคืนแรก จะทำให้ทั้งคู่มีความรุ่งเรือง

13. ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพ เป็นความเชื่อในเรื่องการปฏิบัติเพื่อให้การทำมาหากินได้ผลเต็มเม็ดเต็มหน่วย เพราะถือเป็นเรื่องสำคัญในการดำรงชีพ เช่น

- ห้ามเจ้าของร้านยืนอยู่หน้าร้าน จะทำให้ลูกค้าไม่เข้าร้าน เพราะผีบ้านผีเรือนไล่เสีย
- ถ้าจับขួយเป็นอาชีพ เมื่อจับขួយได้ให้เด็ดหางขួយเสียจะทำให้ปลอดภัยจากงูกัด
- ถ้ากินข้าวที่กำลังท้องโดยไม่ปลอกเอาไส้อ่อนมากิน ชาติหน้าต้องทำข้าวบิละเม็ดๆ จนครบเม็ดที่กินไป

14. ความเชื่อในเรื่องบาป - บุญ และนรก - สวรรค์ ความเชื่อเรื่องนี้เกี่ยวเนื่องมาจากอิทธิพลของพุทธศาสนา เพราะศาสนาประจำชาติไทยคือศาสนาพุทธ ซึ่งถือว่ามนุษย์มีการเวียนว่ายตายเกิดในชาติภพต่างๆ การเกิดมาเป็นการใช้กรรม สุดแต่กรรมดีกรรมชั่วของแต่ละบุคคล ที่ได้กระทำไว้ ถ้ากระทำดีจะได้พบกับความสุข เปรียบเสมือนสวรรค์ ถ้าทำชั่วเป็นปบาทติดตัวก็จะได้พบทุกข์ เช่น ความเชื่อที่ว่า

- มีดินแดน 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายนรกเป็นฝ่ายที่มีความทุกข์ สวรรค์เป็นฝ่ายที่มีความสุข
- ใครปั้นพระเล่นถือว่าบาป

15. ความเชื่อเบ็ดเตล็ด เป็นความเชื่อที่ไม่จัดเข้าประเภทใดๆ ที่กล่าวมาแล้ว เช่น

- เวลาต้ำน้ำพริกเสร็จให้รีบล้างครก ถ้าแช่ไว้จะออกกลิ่นยาก
- ห้ามหญิงชายแตะขาไก่ เพราะจะไปแย่งสามีภรรยาผู้อื่น
- ห้ามใช้ขันตักน้ำในบ่อ จะทำให้ตาน้ำตัน
- ร้องเพลงในครัวจะมีฟ้าแก่

จะเห็นได้ว่าด้านคติ ความเชื่อ ที่กล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นสิ่งที่ได้มาจากการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนนั่นเอง จะมีทั้งที่เป็นกฎข้อห้าม สิ่งที่ควรปฏิบัติ และสิ่งที่ใช้ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ซึ่งจะทำให้การดำเนินชีวิต และวิถีชีวิตในชุมชนมีทั้งความมั่นคง และความมีระเบียบ

และจากความเชื่อต่างๆ เหล่านี้จะทำให้เกิดเป็นพิธีกรรมและประเพณีต่างๆ มากมาย ซึ่งจะมีทั้งประเพณีที่เกี่ยวกับความเชื่อ ทางพุทธ ทางพราหมณ์ และการนับถือผี เช่นที่ ต.หัวสำโรง อ.แปลงยาว จ.ฉะเชิงเทรา ซึ่งเป็นคนไทยเชื้อสายเขมรอาศัยอยู่ ความเชื่อหลักของกลุ่มนี้ คือ ความเชื่อในอิทธิพลของดินฟ้าอากาศ และสิ่งแวดลอม อันเป็นความเชื่อถือในธรรมชาติ ซึ่งเชื่อว่ามีอำนาจและสามารถให้คุณให้โทษได้ ความเชื่อเช่นนี้เป็นความเชื่อเรื่องผีสังเทวดา แม้ชาวบ้านเหล่านี้จะนับถือศาสนาพุทธก็ตามที แต่ความเชื่อความเชื่อดั้งเดิมก็ยังคงยังปรากฏอยู่ และมีการผสมผสานความเชื่อดั้งเดิม เข้ากับความเชื่อแบบพุทธ และเกิดพิธีกรรมในรูปแบบของตนเอง เช่น

1. การเข็นคนตา (ส่งเรือ) ซึ่งตรงกับวันสารทไทย เป็นประเพณีที่ทำต่อเนื่องกัน 2 วัน คือ เย็นวันขึ้น 14 ค่ำ จะมีการนำเอาอาหารและผลไม้ไปเช่นผีในบริเวณอุโบสถประมาณตี 4 ของวันขึ้น 15 ค่ำ นำอาหารเครื่องกิน เครื่องนุ่งห่ม รูปปั้นคนและสัตว์เลี้ยงใส่ลงไปในเรือที่ทำด้วยกาบกล้วย แล้วนำเรือไปลอยในแม่น้ำลำคลอง หนองบึง ถือว่าเป็นการส่งอาหาร ผู้คน และสัตว์เลี้ยง พาหนะ ตลอดจนถึงเสื่อผ้าไปให้บรรพบุรุษ ที่ล่วงลับไปแล้ว

2. การเลี้ยงผีเขมร การเลี้ยงผีเขมรเป็นพิธีกรรม ในการรักษาโรคของกลุ่มนี้ เขาชื่อกันว่ามีคนเจ็บป่วยในบ้าน จะต้องผีดผี คือผีญาติพี่น้องเป็นผู้ทำให้เจ็บป่วย วิธีการรักษาต้องให้ผู้ที่เป็นคนทรงติดต่อกับผี ด้วยการทำพิธี "ขึ้นหิ้ง" อันเป็นพิธีเชิญญาติพี่น้องมาถามว่าผู้ป่วยผีดผีผู้ใด คนทรงจะเชิญผีญาติพี่น้องด้วยเพลงประจำตัวของผีญาติพี่น้องเหล่านั้น โดยการเป่าปี่เขมรและตีกลองเขมร ผู้ป่วยอาจจะผีดผีทั้งฝ่ายบิดามารดา และผีดผีคราวละหลายๆ คน ก็ได้ เมื่อทราบว่ามีผีผู้ใดคนทรงก็ทำหน้าที่บนบานศาลกล่าวแทนผู้ป่วย เมื่อหายจะต้องทำพิธีเลี้ยงผีเขมรตามที่บนไว้ เครื่องเช่นในการเลี้ยงผี ได้แก่ เหล้า ไก่ต้ม หัวหมู กล้วย 1 หวี และผ้าแดง 1 ผืน สำหรับคนร่างทรง คนทรงจะทำพิธีเชิญผีด้วย การตีกลอง และเป่าปี่เป็นเพลงประจำตัวผีที่ละตนเช่นเดิม เมื่อผีแต่ละคนรับเครื่องเช่นแล้ว คนทรงจะต้องใช้น้ำมะพร้าวอ่อน พันธ์ุระษะผู้ป่วยพร้อมทั้งอายุชัย ให้พรให้อยู่เย็นเป็นสุข ก่อนเลิกพิธีเลี้ยงผีจะมีผู้รำเก็บดอกไม้ คือ ดอกพวงลั่นทมที่ผูกอยู่ที่มุมทั้ง 4 มุม ที่ซึ่งอยู่ในห้องที่ประกอบพิธี อาวุธที่ใช้รำตัดดอกลั่นทมได้แก่ ดาบ ผู้รำ จะเป็นใครก็ได้อยู่ในพิธีเลี้ยงผี เวลาที่ติดต่อกับผีไม่ว่าจะเป็นพิธีก็ตามจะติดต่อกันในเวลากลางคืน

จากพิธีกรรมทั้งสองนั้น จะเห็นได้ว่าความผูกพัน ระหว่างครอบครัวหรือ ญาติพี่น้องยังมีมาก แม้ว่าจะได้ตายไปแล้วก็ตาม ยังมีการระลึกถึง และให้ความสำคัญอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะสะท้อนออกมาในรูปแบบพิธีกรรม

นอกจากพิธีกรรมทั้งสองที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ยังมีพิธีกรรมอีกพิธีหนึ่งที่เกิดขึ้นมาจากความเชื่อที่เกี่ยวกับประสบการณ์ทางธรรมชาติ คือ พิธีแห่นางแมว

3. พิธีแห่นางแมว แห่นางแมวเป็นประเพณีการขอฝนของชาวบ้านภาคกลางทั่วไป การทำนาสมัยก่อนอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก ปีใดมีฝนล่าหมู่บ้านที่อยู่ห่างแม่น้ำลำคลองได้รับความเดือดร้อนหนักทำนาไม่ได้ เกิดข้าวยากหมากแพงเดือดร้อนทั่วหน้ากัน ชาวบ้านจึงทำพิธีอ้อนวอนเทวดาขอให้ฝนตก พิธีอ้อนวอนขอฝนจากเทวดาเพื่อความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งได้แก่พิธีแห่นางแมว คนโบราณเห็นว่าพืชพันธุ์ธัญญาหารงอกงามด้วยฝนซึ่งเทวดาเป็นผู้ประทานให้ ปีใดฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาล ก็คิดว่าเทวดาลืม จึงอ้อนวอนขอฝนจากท่านด้วยการแห่นางแมว ร้องรำทำเพลงให้มีเสียงดังถึงสวรรค์ เทวดาก็จะส่งฝนลงมาให้เหตที่เลือกใช้แมวแห่ขอฝน อาจเป็นเพราะแมวเป็นสัตว์ไม่ชอบน้ำ และในสมัยโบราณอาจจะถือว่าแมวเป็นตัวลี้ลับ

ผู้ทำพิธีแห่นางแมว จะนำแมวตัวเมียใส่ชะลอม แข่ง หรือตะกร้าที่มีฝาปิด เพื่อกันแมวออก แต่ในบางท้องที่ เช่น หมู่บ้านดงยาง หมู่บ้านสระสองตอน อ.พนมสารคาม ซึ่งประชากรส่วนใหญ่ เป็นคนไทยเชื้อสายเขมร นำนางแมว มาใส่กระชัง ภาชนะขึงปลาสานด้วยไม้ไผ่ ซึ่งมีรูปร่างแปลกไปจากหมู่บ้านอื่นๆ ส่วนชาวบ้านหมู่บ้านหนองแห่นซึ่งเป็นชาวไทยเชื้อสายลาวเวียง ใส่แมลงในข้อง ใช้ไม้คานสอดหามภาชนะนั้น แล้วเดินเป็นขบวนไปตามหมู่บ้าน ผู้เข้าขบวนผู้ใดมีกรับ ฉิ่ง ฉ้อน หรือเครื่องตีอะไรก็ตาม ก็ใช้ตีให้เกิดเสียงดัง บางคนนำกระดิ่งผูกคอว่า มาแขวนคอหรือผูกคอ เพื่อเป็นการบอกกล่าว ให้เทวดาทราบถึงความแห้งแล้ง เทวดาจะดลบันดาลให้ฝนตก ว่าจะได้มีหญ้ามีน้ำกิน คนในขบวนบางคนใช้ใบตอง หรือร่างแหงุ้งก้างเก้งขึ้นในขากว๊าย การแห่นางแมวของชาวบ้านละแวกนี้แปลกไปจากหมู่บ้านอื่น กล่าวคือ ผู้แห่นางแมวจะต้องมีหัวหน้าเป็นผู้ร้องนำ คนที่เหลือในขบวนเป็นลูกคู่ การแห่นางแมวของชาวไทยเชื้อสายเขมร มักจะแห่ทั้งกลางวันและกลางคืน หมู่บ้านเหล่านี้ไม่มีไฟฟ้าใช้ ขบวนแห่ก็อาศัยแสงสว่างจากคบไฟที่ถือกันไป ถ้าแห่กลางคืนผู้เข้าขบวนอาจเป็นชายล้วน อาศัย ความมืดเป็นเครื่องพรางผู้เข้าขบวนบางคนก็นุ่งร่างแห่หรือใบตองเท่านั้น เมื่อขบวนแห่แะไปที่ใด เจ้าของบ้านเปิดประตูถือตะเกียงออกมา ผู้ที่แต่งกายนำ

หวาดเสียวก็วิ่งไปซ่อนใต้ถุนเรือน เอาต้นเสาบังหันหลังไม่ให้เจ้าของบ้านเห็น พอขบวนแห่ ออกเดินไปตามหมู่บ้านคนในขบวนพากันร้องบทแห่งนางแมว เมื่อแห่เข้าไปที่บ้านผู้ใด หัวหน้า นางแมวจะร้องด้นไปเรื่อยๆ จนกว่าเจ้าของบ้านจะนำข้าวปลาอาหารหรือสุรามาส่งกระบุง ให้ และตักน้ำสาดผู้เข้าขบวนและแมว พร้อมกับพูดว่าขอทำบุญด้วยเมื่อได้เงินหรือสิ่งของแล้ว ก็พากันเดินไปแห่บ้านอื่นๆ ต่อไป ข้าวปลาอาหารและเหล้าที่ได้มา ก็นำมาเลี้ยงดูกัน ชาวบ้านบางหมู่บ้าน เช่น ลาวพวน เป็นผู้เคร่งครัดในพุทธศาสนา จะนำข้าวปลาที่ได้ไป ถวายพระ ตามวัดที่ใกล้ๆ บ้าน ชาวบ้านมักเล่าให้ฟังว่า หลังจากแห่นางแมวแล้วฝนตก ทุกครั้งไป

พิธีนี้ได้จัดขึ้นเมื่อ ปรากฏการณ์ตามธรรมชาติผิดปกติ เป็นการหาวิธีการเพื่อทำให้ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติเป็นไปตามเดิม

2. ด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี

จากด้านคติ ความเชื่อ ไม่ว่าจะความเชื่อแบบพุทธ แบบพราหมณ์ หรือการนับถือผี นั้นจะสะท้อนออกมาในรูปของประเพณี ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีประเพณีต่างๆ ที่น่าสนใจ เช่น

ประเพณีเกี่ยวกับความเชื่อแบบพุทธ

1. ประเพณีทำบุญวันเข้าพรรษา ตรงกับวันแรม 1 ค่ำ เดือนแปดของทุกปี วันเข้าพรรษาจะเป็นวันเริ่มต้นที่พระสงฆ์จะต้องหยุดพักไม่เดินทางไปไหน ซึ่งในตำนานเล่าว่า ในสมัยโบราณนั้น พระพุทธเจ้าทรงเห็นว่าการออกเดินทางของพระภิกษุในฤดูฝนนั้น เป็นการเหยียบย่ำพื้นที่ในการทำเกษตรของประชาชนเสียหาย จึงให้พระภิกษุหยุดจำพรรษา ณ ที่ใดที่หนึ่ง ตลอดระยะเวลาฤดูฝน ซึ่งมีกำหนด 3 เดือน ซึ่งในวันเข้าพรรษานั้นจะมีประเพณีต่างๆ เช่น การแห่เทียนเข้าพรรษา การถวายผ้าอาลัยน้ำฝนแก่ภิกษุ สามเณร และมีการนำเอาอาหารไปทำบุญที่วัด

2. ประเพณีทำบุญวันออกพรรษา ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี เป็นประเพณีที่ต่อเนื่องมาจากประเพณีวันเข้าพรรษา ซึ่งเมื่อครบกำหนด 3 เดือนแล้ว จะมีการทำบุญ นอกจากการทำบุญด้วยอาหารแล้ว ประเพณีที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ การตักบาตรเทโว นั้นเอง

3. ประเพณีการทำบุญวันวิสาขบูชา ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี ในวันนี้จะเป็นวันคล้ายวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน ของพระพุทธเจ้า ประเพณีที่สำคัญในวันนี้ นอกจากการทำบุญด้วยอาหารแล้ว ยังมีประเพณีการเวียนเทียนในตอนกลางคืนอีกด้วย

4. ประเพณีทำบุญวันมาฆบูชา ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 หรือเดือน 4 ของทุกปี ในวันนี้เป็นวันที่มีเหตุการณ์เกิดขึ้น 4 ประการ คือ 1. พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา 2. เป็นวันที่พระภิกษุประมาณ 1,340 องค์มาประชุมกัน โดยที่ไม่ได้นัดหมาย 3. พระภิกษุทั้งหมดเป็นผู้ที่พระพุทธเจ้าทรงอุปสมบทให้ทั้งสิ้น 4. วันนั้นตรงกับวันเพ็ญเดือนมาฆะ ประเพณีในวันนี้จะเหมือนกับวันวิสาขบูชา คือ นอกจากจะมีการทำบุญด้วยอาหารแล้วยังจัดให้มีการเวียนเทียนในตอนกลางคืนด้วย

5. ประเพณีตรุษสงกรานต์ ตรงกับวันสิ้นเดือน 4 ซึ่งประเพณีสงกรานต์ในจังหวัดปราจีนบุรี จะมีการทำบุญตักบาตร และแจกจ่ายขนมซึ่งกันและกัน ขนมที่แจกก็มีข้าวเหนียวแดง และกาละแม

นอกจากนี้ทางวัด จะสร้างปะรำตั้งพระพุทธรูปไว้ให้ชาวบ้านสงน้ำ และในตอนบ่าย จะตักทอง เรียกรให้หนุ่มสาวนำน้ำที่ผสมขมิ้น น้ำหอม และกระแจะจันทร์ไปสงน้ำพระภิกษุสงฆ์ ต่อจากนั้นก็ตักน้ำไปรดหรืออาบน้ำให้ผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ

ซึ่งในวันตรุษสงกรานต์นั้น การละเล่นพื้นเมืองที่นิยมที่สุดคือ การเล่นสบ้า นอกจากนี้ก็มีไม้หึ่ง มอญซ่อนผ้า และชกขะเย่อ นอกจากละเล่นดังกล่าวแล้วยังมีการละเล่นอีกชนิดหนึ่งที่แปลกออกไปจากที่อื่นๆ คือ หมากฮุน

หลังวันสงกรานต์จะมีการก่อเจดีย์ทรายตามวัด โดยมากก็หาทรายจากนอกวัด แล้วนำไปก่อเป็นรูปเจดีย์ทราย เมื่อก่อเสร็จแล้ว หนุ่มสาวก็จะพากันไปหาดอกไม้ตามป่าแล้วนำมาประดับพระเจดีย์ของตน ซึ่งประเพณีนี้จะใช้เวลาในการทำติดต่อกันไปถึง 15 วัน จึงเสร็จพิธี

6. ประเพณีทำบุญวันสารท ซึ่งมีพิธีกรรมหลายพิธี เช่น พิธีทำบุญวันสารทไทย ตรงกับวันสิ้นเดือน 10 พิธีสารทจีนตรงกับกลางเดือน 9 และสารทไทยพวนตรงกับกลางเดือน 10 พิธีสารทแต่ละอย่างจะแบ่งกันไปตามตำบลต่างๆ เช่น พิธีสารทไทยพวนนั้นจะจัดขึ้นที่ตำบลเนายหาย หนองแสง ตำบลโคกกรวด จังหวัดนครนายก เป็นต้น

7. ประเพณีรับบัว อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ ประเพณีรับบัว (บางครั้งก็เรียกโยนบัว) เป็นประเพณีที่สืบทอดมานานแล้ว ซึ่งตรงกับขึ้น 14 ค่ำ เดือน 11 ประวัติดังนี้จะพิธีกรรมดังนี้ ก่อนวันงานคืนวันขึ้น 13 ค่ำ จะมีการแห่หลวงพ่อโตทางเรือในตอนกลางวัน และตอนหัวค่ำจะมีมหรสพ และการละเล่นพื้นเมือง ชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงจะพายเรือมาเที่ยวกันมากมาย และสำหรับชาวบางพลีก็จัดเตรียมดอกบัวบ้าง ข้าวห่อบ้าง และบ้างก็ตกแต่งเรือของตนให้สวยงามไว้สำหรับวันรุ่งขึ้น

ในวันขึ้น 14 ค่ำ ชาวบางพลีจะแต่งตัวกันสวยงามออกมารออยู่หน้าบ้านริมคลองคอยโยนดอกบัวให้แก่ชาวเรือจากอำเภออื่นที่ผ่านมาหน้าบ้าน บางรายก็โยนข้าวห่อให้ เรือลำใดมีสาวนั่งมามากหนุ่มก็จะโยนบัวไปให้มาก และถ้าบ้านใดมีสาว ๆ มาก เรือหนุ่ม ๆ ก็จะมาอรับดอกบัวอยู่หน้าบ้านนั้น

เมื่อได้แจกดอกบัวให้ชาวบ้านอื่นแล้ว ต่อจากนั้นจะมีการแข่งเรือ และจะมีการประกวด การตกแต่งประดับประดา และจัดประกวดการแต่งกายหญิงด้วย ในเวลา 8.00 - 9.00 น ชาวต่างอำเภอจะนำดอกบัวที่ได้รับไปถวายพระภิกษุสงฆ์ตามวัดต่างๆ ในอำเภอของตน ซึ่งในระยะหลังๆ การทำบัวลดน้อยลง เหลือแต่การโยนดอกบัว ถวายพระที่แต่ละวัดเชิญลงมาตามลำคลองเท่านั้น

8. ประเพณีแห่ผ้าแดงพระสมุทรเจดีย์ จ.สมุทรปราการ พระเจดีย์กลางน้ำ หรือพระเจดีย์นี้เป็นปูชนียสถาน ที่น่าชมแห่งหนึ่งของ จ.สมุทรปราการ ซึ่งตั้งอยู่ที่ ต.ปากคลองบางปลากด ตรงกันข้ามกับศาลากลางจังหวัดค่อนข้างห่างจากฝั่งขวาของแม่น้ำ

พิธีกรรมในสมัยก่อนนั้น การแห่ผ้าแดงไปห่มองค์พระเจดีย์เป็นงานสำคัญและสนุกสนานมาก ชาวบ้านแต่งกายและแต่งขบวนเรือของตนอย่างสวยงาม และประดับธงทิวธงราวเป็นระยียง กู้ห้อยพริ้วต่องลมอย่างสวยงาม แล้วเข้าขบวนพายเรือผ้าแดง ข้ามไปทางฝั่งพระสมุทรเจดีย์ (สมัยก่อนนั้นองค์พระเจดีย์อยู่บนเกาะ มีน้ำล้อมรอบจริงๆ) ขบวนเรือจะกระทำประตักหินเวียนรอบเกาะพระสมุทรเจดีย์ 3 รอบแล้ว จึงทำพิธีนำผ้าแดงขึ้นห่มองค์พระสมุทรเจดีย์

เมื่อปี พ.ศ. 2464 ขบวนเรือไม่อาจกระทำการประตักหินองค์พระเจดีย์ได้ เพราะแผ่นดินนอกเชื่อมติดต่อกันเป็นผืนเดียวกัน จึงชักชวนกัน แห่ผ้าแดงไปยังอำเภอพระประแดงเสียก่อน แล้วจึงนำมาห่มที่พระสมุทรเจดีย์ และด้วยเหตุนี้จึงถือเป็นประเพณีสืบเนื่องติดต่อกันมาอีกหลายปีจึงจะงักไป

ในปัจจุบันนี้ได้จัดงานนี้ โดยมีพิธีเปิดงานในวันแรม 5 ค่ำ เดือน 11 ทูลเชิญสมเด็จพระสังฆราชเสด็จเป็นองค์ประธานในพิธี จากนั้นมีการประกวดขบวนแห่ผ้าห่มพระสมุทฺรเจดีย์โดยทางรถยนต์รอบตลาดปากน้ำ แล้วลงเรือแห่ไปตามลำน้ำเจ้าพระยาประกอบด้วยเรือดั่ง เช่น จนถึงที่ว่าการอำเภอพระประแดง แล้ววกกลับมาที่องค์พระสมุทฺรเจดีย์

เข้าวันแรม 6 ค่ำ มีพิธีทำบุญตักบาตรที่องค์พระสมุทฺรเจดีย์ วันแรม 7 ค่ำ มีการแข่งเรือในลำน้ำเจ้าพระยา บริเวณหน้าที่ว่าการอำเภอเมือง สมุทรปราการ กลางคืนวันแรม 7 ค่ำ มีพิธีเวียนเทียนรอบองค์พระสมุทฺรเจดีย์ เวลาประมาณ 20.00 น. ตลอดงาน 9 วัน มีมหรสพสมโภช และการออกร้านแสดงสินค้าของกาชาด จ.สมุทรปราการด้วย

9. งานนมัสการหลวงพ่อยโสธร จ.ฉะเชิงเทรา กำหนดงานนมัสการหลวงพ่อยโสธร ปีหนึ่งมี 2 ครั้ง คือ วันเพ็ญเดือน 12 และวันเพ็ญเดือน 5 วัดที่ประดิษฐานหลวงพ่อยโสธรนี้ เดิมชื่อวัดหงษ์ เป็นวัดที่สร้างขึ้นสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ต่อมาถูกน้ำเซาะพังไปหมด และได้ทำการสร้างขึ้นใหม่ โดยใช้ชื่อว่าวัดเสาธง หรือเสาทอง ต่อมาผู้มีผู้เปลี่ยนเป็น "วัดโสธร"

ซึ่งมีพิธีกรรมดังนี้ เมื่อถึงกำหนดงานผู้คนจะหลั่งไหลมาจากสถานที่ต่างๆ อย่างเนืองแน่น มีการจัดขบวนแห่จำลองหลวงพ่อกิ่งทางบกและทางน้ำ ถ้าเป็นเวลาปกติ (คือไม่ใช่วันฉลอง) จะมีละครชาตรีแต่งตัวคอยอยู่ ใครไปหากก็เล่นได้เลย โหมโรงแล้วร้องรำลำช้าหรือเร็วตามแต่จะตกลงกัน และมีอยู่หลายโรง โดยอ้างกันว่าหลวงพ่อบุคคลละคร ในตอนกลางคืนก็จะมีมหรสพ ฉลองมากมาย

ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อแบบพราหมณ์

ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อแบบพราหมณ์ คือ การบวชนาค การแต่งงาน และงานโกนจุก ซึ่งก่อนจะกำหนดงานใดๆ ขึ้นนั้น ต้องมีการตักฤกษ์ยามให้เป็นมงคลเสียก่อน แล้วจึงจะทำพิธีขึ้น ในวันทำพิธีแต่ละพิธีนี้เจ้าภาพจะเชิญคนเฒ่าคนแก่ที่มีชื่อเสียงและนับหน้าถือตาในแคว้นนั้น มากล่าวคำขวัญเป็นทำนองร้าย เช่น การทำขวัญนาค ทำขวัญขันหมาก และทำขวัญจุก เป็นต้น

ประเพณีที่เกี่ยวเนื่องกับการนับถือผี

1. ประเพณีเบบาจatum เป็นประเพณีของชาวบ้านหัวสำโรง สระสองตอน และ ดงยาง ซึ่งอาศัยอยู่ในเขต อ.แปลงยาว จ.ฉะเชิงเทรา ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้เป็นคนไทยเชื้อสายเขมร

ประเพณีเบบาจatum เป็นประเพณีการแต่งงานหรือ การขอขมา จะต้องมีการไหว้ ผีปู่ตายาย ของไหว้ประกอบไปด้วย ขนมต้มแดง ขนมต้มขาว อาหารคาวหวาน อย่างละ 1 สำหรับ เหล้า 1 ขวด ไก่ต้ม 1 ตัว และหมากช่อละ 3 ดอก เมื่อคู่บ่าวสาวไหว้ผีบรรพบุรุษ แล้วจะมีผู้กล่าวอวยพรเป็นภาษาเขมร 3 ครั้ง ญาติพี่น้องจะชูช่อดอกหมากสลับกับคำอวยพรทั้ง 3 ครั้ง พิธีนี้เรียกว่า "เบบาจatum" ข้อแตกต่างไปจากคนไทยอีกประการหนึ่งคือ ในระหว่างงานแต่งงาน ฝ่ายชายจะต้องหาคนไปให้ฝ่ายหญิงใช้งานตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ส่วนพิธีรดน้ำก็เหมือนพิธีไทย กล่าวคือพระสงฆ์เป็นผู้รดน้ำก่อน ส่วนเงินรับไหว้ เรียกว่าเงินผูกแขน ญาติผู้ใหญ่รับไหว้เป็นผู้ผูกข้อมือซ้ายของคู่แต่งงาน ในวันที่ 3 ของพิธีแต่งงาน

2. ประเพณีกินดอง เป็นประเพณีการแต่งงานของชาว อ.ปากพลี จ.นครนายก คือเมื่อสู่ขอและกำหนดวันแต่งงานแล้ว ก่อนถึงวันแต่งงานวันหนึ่ง ฝ่ายชายต้องไปบ้านฝ่ายหญิง ทำพิธีเช่นสรง ฝ่ายหญิงทำบายศรีมีข้าวต้ม ข้าวเกรียบ กล้าย มัน พร้อมทั้งเงินใส่ขันวางบนโต๊ะ เจ้าบ่าวเจ้าสาวนั่งคู่กัน ผู้เฒ่าจัดการสู่ขวัญ ครั้นถึงวันแต่งงาน ฝ่ายชายจัดชาย 8 คน นำสินสอดมอบให้ฝ่ายหญิงแล้วกลับมารับเจ้าบ่าวไปไหว้ผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่จัดการผูกข้อมือ ให้ศีลให้พร มอบของขวัญให้ และมีการเลี้ยงผู้ที่มาช่วยงาน ในวันเดียวกันนั้นฝ่ายหญิงจะกลับบ้านฝ่ายชาย และทำพิธีผูกข้อมือทำขวัญเช่นเดียวกับ จากนั้นฝ่ายจะพาเจ้าสาวกลับบ้าน ครั้นถึงเวลาค่ำ จะทำพิธีส่งตัวที่ห้องเจ้าสาว และญาติผู้ใหญ่จะส่งสอนและให้ศีลให้พรเป็นอันเสร็จพิธี

นอกจากประเพณีที่เกี่ยวเนื่องกับ คติ ความเชื่อ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ยังมีประเพณีเบ็ดเตล็ดอื่นๆ อีก ดังมีรายละเอียดดังนี้

1. ประเพณีการแข่งเรือ เป็นประเพณีของ อ.พระประแดง จ.สมุทรปราการ ซึ่งอยู่ในราวๆ วันที่ 24 - 25 ตุลาคม ของทุกๆ ปี ประเพณีการแข่งเรือนี้ จะจัดงานติดๆ

กับงานนมัสการพระสมุทฺรเจดีย์ การแข่งเรือเป็นประเพณีดั้งเดิมของชาวยุค คือ วันแรม 4 ค่ำ เดือน 11 พวกชาวหมู่บ้านต่างๆ จะจัดเรือแข่ง เรือธรรมดา ตกแต่งประดับประดา ให้สวยงาม บางลำก็มีเครื่องดนตรีบรรทุกไปด้วยพายไปร้องแก้มือๆ กันไป บ้างก็แข่งเรือกัน เป็นคู่ๆ บ้างก็แข่งกันเป็นหมู่ๆ เป็นที่สนุกสนานกันเช่นนี้ เป็นเวลาหลายวัน

จนถึงวันแรม 7 ค่ำ ซึ่งเป็นวันกลางของงานนมัสการพระสมุทฺรเจดีย์ พวกเล่นเรือเหล่านั้นก็ชักชวนกัน นำเรือของตนพายไปจนถึงอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อ นมัสการพระสมุทฺรเจดีย์ และเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ จนวันรุ่งเช้าวันแรม 8 ค่ำ จึงเลยสมทบ แข่งเรือ ในงานสมโภชฉลองพระสมุทฺรเจดีย์อีกด้วย เสร็จแล้วจึงกลับบ้านตน

ประเพณีแข่งเรือของชาวพระประแดง เป็นงานที่สนุกสนานมาก เฉพาะในวันสุดท้ายจะมีผู้คนต่างท้องที่ไปชุมนุมกันอย่างคับคั่ง ผู้เล่นแข่งเรือโดยมากเป็นชาวยุค ฉะนั้น ในสมัยก่อนจึงมีการเห่เรือภาษามอญ โดยใช้คำขึ้นต้นว่า "เห่เลอเล" แล้วก็ภาษามอญ ตลอดไป

2. ประเพณีการวิ่งควาย วิ่งควายเป็นประเพณีเกี่ยวกับอาชีพอย่างหนึ่งของภาค ตะวันออก และเป็นประเพณีที่เกี่ยวเนื่องกับการดำรงชีวิต เช่นเดียวกับประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีไหว้แม่ย่านางเรือ และประเพณีคราดนา เป็นต้น

นอกจากจะถือว่าการวิ่งควายเป็นประเพณีที่เกี่ยวกับอาชีพแล้ว ยังจัดขึ้นเพื่อความ สนุกสนาน ภายหลังที่ชาวนาวางจากการทำงาน และปลุกข้าว เพราะเป็นระยะที่ข้าวกำลัง ออกรวง ซึ่งเป็นเวลาที่มีเวลาพักผ่อนก่อนที่จะเก็บเกี่ยวในเวลาต่อไป

ประเพณีประเพณีวิ่งควาย ตามประเพณีพุทธศาสนิกชนเมื่อถึงวัน 15 ค่ำ เดือน 11 ซึ่งเป็นเวลาที่ชาวนามีเวลาพักผ่อนก่อนที่จะเก็บเกี่ยวข้าวในเวลาต่อไป

ประเพณีประเพณีวิ่งควาย ตามประเพณีของพุทธศาสนิกชนเมื่อวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ซึ่งเป็นวันออกพรรษาจะเป็นวันที่มีเทศน์มหาชาติ ในสมัยโบราณชาวนาและชาวสวนจะนำ สิ่งของต่างๆ บรรทุกเกวียนเทียมควายเป็นเครื่องกันต์เทศน์ เกวียนบรรทุกเครื่องกันต์เทศน์ จะมีทั้งหมด 13 เล่ม ตามจำนวนกัณฑ์เทศน์ทั้ง 13 กัณฑ์ ใช้ควายเทียมเกวียน 26 ตัว เจ้า ของกัณฑ์เทศน์ จะนำเครื่องกัณฑ์เทศน์ที่จัดนั้นมาตั้งรอไว้ที่วัดก่อนถึงวันออกพรรษา 1 วัน คือ ในวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 11 เพื่อให้ประชาชนที่ไม่ได้เป็นเจ้าของกัณฑ์เทศน์ได้มีโอกาสทำบุญ ร่วมในกัณฑ์เทศน์ด้วย และในวันที่ตั้งกัณฑ์เทศน์ดังกล่าวนี้เจ้าของกัณฑ์เทศน์แต่ละคนก็นำควาย ของตนมาแต่งให้สวยงาม และเกิดการประกวดฝีเท้าควาย แข่งขันกันว่าควายของใครจะมี

สุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง เหมาะสมที่จะทำนาต่อไป การแข่งขันก็คือให้เจ้าของขี้ควายแล้ววิ่งแข่งไปบนระยะทางที่กำหนด โดยไม่ตกหลังควาย การวิ่งควายนอกจากจะประลองว่าควายของใครจะเป็นผู้ชนะในการวิ่ง แล้วยังมีการประกวดความสมบูรณ์ของสัตว์ ซึ่งจะ เป็นสิ่งจูงใจให้เจ้าของสัตว์ได้ทำนบารุง และ เลี้ยงดูสัตว์ของตนให้มีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์

การแข่งขันวิ่งควาย จะแบ่งควายออกเป็นสายๆ สายหนึ่งๆ จะมีควายประมาณ 15 - 20 ตัว แล้วคัดเอาตัวที่ชนะที่ 1, 2 และ 3 ในแต่ละสายมาวิ่งแข่งขันกันอีกที ในรอบที่ 2 และรอบที่ 3 ความตัวโตที่ชนะในรอบที่ 3 ทำคะแนนได้ยอดเยี่ยมก็จะได้รับรางวัลชนะเลิศ

จุดประสงค์ของประเพณีการวิ่งควาย คือ เพื่อความสนุกสนานของคนในชุมชนและเป็นประเพณีการละเล่นประเภทการแข่งขัน นอกจากนี้ยังเป็นประเพณีที่เกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ ซึ่งเป็นความเชื่อที่ว่า ควายของใครก็ตามที่เจ็บป่วย เจ้าของควายจะต้องนำควายไปบนต่อเทพารักษ์เพื่อให้หายเจ็บป่วย ถ้าควายหายเจ็บแล้ว ก็จะนำควายมาวิ่งแก้บน เมื่อบนแล้วเจ้าของควายเห็นว่าควายของตนหายเจ็บป่วย ดังนั้นในปีต่อมาเจ้าของควายก็จะนำควายออกมาวิ่ง เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้ควายเจ็บไข้ลงอีก เหตุผลนี้ทำให้เกิดประเพณีวิ่งควายขึ้นอีกกรณีหนึ่งด้วย

ความสำคัญของประเพณีวิ่งควาย ประเพณีการวิ่งควายเป็นประเพณีที่สืบเนื่องมาจากพิธีกรรมทางพุทธศาสนา คือสืบเนื่องจากวันออกพรรษาและการมีการเทศน์มหาชาติ ละยังเป็นประเพณีที่เกี่ยวกับอาชีพของเกษตรกร ดังนั้นประเพณีการวิ่งควายจึงเป็นประเพณีที่สืบเนื่องผสมผสานกันทั้งทางพุทธและการดำรงชีวิต

การวิ่งควายในปัจจุบัน จังหวัดชลบุรี เป็นจังหวัดเดียวในประเทศไทย ที่ยังมีประเพณีวิ่งควาย จะจัดขึ้นในวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 11 ก่อนออกพรรษา 1 วัน ในวันนั้นนอกจากจะมีการวิ่งควายแล้ว จะมีการประกวดการตกแต่งควาย ประกวดความสวยงาม ประกวดการตกแต่งแพล้นสีของคนขี่ควาย เป็นต้น มีขบวนพาเหรดของควายที่เข้าแข่งขันเป็นจำนวนร้อยๆ ตัว เดินรอบตลาดชลบุรี ให้ประชาชนชม นับว่าเป็นประเพณีที่วิเศษกว่าจังหวัดอื่นๆ สิ่งที่ถูกภูมิใจอย่างยิ่งในประเพณีวิ่งควายของชาวชลบุรี

จากวัฒนธรรมประเพณีที่กล่าวมาข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่า จะมีบ่อเกิดมาจากด้านคติความเชื่อ เกือบทั้งหมด และที่มีประเพณีหลากหลายนั้น เป็นเพราะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีคนไทยหลายเชื้อชาติ ซึ่งในแต่ละที่ก็พยายามที่จะอนุรักษ์ ความเป็นตัวของตัวเองไว้

3. ด้านเกษตรพื้นฐาน

ในเกษตรด้านนี้จะมีหลายรูปแบบ มีทั้งเกษตรแบบวนเกษตร เกษตรแบบผสมผสาน และไรนาสวนผสม ซึ่งเกษตรทั้งสามแบบจะเป็นเกษตรที่อาศัยความสมดุล ทางธรรมชาติ เป็นผู้ช่วยในการทำงาน ซึ่งผู้ที่ประสบความสำเร็จในการเกษตรเหล่านี้ มีรายละเอียดดังนี้

1. เกษตรแบบวนเกษตร

ผู้ที่ทำเกษตรในลักษณะนี้แล้วประสบความสำเร็จ คือ ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิม บ้านห้วยหิน อ.สนามชัยเขต จ.ฉะเชิงเทรา แนวความคิดในเรื่องการทำวนเกษตร ท่านได้เริ่ม เมื่อปี พ.ศ. 2525 เมื่อท่านต้องขายที่ดินของท่านเหลือเพียง 9 ไร่ เท่านั้น จากประสบการณ์ในการทำงานของท่าน ทำให้ทราบว่า การที่พยายามผลิตตามความต้องการของตลาด เมื่อยิ่งผลิตมากเท่าไรก็ยิ่งยากจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้นหลังจากที่ท่านได้ขายที่ไปเกือบหมด เหลือเพียง 9 ไร่ เท่านั้น ท่านจึงได้ตั้งใจว่าจะใช้พื้นที่ในทุกตารางนิ้วใน 9 ไร่ นี้ ให้เป็นประโยชน์ และหลังจากการปรับเปลี่ยนวิธีการทำเกษตรในรูปแบบใหม่ ทำให้ท่านค้นพบวิธีการทำเกษตรแบบใหม่ หรือที่เรียกการเกษตรแบบนี้ว่า "วนเกษตร"

วนเกษตรเป็นรูปแบบหนึ่งของเกษตรธรรมชาติ ไม่ใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ สารเคมี และยาฆ่าแมลง ซึ่งจะทำให้มีสารพิษตกค้างในสภาพแวดล้อม ไม่ไถพรวนดิน เพราะพื้นดินโดยธรรมชาติมีการไถพรวนอยู่แล้ว โดยรากไม้ ไล้เดือน และสัตว์ต่างๆ ไม่ทำให้ดินเตียนโล่ง เพื่อการรักษาหน้าดินไม่ให้ถูกทำลายด้วยลมและฝน หากพื้นที่เป็นที่รกรการปล่อยไว้ เช่นนั้นก่อน เมื่อจะปลูกต้นไม้จึงค่อยทำให้เตียนลง ถ้าเป็นที่ขาดแคลนน้ำควรเริ่มปลูกพืชที่ทนแล้งได้ดีก่อน โดยเฉพาะไม้ประเภทที่ช่วยค้ำกันแดดบังลมได้ พร้อมกับปลูกพืชที่เป็นอาหารของนกและสัตว์ เพื่อฟื้นฟูระบบชีวิตในธรรมชาติมีทั้งพืชและสัตว์อาศัยอยู่ร่วมกัน ก่อให้เกิดความสมดุลทางธรรมชาติ พืชทุกชนิดทั้งที่เป็นไม้สูง ไม้ระดับกลาง ไม้พุ่ม และพืชคลุมดินจะอยู่ปะปนกัน เพื่อให้มีการอาศัยเกื้อกูลกันตามธรรมชาติ เช่นพื้นที่ที่อยู่ระดับบน หรือไม้ใหญ่นอกจากจะให้ร่มเงาแล้วยังช่วยนำน้ำและธาตุอาหาร จากพื้นดินที่ลึกลงไปขึ้นมา เมื่อใบของไม้ใหญ่แก่ร่วงลงบนดินก็จะย่อยสลาย กลายเป็นปุ๋ยของพืชในระดับผิวดิน ในขณะที่พืชชั้นล่างจะช่วยควบคุมวัชพืช และรักษาความชื้นของหน้าดินไว้

การทำเกษตร แบบวนเกษตรจะทำให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ เนื่องจากจะเป็นการปลูกพืชหลายอย่างด้วยกัน มีทั้งไม้ประเภทที่ใช้เป็นอาหารและไม้ที่นำมาใช้สอย นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยฟื้นฟูความสมดุลของธรรมชาติ ให้กลับคืนมาด้วย

2. การทำไร่นาสวนผสม

ผู้ทำเกษตรในลักษณะนี้คือ กำนันธนู สุทธิวาริ ต.หนองโสน อ.เมือง จ.ตราด มนต์ และบุญทูล ยิงยงณรงค์กุล ต.บางกระเจ็ด อ. บางคล้า จ.ฉะเชิงเทรา และ นายจันทร์ ภูยาทิพย์ ต.สามพี่น้อง กิ่งอ.แก่งหางแมว จ.จันทบุรี

การทำเกษตรในรูปแบบของไร่นาสวนผสมนี้ จะแตกต่างกับการเกษตรแบบวนเกษตร เนื่องจากการทำไร่นาสวนผสม จะเป็นการปลูกทั้งพืชยืนต้น พืชหมุนเวียน และเลี้ยงสัตว์ด้วย เช่น เลี้ยงไก่ ปลา ตามร่องสวนพร้อมกันไปด้วย โดดเฉพาะการทำไร่นาสวนผสมของ กำนันธนูนั้น นอกจากการเลี้ยงไก่แล้ว ในปัจจุบันนี้ กำนันธนู ได้เริ่มกบพันธุ์เมืองอีกด้วย การเลี้ยงกบนี้ กำนันธนู ได้เริ่มเลี้ยงเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ.2535 และการเลี้ยงกบนี้สามารถทำเงินให้กับกำนันธนู ได้อีกทางหนึ่งด้วย

การทำไร่นาสวนผสมนี้ จะเป็นการทำการเกษตรที่ทำให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ เนื่องจากในพื้นที่ที่ใช้ในการเพาะปลูกนั้น จะปลูกพืชที่ใช้ในการบริโภคในชีวิตประจำวัน จะมีทั้งข้าว พืชผักสวนครัว ผลไม้ พร้อมกับเลี้ยงสัตว์พร้อมกันไปด้วย และในส่วนที่เหลือนั้นสามารถที่จะนำไปขายได้อีกด้วย

ดังนั้นการทำเกษตรแบบไร่นาสวนผสม จะเป็นทางออกอีกประการหนึ่งของเกษตรกรในประเทศไทย ที่ทำให้สามารถมีผลผลิตเลี้ยงตนเองได้ และทำให้เกษตรกรมีฐานะทางการเงินดีขึ้นสามารถพึ่งพาตนเองได้

4. ด้านสิ่งแวดล้อม

ภูมิปัญญาชาวบ้านในด้านนี้ มีให้เห็นไม่เด่นชัดนัก นอกจากจะเป็นการแฝงอยู่ในรูปแบบของการทำการเกษตร ของผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิม และอีกสาเหตุหนึ่งอาจจะเนื่องมาจากปัญหาในการตัดไม้ทำลายป่าในภาคนี้ยังไม่รุนแรงมากนัก และคนในภูมิภาคนี้ ส่วนมากจะให้ความสำคัญกับวงการอุตสาหกรรมเสียมากกว่า

5. ด้านสวัสดิการชุมชน

จากการรวบรวมภูมิปัญญาชาวบ้าน ในด้านสวัสดิการชุมชนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ พระครูโกศลถาวรกิจ เจ้าอาวาส วัดบางแตน ต.บางแตน อ.บ้านสร้าง จ.ปราจีนบุรี ท่านได้ริเริ่มจัดตั้งกองทุนหมุนเวียน สนับสนุนการศึกษา และพยุจรูานะที่ยากจน ของชาวบ้าน เนื่องมาจากท่านเห็นว่าประชาชนในหมู่บ้านนั้น ถึงแม้ว่าจะมีอาชีพในการทำนา แต่ว่าเกษตรกรเหล่านั้นประสบปัญหาหลายอย่าง เช่น เรื่องน้ำท่วม ข้าวราคาตกต่ำ ซึ่งทำให้เกษตรกรหลายรายมีหนี้สิน จากการกู้เงินมาลงทุน การที่จะเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นก็ไม่สามารถทำได้ เนื่องมาจากสภาพพื้นที่ไม่อำนวย พระครูโกศลถาวรกิจเห็นว่ากองทุนหมุนเวียน เพื่อสวดภาระหนี้สินและดอกเบี้ยที่เกษตรกรต้องจ่าย ในอัตราสูงน่าจะเป็นทางแก้ปัญหาที่ดี และหลังจากนั้น ท่านยังได้จัดตั้งธนาคารข้าวเฉลิมพระเกียรติ เพื่อช่วยเหลือเกษตรกร มีอุปสรรคภัยทางธรรมชาติ และขาดแคลนพันธุ์ข้าว รวมถึงฝากข้าวไว้กับธนาคารข้าวเวลาถึงฤดูทำนาก็จะได้มีข้าวบริโภคไม่ขาดแคลนและยังมียุ้งฉางสำหรับเก็บข้าวไว้ขาย เมื่อมีราคาสูงขึ้น นอกจากธนาคารข้าวเปลือกแล้วยังมีโรงสีเล็กๆ สำหรับรับสีข้าวแทนที่จะให้เกษตรกรไปจ้างโรงสีใหญ่สีข้าว

นอกจากกองทุนหมุนเวียน และธนาคารข้าวแล้ว พระครูโกศลถาวรกิจ ท่านยังได้จัดตั้ง กองทุนสงเคราะห์คนชรายากไร้ขึ้น เนื่องมาจากท่านเห็นว่า ในหมู่บ้านนั้นมีคนชรา มากมาย ที่ขาดลูกหลานดูแลยามเจ็บไข้และต้องอยู่ตามลำพัง และบางคนก็อาจช่วยเหลือตนเองไม่ได้มาก กองทุนนี้ต้องการที่จะช่วยเหลือคนชราที่มีอายุ 80 ปีขึ้นไป และไม่มีบุตร-ธิดา เสี่ยงดูแลหรือถูกทอดทิ้ง กองทุนนี้จะให้ความช่วยเหลือในเรื่อง เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย ตลอดจนจัดหาผู้ดูแลรักษาเงินที่ใช้ในการจัดตั้งกองทุนนี้ท่านได้มาจากการบริจาค

จากงานที่พระครูโกศลถาวรกิจได้ทำมานั้น อาจจะมีหลายคนเห็นว่าการทำงานทั้งหมดไม่ใช่หน้าที่ของพระสงฆ์ ซึ่งหน้าที่หลักของพระสงฆ์คือ การทำนุบำรุงพระศาสนา และการเผยแผ่หลักธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แต่ถ้ามองไปที่สังคมไทยแล้วจะเข้าใจว่าแท้จริงแล้วระบบของสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมไทยในชนบทนั้น จะผูกพันอยู่กับวัดและพระสงฆ์ ทั้งสองสิ่งนี้จะเป็นที่พึ่งของชาวบ้านได้ เนื่องจากวัดและพระสงฆ์เป็นที่รวมศรัทธาของชาวบ้าน ดังนั้นหากพระจะร่วมพัฒนาชุมชนรอบๆ วัด ให้สามารถอยู่ดีกินดีได้แล้ว มันก็ไม่ใช่เรื่องที่เกินเลยสำหรับหน้าที่ของพระสงฆ์ แต่ประการใด

6. ด้านการรักษาพื้นบ้าน

ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการรักษาพื้นบ้าน จะมีหลายลักษณะ เช่น การรักษาแบบไสยศาสตร์ การรักษาแบบแผนโบราณ และการรักษาด้วยสมุนไพร จากการรวบรวมภูมิปัญญาชาวบ้าน ด้านการรักษาพื้นบ้าน มีรายละเอียดดังนี้

1. การรักษาแบบไสยศาสตร์

นายทิน แก้วลอย อายุ 63 ปี ที่อยู่ 24 หมู่ 9 บ้านโป่งเกต ต.ขุนช่อง กิ่งอ.แก่งหางแมว จ.จันทบุรี วิธีการรักษา คือ การต่อกระดูกที่หักได้ด้วยคาถาอาคม

นายเพื่อน อัดเส็ง อายุ 68 ปี ที่อยู่ 36/1 หมู่ 3 ถนนพัฒนาการปลายคลอง ต.บางพระ อ.เมืองตราด จ.ตราด วิธีการรักษา คือ การรักษาด้วยการใช้คาถาอาคม รวมทั้งการรักษาด้วยสมุนไพร

2. การรักษาแบบแผนโบราณ

นางปอน อรรถวัล อายุ 63 ปี ที่อยู่ 6/1 หมู่ 6 บ้านน้ำแดง ต.บางขัน อ.ขลุง จ.จันทบุรี เป็นหมอชาวบ้านที่ช่วยทำคลอด หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าหมอตำแย

นายสมคิด ถนอทธิจ อายุ 55 ปี ที่อยู่ 10/1 หมู่ 1 บ้านซึ้งบน ต.ซึ้งบน อ.ขลุง จ.จันทบุรี เป็นการรักษาแบบแผนโบราณ

พระอาจารย์หมอเล็ก ลิตเมไต อายุ 36 ปี ที่อยู่ วัดคลองใหญ่ ต.คลองใหญ่ อ.แหลมงอบ จ.ตราด รักษาผู้ถูกกัดโดยใช้การรักษาแบบแผนโบราณ

3. การรักษาด้วยสมุนไพร

ภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีรายชื่อต่อไปนี้เป็นผู้นำสมุนไพรมาใช้ในการรักษาพยาบาล พระครุวรเวชวิศาล สว่างไสว อายุ 73 ปี ที่อยู่ 30/2 หมู่ 5 ต.เกาะขวาง ที่อยู่ วัดบุคคราษณ์สามัคคี ต.เกาะลอย อ.พานทอง จ.ชลบุรี

นายคราญ ไชยดิษฐ์ อายุ 73 ปี ที่อยู่ 30/2 หมู่ 5 ต.เกาะขวาง อ.เมืองจ.จันทบุรี

นายอาจิม สว่างชีพ อายุ 46 ปี ที่อยู่ 1/2 ถนนริมน้ำ ต.จันทนิมิต อ.เมือง จ.จันทบุรี

นายโพธิ์ เรืองเวชติวงษ์ อายุ 83 ปี ที่อยู่ 70 หมู่ 3 ต.มะขาม อ.มะขาม จ.จันทบุรี

- นายบัณฑิต วงศ์มาตย์ อายุ 58 ปี ที่อยู่ 83 หมู่ที่ 7 ต.เขาสมิง
 อ. เขาสมิง จ. ตราราด
 พระครูสุพจนารคุณ วัดห้วงพัฒนา อายุ 47 ปี หมู่ 8 ต.แสนตุง อ. เขาสมิง
 จ. ตราราด
 นายปาน คอกระพันธ์ อายุ 75 ปี ที่อยู่ 8 หมู่ 3 ต.แหลมงอบ
 อ. แหลมงอบ จ. ตราราด
 พระอธิการสอน ถาวรธมโม อายุ 69 ปี ที่อยู่ หมู่ 1 ต.หาดยาง
 อ. ศรีมหาโพธิ์ จ. ปราจีนบุรี
 นายกลม กุลทลจินดา อายุ 55 ปี ที่อยู่ 1 หมู่ 1 ต.โคกไทย อ. โคกปีป
 จ. ปราจีนบุรี
 นายยอด นุชชมภู อายุ 85 ปี ที่อยู่ 27 หมู่ 7 ต.บ้านนา อ. บ้านนา
 จ. นครนายก

จะเห็นได้ว่า ในสังคมชนบทนั้นการรักษาพื้นบ้านยังคงมีความสำคัญมาก เนื่องจากการสร้างความมั่นคงทางจิตใจ ให้กับชาวบ้าน เพราะสิ่งเหล่านี้จะอยู่ใกล้ชิดกับการดำเนินชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวบ้านมากที่สุด

7. ด้านเทคโนโลยีพื้นบ้าน

ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านเทคโนโลยีพื้นบ้านนั้น จะเกิดจากการที่ประชาชนประสบกับปัญหาในการดำเนินชีวิต หรือในการประกอบอาชีพ จึงได้คิดประดิษฐ์สิ่งต่างๆ ขึ้นมาเพื่อนำมาใช้ในการประกอบอาชีพหรือการดำเนินชีวิตประจำวัน ภูมิปัญญาชาวบ้านในด้านเทคโนโลยีพื้นบ้าน ในภาคตะวันออกเฉียงใต้มีดังนี้

นายจรรยา พงษ์ชีพ อายุ 61 ปี ที่อยู่ 25 ถนนเทศบาลสาย 7 ต. ชล่ง อ. ชล่ง จ. จันทบุรี หรือที่รู้จักกันในนามของ ดำ น้ำหยด จากประสบการณ์ในการทำสวนผลไม้ และประสบการณ์ในการขาดแคลนน้ำ ทำให้เกิดความคิดที่จะแก้ปัญหาในการขาดแคลนน้ำ และจากการที่ได้รับความรู้ในเรื่องน้ำหยดโดยบังเอิญ เนื่องจากท่อน้ำภายในสวนบังเอิญมีรูรั่วตรงโคนต้นเงาะ และต้นเงาะต้นนี้เองงอกงามโดยที่ไม่เคยได้รับการรดน้ำเลย ดังนั้นนายจรรยา พงษ์ชีพ จึงได้นำความคิดมาดัดแปลงระบบการให้น้ำพืชมาเป็นระบบน้ำหยด โดยเริ่มจากการ

แสวงหาความรู้ในการใช้ระบบน้ำหยดเท่าที่มีอยู่ในประเทศไทย และนำมาดัดแปลงจนทำให้สามารถใช้งานได้ดีขึ้น และนายจรรยา พงษ์ชีพ ได้พัฒนาระบบน้ำหยดจากเมื่อเริ่มแรกจนถึงทุกวันนี้ มีทั้งหมด 8 แบบ ซึ่งในปัจจุบันนี้ได้มีการผลิตออกจำหน่ายให้กับชาวสวนด้วย นอกจากนี้ระบบน้ำหยดทั้ง 8 แบบแล้ว ในปัจจุบันยังได้มีการพัฒนาระบบหัวฉีดที่ใช้กับระบบน้ำหยดให้มีมาตรฐานดีขึ้น รวมทั้งได้มีการพัฒนาระบบน้ำหนวดเพื่อนำไปใช้กับพืชประเภทอื่นๆ ด้วย

นายเอก สกลวาทัญญู อายุ 40 ปี ที่อยู่ 695/10 ถนนสุรัชย์ อ.เมือง จ.ชลบุรี เป็นผู้ที่คิดนำสปริงเกลอร์อย่างเล็ก มาใช้ในการทำสวนมะพร้าว น้ำหอม ซึ่งในระยะแรกของการทำสวนมะพร้าว น้ำหอม นั้น นายเอก สกลวาทัญญู ให้น้ำโดยการใช้สายยางรดน้ำ ในระยะต่อมาได้มีการคิดหาวิธีที่รุนแรง โดยการนำระบบสปริงเกลอร์มาใช้ ซึ่งการให้น้ำแบบสปริงเกลอร์นี้ จะใช้เครื่องสูบน้ำไฟฟ้า และต่อท่อไปที่โคนต้นไม้ที่ต้องการจะให้น้ำ สปริงเกลอร์จะอยู่ห่างจากต้นไม้ประมาณ 1 ดอก ในระยะฤดูฝนจะให้น้ำประมาณ 7 - 8 วันต่อ 1 ครั้ง และในฤดูแล้งจะให้น้ำประมาณ 2 - 3 วันครั้ง ข้อดีของระบบน้ำแบบสปริงเกลอร์คือ ทุ่นแรง ได้มาก ประหยัดเงินและเวลา การให้น้ำมีประสิทธิภาพดี

นายวิเชียร อินทร์สืบ ที่อยู่ ต.บางกุ้ง อ.ศรีมหาโพธิ์ จ.ปราจีนบุรี เป็นผู้ที่คิดเครื่องกรองน้ำขึ้นให้ใส เนื่องจาก นายวิเชียร อินทร์สืบ ประสบปัญหาเรื่องน้ำจากอาชีพการเพาะเลี้ยงปลา ซึ่งในการเพาะเลี้ยงปลานั้นสิ่งที่สำคัญที่สุดคือน้ำต้องใสสะอาด แต่น้ำที่จากแม่น้ำที่นำมาใช้นั้นมักจะขุ่น นายวิเชียร อินทร์สืบ จึงได้คิดวิธีการกรองน้ำขึ้น ในระยะแรกนั้นใช้วิธีการกรองน้ำแบบธรรมชาติ โดยการขุดบ่อพักน้ำเป็นบ่อดินและใส่ผักตบชวาลงไป จนแน่นบ่อ แต่การกรองในลักษณะนี้จะใช้ได้กับน้ำที่ขุ่นธรรมชาติ แต่จะใช้ได้ไม่ได้กับน้ำที่ขุ่นในช่วงน้ำหลากในฤดูฝน นายวิเชียร อินทร์สืบ จึงได้คิดเครื่องกรองน้ำขึ้นโดยการใช้ระบบเดียวกับเครื่องกรองน้ำอามัย โดยให้น้ำไหลผ่านถังซีเมนต์ ซึ่งข้างในบรรจุชั้นกรองเอาไว้ และได้มีการดัดแปลงขึ้นใหม่ โดยวัสดุที่ใช้กรองนั้นเป็นทรายหยาบ และอิฐมอญทาบ ซึ่งเครื่องกรองที่ นายวิเชียร อินทร์สืบคิดขึ้นนี้สามารถกรองน้ำได้พอสำหรับบ่อเพาะปลากถึง 4 บ่อ และใช้ในพื้นที่เพาะปลูกถึง 2 - 3 ไร่ทีเดียว

นายหัต แสงทอง อายุ 35 ปี ที่อยู่ ต.เกาะกูด อ.เกาะกูด จ.ตราด เป็นผู้ที่คิดวิธีการทำเนื้อมะพร้าวแห้งโดยไม่ต้องง้อแสงแดด เนื่องมาจากการขายมะพร้าวเป็นลูกนั้นจะมีราคาต่ำกว่าการขายมะพร้าวในลักษณะเนื้อมะพร้าวแห้ง แต่ที่ จ.ตราด นั้นจะมีฝนตกตลอดปี จึงทำให้การทำเนื้อมะพร้าว โดยการใช้แสงอาทิตย์ทำได้ยาก ดังนั้นนายหัต แสงทอง จึงได้คิดวิธีการทำเนื้อมะพร้าวตากแห้งโดยไม่ใช้แสงแดด เริ่มด้วยการสร้างเพิงพักที่เป็นหลังคา

มุงสังกะสี แล้วใช้ทางมะพร้าวหรือสังกะสีแผ่นๆ มากั้นรอบๆ เพื่อบังลม เสร็จแล้วนำเนื้อมะพร้าวที่ต้อยออกเป็น 2 ซีก โดยไม่ต้องแกะเนื้อออกจากกะลา มาตากคว่ำไว้บนหลังคา จากนั้นใช้เปลือกมะพร้าวที่ปอก มาเป็นเชื้อเพลิงก่อไฟใต้เพิงพักเมื่อไฟติดความร้อนจะไประมหลังสังกะสีให้ร้อน เนื้อมะพร้าวที่ตากอยู่จะค่อยๆแห้ง เหมือนกับการตากแดด ซึ่งใช้เวลาเพียง 3 ชั่วโมงเท่านั้น แต่ถ้าเป็นการใช้แสงแดดจะต้องใช้เวลานานถึง 3 วัน การทำเนื้อมะพร้าวแห้งในลักษณะนี้จะทำให้ประหยัดเวลามาก

นายบรรจง จงพิทักษ์พงษ์ อายุ 48 ปี ที่อยู่ ต.สำนักท้อน อ.บ้านฉาง จ.ระยอง เป็นผู้ที่สามารถทำให้มะม่วงมีผลผลิตนอกฤดูได้ โดยเริ่มทำมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 ในระยะแรกยังไม่ได้ผลดีนัก แต่นายบรรจง จงพิทักษ์พงษ์ ได้ศึกษาหาความรู้ จนในที่สุดก็ประสบความสำเร็จ วิธีการในการผลิตมะม่วงนอกฤดูมีหลายขั้นตอนละใช้สารเคมีหลายชนิด เริ่มต้นด้วยการใช้สารชนิดหนึ่ง ผสมกับน้ำตามอัตราส่วนที่โค่นต้น เมื่อมะม่วงแตกยอดเป็นใบอ่อนให้เด็ดทิ้งหลังจากนั้นให้ฉีดสารเคมีทางใบ เมื่อครบช่วงเวลามะม่วงจะออกช่อ คราวนี้ก็ค่อยบำรุง ดูแลรักษาราดน้ำ ให้ปุ๋ยและคอยฉีดยากำจัดศัตรูพืชเป็นระยะ มะม่วงมีขนาดเก็บไปขายได้ หลังจากนั้นก็ตกแต่งกิ่ง เพื่อบังคับไม่ให้ต้นไม้ใหญ่เกินไป ซึ่งการทำมะม่วงนอกฤดูนี้เกษตรกรจะมีรายได้ดีทีเดียว

นายบุญลือ เจียรสุวรรณ อายุ 57 ปี ที่อยู่ หมู่ 1 ต.คลองเขื่อน อ.บางคล้า จ.ฉะเชิงเทรา สามารถที่จะทำให้มะม่วงมีผลผลิตนอกฤดูกาลได้ มีขั้นตอนดังนี้ คือก่อนอื่นต้องบำรุงต้นมะม่วงให้งาม และมีความสมบูรณ์ที่สุดจึงจะได้ผล เริ่มใช้ต่อเมื่อมะม่วงได้เริ่มแตกใบอ่อนแล้ว วัดศูนย์กลางพุ่มไม้มีความยาว 2 เมตร ใช้สารพาคาบริทราโซล ในอัตราส่วนที่แตกต่างกันตามลักษณะของพันธุ์ และอายุของมะม่วง ใส่รอบๆ โค่นต้นระยะห่างจะแตกต่างกันตามอายุ หลังจากนั้น 3 เดือน นับจากวันใส่สารเร่งการออกดอกไปแล้วให้ใส่โปรแตสเซียมเร่งได้ ถ้าออกช่อในขณะที่ฝนชุกให้ระวังราแป้ง ราแอนแทรกโนสกับเพลี้ยไฟแมลงหวี่ขาว

นายสิงหนาท แสงประทุม อายุ 50 ปี ที่อยู่ บ้านน้ำเขียว ต.น้ำเขียว อ.แหลมงอบ จ.ตราด ผลิตเครื่องรีดยางแผ่น และทำระบบน้ำเหวียงเพื่อใช้ในสวนผลไม้ จะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน ในด้านเทคโนโลยีพื้นบ้านจะคิดค้นขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดจากการประกอบอาชีพ หรือเป็นการเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้นนั่นเอง

8. ด้านศิลปพื้นบ้าน

ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านศิลปพื้นบ้าน ในงานวิจัยครั้งนี้จะหมายถึง การละเล่นพื้นบ้าน การแสดงพื้นบ้าน และดนตรีพื้นบ้าน ซึ่งจากการรวบรวมภูมิปัญญาชาวบ้าน ด้านศิลปพื้นบ้าน มีรายละเอียดดังนี้

การละเล่น เนื่องมาจากการนับถือผี

การเล่นเซิ้งผีแม่ตรี

โอกาสที่เล่น เล่นในเทศกาลตรุษสงกรานต์

อุปกรณ์ในการเล่น

1. ฐูปจำนวนเป็นเลขคี่ เช่น 1 ดอก 3 ดอก
2. ครกตำข้าว สำหรับให้คนทรงนั่ง
3. สากตำข้าว 2 อัน สำหรับกระทุ้งทำจังหวะ
4. ผ้าผูกตาคนเข้าทรง

ผู้เล่น

1. คนทรง 1 คน เป็นผู้หญิงไม่จำกัดอายุ (โดยมากมักเป็นหญิงสาว)
2. คนร้องเซิ้งไม่จำกัดจำนวน อาจมีคนร้องนำแล้วมีลูกคู่ร้องรับ

วิธีเล่น

เมื่อจะเริ่มเล่น นำเครื่องเซิ้งจำพวกผักพราปลาอย่า ไปวางกับพื้นดินแล้วเอาครกคว่ำลง ครอบเครื่องเซิ้งไว้ ต่อจากนั้นให้คนทรงขึ้นนั่งพับเพียบหรือนั่งห้อยเท้าบนครกหันหน้าไปทางทิศตะวันตก เอาผ้าปิดตาและประนมมือ ถือฐูปที่จุดไว้ด้วย คนร้องเซิ้งแม่ตรีเริ่มร้องเพลง พร้อมกับใช้สากกระทุ้งทำจังหวะตามทำนองร้อง ถ้าแม่ตรีเข้า คนทรงจะตัวสั่น มือสั่น จนฐูปตกจากมือ ตัวจะอ่อนปากเปียกแล้วค่อยๆ ทรงตัวขึ้น พี่เลี้ยงต้องคอยประคอง ผู้ตีร้องเพลงให้รำ (ทั้งๆ ที่ปกติคนทรงอาจจะรำไม่เป็น ก็สามารถรำตามบทร้องต่างๆ ได้อย่างสวยงาม) ถ้าต้องการให้แม่ตรีออกจากร่างคนทรง ให้ใครคนหนึ่งไปตะโกนดังๆ ที่หูคนทรง

บทร้องเชิญ

แม่ศรีเอ๋ยแม่ศรีสาวสะ	ยกมือไหว้พระแล้วจะมีคนชม
ชนคัวเจ้าก็ต่อ	ชนคอเจ้าก็กลม
ซักผ้าบิดนม	ชมแม่ศรีเอ๋ย
แม่ศรีเอ๋ยแม่ศรีสาวหงส์	เชิญเจ้ามาลงมาลงที่ขอ
เชิญพี่เชิญน้องมาร้องไวไว	เช่นเหล่าเปิดไก่อ
ผีใบตองแตกผีลงตาแหก	เข้าห้องตาดำ
ผีลงไม้ไตโตไม้ลงมา	ตีปีปติกะลาตีไม้

การเชิญผีลอบ ผีไซ และผีกระหูด

การเชิญผีลอบ ผีไซ และผีกระหูด มีวิธีการเล่นและบทร้องเช่นเดียวกันแต่เรียกชื่อต่างกัน ตามลักษณะอุปกรณ์ที่นำมาเล่นในแต่ละท้องถิ่นต่างๆ ที่เป็นเครื่องมือประเภทเดียวกัน คือลอบหรือไซ หรือกระหูดต่างก็เป็นเครื่องมือจับสัตว์น้ำ ถ้าท้องถิ่นใดใช้ลอบเป็นอุปกรณ์การเล่นก็เรียกว่า การเล่นเชิญผีลอบ ท้องถิ่นใดใช้ไซ ก็เรียกว่าการเล่นเชิญผีไซ และท้องถิ่นใดใช้กระหูดก็เรียกว่า การเล่นเชิญผีกระหูด

โอกาสที่เล่น เล่นในเทศกาลตรุษสงกรานต์

อุปกรณ์ในการเล่น

1. ลอบดักปลา หรือไซ หรือกระหูด 1 ใบ
2. กะลาตาเดียว 1 ลูก
3. ผ้าสำหรับคลุมลอบ 1 ผืน
4. ไม้คาน หรือไม้ยาวขนาดไม้คาน 1 อัน

ผู้เล่น

1. คนถือลอบ 2 คน เป็นชายหรือหญิงก็ได้ (โดยมากเป็นหญิง)
2. คนร้องเชิญ ไม่จำกัดจำนวน โดยที่คนหนึ่งร้องนำ และคนอื่นๆ เป็น

ลูกคู่

วิธีการเล่น

นำลอบ หรือไซ หรือกระหูดมาตั้งให้เป็นหุ่นคน โดยใช้กะลาตาเดียวหรือถ้าหาไม่ได้ก็ใช้หม้อดินตาดินเผาเป็นส่วนหัว และใช้ไม้คานหรือไม้ยาวเสียบทะลุด้านขวาทั้ง 2 ด้านของลอบเป็นแขน แล้วนำผ้ามาคลุมให้มิด ให้คนเล่น 2 คน ถือลอบคนละข้างอยู่กลางวง ต่อ

จากนั้น นำเครื่องเช่นจำพวกผัก พร่ำปลายามาเช่นไหว้ แล้วจึงเริ่มร้องเชิญผีมาเข้าลอบ โดยการกลับลอบไปมาจนกว่าลอบจะสิ้น และคนถือลอบรู้สึกว่าการลอบหนักขึ้นกว่าเดิม ซึ่งเป็นอาการที่เชื่อกันว่า ผีเข้าลอบแล้ว จึงหยุดร้องและจะมีการให้ผีทำนายเหตุการณ์ และเรื่องราวต่างๆ ตามที่ผู้เล่นต้องการ เช่น ทำนายเนื้อคู่ ทำนายของที่หายว่าอยู่ที่ใด เป็นต้น ถ้าลอบขึ้นไปทีไรหรือทิดใดก็ถือเป็นคำตอบ บทร้องเชิญผีลอบ ผีไซ และผีกระหูด มีดังนี้

บทร้องเชิญ

แรกเอ๋ยแรกเกิด	กำเนิดเกิดด้วยไม้ไผ่ป่า
หลวงพ่อกัดตัดไม้มา	หวังว่าจะทำตาทหลวงไซ
ฉายได้มีดพร้ามาผ่าออก	ฉายได้มีดตอกมาเร็วไว
เหล่าเอ๋ยเหล่าแล้ว	รากแก้วคะนี้เอ๋ยจะลนไฟ
เดาวัลย์มาต่อให้	ร้อยสร้อยมาลัยเจ้าพ่อนา
เช่นเอ๋ย เช่นเหล่า	เช่นข้าวใบตองทอง
ผีตายอยู่ในกล่อง	เชิญพ่อมามองตาทหลวงไซ
มาแล้วอย่าแวง เวียน	เอ๋ยอย่าให้เปลืองเทียนเปลืองไฟ
มาแล้วอย่ากลับไป	เอ๋ยใครเลย เขาจะรู้ว่าพ่อมมา

การเชิญผีสิงสม

โอกาสที่เล่น เล่นในเทศกาลตรุษสงกรานต์

อุปกรณ์การเล่น

1. ครกตำข้าว 1 ใบ
2. สาก 2 อัน
3. ผ้าผูกตา
4. เชือกผูกเอาคนทรง 1 เส้น

ผู้เล่น

1. คนทรงเป็นผู้ชาย 1 คน
2. คนร้องเชิญไม่จำกัดจำนวน
3. พี่เลี้ยงคอยถือเชือก

วิธีการเล่น

ให้คนทรงขึ้นนั่งคุกเข่า หรือนั่งยองๆ บนกันครก พนมมือถือธูป 1 ดอก หันหน้าไปทางทิศตะวันตก โดยใช้ผ้าผูกตาและใช้เชือกเส้นหนึ่ง ผูกเอาคนทรงไว้ และมีพี่เลี้ยงคนหนึ่งคอยถือเชือกไว้ตลอดเวลา ก่อนเล่นจะมีการจุดธูป บอกเชิญผีสิงลมให้มาเล่นเพื่อความสนุกสนานในเทศกาลตรุษสงกรานต์ และมีเครื่องเช่นไหว่าจำพวกผักพราปลาอย่า และสุราแก่ ผิด้าย เสรีจแล้วคนร้องเชิญซึ่งอยู่รอบวงก็จะเชิญผีสิงลมให้เข้ามาร่างคนทรงและกระทุ้งสากเป็นจังหวะ โดยร้องกลับไปกลับมา จนกว่าผีจะเข้า อาการเมื่อผีเข้าก็คือคนทรงจะกระโดดโลดเต้นคล้ายลิง พี่เลี้ยงที่ถือเชือกจะต้องคอยรั้งเชือกไว้ได้ตลอดเวลา สำหรับบทร้องเชิญผีสิงลมประกอบการเล่นมีดังนี้

บทร้องเชิญ

สิง เอ๋ยสิงลม	มาอมข้าวพอง
เด็กน้อยทั้งสอง	มาตัดดอกจิก
พระยานกพริก	พระยานกเขา
ทาง เบี้ยทางข้าว	ให้เจ้าสิงลม

การเล่นเชิญผีแขก

โอกาสที่เล่น เล่นในเทศกาลตรุษสงกรานต์

อุปกรณ์การเล่น

1. ครกตำข้าว 1 ใบ
2. ผ้าผูกตาคนทรง
3. ทางกล้วย

ผู้เล่น

1. คนทรงเป็นหญิงหรือชายก็ได้แต่โดยมากเป็นหญิง
2. คนร้องเชิญไม่จำกัดจำนวน โดยมีคนหนึ่งเป็นคนร้องนำและคนอื่นๆ เป็นลูกคู่

วิธีเล่น

ก่อนจะเล่นต้องมีการทำพิธีขอผี โดยบอกกับพ่อโตะเพื่อขอผีมาเล่น และจะต้องมีผักพราปลาอย่า เป็นเครื่องเช่นผิด้าย แล้วจึงให้คนทรงนั่งบนครกเอาผ้าผูกตา ใช้ทางกล้วยที่เสียบใบออกหมด แล้วมาวางพาดบนไหล่และพาดที่เท้าของคนทรง ปักธูป 1 ดอก ต่อจากนั้น

คนร้อง เข็ญก็จะร้อง เข็ญผีไปตามบท และกระทู้ไม้ทำจิ้งหะกลับไปกลับมา จนกว่าผีจะเข้า เมื่อผีเข้าแล้วคนทรงจะฟุบลง และค่อยๆ ทรงตัวลุกขึ้นพอดถึงตอนนี้ถ้าใครร้องเพลงอะไร คนทรงก็จะรำไปตามบทนั้นๆ ได้

บทร้อง เข็ญ

โยเยโยยิด บ้องกืด บ้องกา บ้องกาบ้องกืด
 อารมณ์ช่างคิด เห่เฮ เห่เฮ ไข่ลูกนายเอ
 จะอายุกับใคร อีแม่ลูกอ่อน หวาน้องตง
 พี่จะยกปลายหมอน แยกเอี่ยมานอน ชะด้วยกันเฮ

การเล่น เข็ญผีเจ๊ก

โอกาสที่เล่น เล่นในเทศกาลวันตรุษสงกรานต์

อุปกรณ์การเล่น

1. ครกตำข้าว 1 ใบ
2. หีบใบเล็กๆ สมมติเป็นกล่องยาเส้น
3. กล่องยาเส้นหรือฝิ่น ใช้ใบตองและกาบกล้วย
4. สากสำหรับกระทู้จิ้งหะ

ผู้เล่น

1. คนทรงเป็นผู้ชาย
2. คนร้อง เข็ญ ไม่จำกัดจำนวน โดยมีคนหนึ่งเป็นคนร้องนำ

วิธีเล่น

ก่อนจะเล่นทำพิธี เช่นไหว้ผีก่อน แล้วให้คนทรงขึ้นนั่งห้อยเท้าบนครก มือถือกล่องยาเส้น และกล่องยาเส้นเอาผ้าผูกตาคนทรง ต่อจากนั้นคนร้อง เข็ญก็ร้อง เข็ญผีเจ๊ก พร้อมกับ การกระทู้ไม้ทำจิ้งหะร้องกลับไปกลับมา เมื่อผีเจ๊กเข้าแล้ว ใครจะร้องเพลงอะไรให้คนทรงรำก็รำไปตามเพลงได้

บทร้อง เข็ญ

สาวเสี่ยวเสี่ยว ชาชินปวยเสี่ยว หล่ายปะชิปลายปัก

การเชิญผีหิ้ง

การเล่นเชิญผีหิ้ง พบที่ อ.มะขาม จ.จันทบุรี เป็นการเล่นตามประเพณีของชาวช่อง ซึ่งเป็นชนพื้นเมืองกลุ่มหนึ่ง ปัจจุบันยังมีอยู่ใน จ.จันทบุรี เป็นการเล่นเพื่อเชิญดวงวิญญาณของผู้ที่เสียชีวิตไปแล้ว ซึ่งเป็นญาติพี่น้องผู้ที่ทำพิธีเชิญให้มา เข้าร่างคนทรงเพื่อที่จะได้ถามทุกข์สุขถึงกันและกัน และเพื่อจะได้ให้ผีทำนายเหตุการณ์ในอนาคตให้กับลูกหลานญาติพี่น้องผู้ที่มีเชื้อสายของ จะมีหิ้งบูชาประจำครอบครัวของตนและถือเป็นประเพณีว่าในแต่ละปีต้องเล่นเชิญผีหิ้งกัน 1 ครั้ง

อุปกรณ์การเล่น

1. ผ้าขาวม้า 1 ผืน
2. ผ้าสะไบ 1 ผืน
3. กลองหรือสากตำข้าวสำหรับกระทุ้งทำจังหวะ

ผู้เล่น

1. คนทรง 1 คน เป็นชายหรือหญิงก็ได้
2. ญาติพี่น้องตลอดจนลูกหลาน ของผู้เสียชีวิตไปแล้ว จะต้องมาให้ครบทุกคน (มิฉะนั้นผีที่เชิญมาจะเสียใจ)
3. คนร้องเชิญไม่จำกัดจำนวน

วิธีเล่น

ก่อนจะเล่นต้องมีการเซ่นด้วยผักพราปลาอย่า แล้วให้คนทรงนั่งพับเพียบ พนมมืออยู่หน้าหิ้งบูชาประจำบ้าน คนร้องจะร้องเชิญผีกลับไปกลับมาจนกว่าจะเข้าคนทรง กล่าวกันว่าผีที่มาเข้าคนทรงนั้นจะแสดงอาการให้ลูกหลาน ญาติพี่น้องทราบว่าเขาคือใคร ถ้าเป็นผีผู้หญิงจะหยิบสะไบขึ้นพาดบ่า ถ้าเป็นผู้ชายจะหยิบผ้าขาวม้าคาดเอว ต่อจากนั้นจะมีการถามทุกข์สุขกันและกันตามที่ต้องการ การเล่นเชิญผีหิ้งครั้งหนึ่งจะเชิญ 12 ครุ คือ เมื่อส่งผีตนแรกออกไปแล้ว จะเชิญผีตนที่ 2 มาเข้าทรงร่างคนทรงจนครบ 12 ครุ

บทร้องเชิญ

เชิญเอ๋ยเชิญลง	เชิญเจ้าทูกองค์เทวามา (ซ้ำ)
สิ่งใดมันศักดิ์สิทธิ์	ให้เนรมิตท่านลงมา
พระองค์ใดมันศักดิ์เอยสิทธิ์	ให้เนรมิตท่านลงมา
ลงมาเอ๋ยจะกินเบ็ด	เสด็จลงมาจะกินไก่ (ซ้ำ)
เสร็จแล้วนะท่านเอ๋ย	ขมนมเนยก็แต่งไว้ (ซ้ำ)

ลงมาอย่าแหวะ เอย เวียน

ลงมาอยู่ริง เอย ริง

ลงมาทาง เส้น เอย เส้นด้าย

ไปลงมาให้ เทียน เอย เทียนดับ

ลงมาจน เทียนดับ

เร็วเร็ว เกิดนะพ่อ เอย

ระทายแม่ เอย ระทอ

เขารำก็รำ เอย ด้าย

ลูกขึ้น เอย จะนั่ง เอย ผัว

ชะชะแม่ เอย ดวงจันทร์

บทร้องส่ง ในตอนสุดท้ายจะมีบทร้องส่งผี เมื่อผีออกจากร่างคนทรงดังนี้

ส่ง เอย ส่ง เอย เจ้า

ส่ง ให้ส่ง ให้คนลูก

อย่าให้เปลือง เทียน เปลืองได้ (ซ้ำ)

ให้วังลงมาอยู่ไรไร (ซ้ำ)

ให้ไล่ลงมาทางซ้าย

ให้ปักลงมาบนเทียนชัย

ให้ปักลงมาบนเทียนชัย (ซ้ำ)

เร็วเร็ว เกิดนายไว (ซ้ำ)

ยังเหมือนอย่างยอดแหลมกรวย (ซ้ำ)

งามงามไม่รู้เลย

ลูกขึ้นจะทาน้ำมัน (ซ้ำ)

แฉล้มน้ำมันเอาแบ่งทา (ซ้ำ)

ถึงต้นกระเบาใบดก (ซ้ำ)

ถึงต้นกระบกกระแบกใหญ่

การเล่น เชิญผีสาก

โอกาสที่เล่น เล่นในเทศกาลวันตรุษสงกรานต์

อุปกรณ์การเล่น

1. สากดำขาว 3 อัน

2. ผ้าผูกตา

ผู้เล่น

1. คนทรง 1 คน

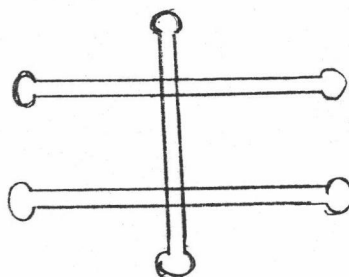
2. คนถือสากเคาะจังหวะ 6 คน

3. คนร้องเชิญไม่จำกัดจำนวน

วิธีเล่น

วางสากนอนไปกับพื้นให้ขนานกัน 2 อัน และให้อีก 1 อัน วางตวัดขวาง

บน 2 อันแรก (ดังรูป)

มีคนจับปลายสากทั้ง 2 ข้าง โดยกระแทกสาก 2 อันแรกลงกับพื้น และสากที่วาง
พาดขวางกระแทกกับสาก 2 อันแรก คนทรงผูกตาเดินข้ามสาก ข้ามไปข้ามมา ในขณะที่คน
ร้องจะร้องเชิญไปตามบท เมื่อผีสากเริ่มเข้าคนทรงจะรำไปตามเพลงที่แล้วแต่ว่าใครจะร้อง
อะไร

บทร้องเชิญ

นางครกนางสาก
แม่ชะ โอนเนื้ออ่อน

ตะเพียนตายซาก
ปลาช่อนแม่น้ำ

การเล่นเชิญผีกระดังง์

โอกาสที่เล่น เล่นในเทศกาลตรุษสงกรานต์
อุปกรณ์การเล่น กระดังง์มัดข้าวใบใหญ่ 1 ใบ
ผู้เล่น

1. คนถือกระดังง์ 2 คน เป็นชายหรือหญิงก็ได้
2. คนร้องเชิญไม่จำกัดจำนวน

วิธีเล่น

ก่อนจะเล่นต้องเช่นผีด้วยเครื่อง เช่นจำพวกผักพราปลาย้า (ถ้าหากการเล่นเชิญ
ผีนี้ต่อจากการเล่นเชิญผีอื่นๆ ซึ่งการทำพิธีเช่นไหว้ไปแล้ว ก็ไม่ต้องเช่นไหว้อีก) ต่อจากนั้น
ให้คน 2 คน ถือกระดังง์คนละด้าน ยืนอยู่กลางวง คนอื่นๆ ที่อยู่โดยรอบช่วยกันร้องเชิญ เมื่อ
ร้องเชิญผีกระดังง์เข้าแล้ว คนถือกระดังง์จะรู้สึกว่กระดังง์หนัก ถือแทบไม่ไหว งอนแง่นโอน
เอนไปมา คนดูก็จะเบ่งก้องเชียร์ให้ทำท่ามัดข้าวบ้าง ร่อนบ้าง โดบ้าง หรือทำท่าตามเพลง
ที่ร้อง ถ้าร้องช้า ก็ทำท่าช้า ถ้าร้องเร็วกระดังง์ก็เหวี่ยงเร็ว บางทีก็วิ่งไล่ไปไล่คนดู คนดูก็
แตกฮือ ถ้ากระดังง์หลุดมือเมื่อไร ผีก็จะออก และถ้าผู้เล่นยังอยากจะสนุกกันอีกก็ต้องร้องเชิญ
กันใหม่

บทร้องเชิญ

ปูดังโวย

ย่ำดังโวย

ขอเชิญมา

ลงที่ขอ

เชิญมาลง

ที่แม่หงส์เหรา

ฉันมากินปลา

ย่ำทองพันด้า

ฉันมาเล่นน้ำ

ทะเลพาไป

ไฉ้เหล้าสองไห

กระเทียมสองหัว

ปลาบั้งสองตัว

ปูดังโวย

ย่ำดังโวย

การทรงผีควาย

โอกาสที่เล่น เทศกาลตรุษสงกรานต์ ในเวลากลางวัน

อุปกรณ์การเล่น กระโหลกศีรษะควาย 1 คน

ผู้เล่น คนถือกระโหลกศีรษะควาย 1 คน

วิธีการเล่น

ผู้เข้าทรงถือกระโหลกศีรษะควาย เมื่อเจ้าเข้าทรงแล้ว ผู้เข้าทรงจะถือกระโหลกศีรษะควายเที่ยวไล่ขวิดแวงแทงคน เมื่อเหนื่อยเห็นน้ำขุ่นๆ ก็ก้มลงกินได้เหมือนควาย

จากการเล่นเชื่อกันว่ามาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่เป็นการเล่นเพื่อความสนุกสนานในเทศกาลสงกรานต์ สาเหตุที่มีการเล่นเชื่อกันในเทศกาลสงกรานต์ เนื่องจากชาวบ้านมีความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์เชื่อว่ามีจริง และมีคนสามารถเลี้ยงผีสำหรับทำประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง พอถึงตรุษสงกรานต์ก็จะมีการปล่อยผีให้เป็นอิสระให้ได้สนุกสนานเป็นการทำบุญสร้างกุศล เช่นเดียวกับคติการปล่อยนกปล่อยปลาตนเอง (ประดิษฐ์ อินทนิล และ ไพพรรณ อินทนิล, 2524)

นอกจากการเล่นเชื่อกันแล้ว ในภาคตะวันออกเฉียงมีการละเล่นอื่นๆ เช่น

การเล่นสบบ้า

การเล่นสบบ้า เป็นการละเล่นพื้นบ้าน ประเภทที่เป็นการแข่งขันมีกฎเกณฑ์ กติกา เหตุที่เรียกว่าการเล่นสบบ้า ก็เพราะอุปกรณ์ที่สำคัญที่ใช้ในการเล่นก็คือลูกสบบ้า สบบ้าเป็นไม้เถา ที่ขึ้นได้ทั้งในน้ำและบนบก และอยู่ได้ทั้งในน้ำจืดและน้ำเค็ม เมื่อฝักสบบ้าแก่จัดจะแตกออก ส่วนใหญ่มีลักษณะค่อนข้างกลมแบน แต่ตรงกลางนูนเปลือกแข็ง มีสีน้ำตาลเป็นมัน ในระยะหลังลูกสบบ้าแก่หายาก จึงนำไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้ประดู่ มากลึงใช้แทนลูกสบบ้า โดยที่ด้านหนึ่งกลึงมีลวดลาย เรียกว่า "หน้ากลึง" หรือ "ด้านหน้า" หรือ "หงาย" และ อีกด้านหนึ่งไม่กลึง เรียกว่า "หน้าเสี้ยน" หรือ "ด้านหลัง" หรือ "คว่ำ"

การเล่นสบบ้าจะมีหลายประเภท เช่น สบบ้าโบราณ สบบ้าล้อ

การเล่นสบบ้าแต่ละประเภทมีรายละเอียดดังนี้

การเล่นสบบ้าโบราณ

โอกาสที่เล่น ในช่วงตรุษสงกรานต์

อุปกรณ์การเล่น

ลูกสบบ้าจำนวนเท่ากับจำนวนผู้เล่น

ผู้เล่น

ไม่จำกัดจำนวน แบ่งเป็น 2 ทีมๆ ละเท่าๆ กัน อาจเป็นทีมชายกับทีมชายทีมหญิง กับทีมหญิง หรือทีมชายกับทีมหญิงก็ได้

กติกาการเล่น

ผู้เล่นทุกคนจะต้องเข้าใจท่าเล่นต่างๆ และสามารถปฏิบัติได้ถูกต้องทุกท่าตามลำดับในการเล่น การที่จะเล่นผ่านแต่ละท่าก็คือ ต้องยิงลูกสบบ้าให้ไปถูกลูกสบบ้าที่ตรงกับแถวที่ตนยิง นอกจากนั้น จะต้องเข้าใจความหมายของคำศัพท์เฉพาะ ที่ใช้ในการเล่นสบบ้า เช่น ลูก หมายถึง การที่ทุกคนในทีมสามารถผ่านท่าเล่นในแต่ละท่าได้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีศัพท์เฉพาะอีก เช่น ใช้ ยิง ตั้ง เข้าติด แก่น ตาย สิบหรือเน่า เกิน ปล่อย ซึ่งในแต่ละคำจะมีความหมายที่แตกต่างกันไป

วิธีเล่น

ก่อนเล่นจะมีการจับสลากเสี่ยงทายกัน ทีมไหนเสี่ยงได้จะเป็นฝ่ายเล่นก่อน อีกทีมหนึ่งก็จะต้องนำสบบ้าไปตั้งไว้ ณ จุดที่กำหนด เรียกว่า "ตั้งแก่น" ห่างจากจุดเริ่มประมาณ 6 - 10 เมตร หลังจากนั้นผู้เล่นแต่ละคนในทีมที่เป็นฝ่ายเล่น ก็จะเล่นไปตามท่าต่างๆ พร้อมกัน เมื่อเวลาจะตั้งยิงก็จะต้องรอให้ทุกคนในทีม นั่งลงพร้อมที่จะยิง เช่นเดียวกันสำหรับท่าต่างๆ ที่เล่นจะมีถึง 35 ท่า คือ อีล้อ อีจับปากกระบอก อีหน้าปาก อีหว่างคิ้ว อีจุมก อีปาก อีใต้คาง อีคอก อีสะตือ อีชายพก อีท้องน้อย อีกะทกผ้า อีนิดใหญ่ อีเข้า อีนิดน้อย อีตากแดด อีตาตุ่ม อีสันเท้า อีง้ม อีเซ็ด อีหกโนนติด อีหกโนนพัน อียิงติด อีคิบกะต๋อย อีชนช้าง อีหนึ่งสองหงาย อีหนึ่งสองคว่ำ อีตกกะทะ อีชักรูด อีชักรชนหน้า อีกรับ อีตบหงาย และอีตบคว่ำ

การเล่นสบบ้าล้อ

คำว่า "ล้อ" หมายถึง ลูกสบบ้าเคลื่อนที่ไปข้างหน้าในลักษณะตั้งและหมุนไปเหมือนกับล้อรถ สำหรับโอกาสที่เล่นอุปกรณ์การเล่น ผู้เล่น ตลอดจนกติกาการเล่น เช่นเดียวกับสบบ้าโบราณ ที่แตกต่างกัน คือ ท่าที่เล่น การเรียกชื่อท่า และจำนวนท่า ดังนี้ ท่าสอยนั่ง ท่าสอยปากเป่า ท่ายิงติด ท่าหกโนนติด ท่าหนึ่งสองหงาย และท่าหนึ่งสองคว่ำ

เมื่อฝ่ายใดเป็นฝ่ายแพ้ต้องถูกทำโทษ โดยการกวาดวัด หรือไม่กี่หาบน้ำขึ้นวัด ฝ่ายชนะก็ต้องทำเหมือนกัน นับว่าเป็นการทำบุญกุศลทางอ้อมวิธีหนึ่ง

การเล่นลูกช่วงหรือช่วงรำ

โอกาสที่เล่น เทศกาลตรุษสงกรานต์ ในเวลากลางวัน

อุปกรณ์การเล่น

ลูกช่วง 1 ลูก ทำด้วยใบมะพร้าวสดสานเป็นลูกตะกร้อ หรือใช้ผ้าม้วนเป็นก้อนกลม

ผู้เล่น

ไม่จำกัดจำนวน เพศและวัย

วิธีการเล่น

แบ่งผู้เล่นออกเป็น 2 ฝ่าย เท่าๆ กัน มีเส้นแบ่งเขตกั้นกลาง ให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเริ่มโยนลูกช่วงไปให้ฝ่ายตรงกันข้ามรับ ถ้าใครรับไม่ได้ก็ "ตาย" คือถูกตัดออก ถ้ารับได้ก็สามารถวิ่งเข้ามาในแดนของอีกฝ่ายหนึ่ง แล้วปาลูกช่วงให้ลูกคนใดคนหนึ่ง ถ้าปาลูกใครคนนั้นก็ "ตาย" ต้องออกจากการเล่น การเล่นดำเนินต่อไปเรื่อยๆ จนกว่าฝ่ายใดจะหมดผู้เล่นก่อนถือว่า "แพ้" ฝ่ายที่แพ้จะถูกลงโทษตามที่ตกลงกัน อาทิ ให้รำ บางครั้งก็อาจลงโทษผู้ที่เล่นที่ "ตาย" ไม่ว่าจะอยู่ฝ่ายแพ้ หรือชนะ โดยให้ไปถอนหญ้าในบริเวณวัดก็ได้

การเล่นตีตุ้มหรืออิตุม ซ่อนมุก และมอญซ่อนผ้า

การเล่นตีตุ้มหรืออิตุม การเล่นซ่อนมุก และมอญซ่อนผ้าเป็นการเล่นที่มี วิธีการเล่นเหมือนกัน ต่างกันเฉพาะการเล่นมอญซ่อนผ้า มีบทร้องประกอบการเล่น ก็เรียกว่ามอญซ่อนผ้า ถ้าไม่มีบทร้องประกอบการเล่นก็เรียกว่าตีตุ้ม หรืออิตุม หรือซ่อนมุก

โอกาสที่เล่น เทศกาลวันตรุษสงกรานต์ หรือเวลาพักระหว่างนาวดข้าว นิยมเล่นในตอนเย็นหรือค่ำๆ

อุปกรณ์การเล่น

ผ้า 1 ผืน โดยมากใช้ผ้าขาวม้า นำม้วนเป็นก้อนกลมมัดไว้ และเหลือชายไว้สำหรับถือ

ผู้เล่น

ไม่จำกัดจำนวน เพศ และวัย

วิธีเล่น

ผู้เล่นนั่งล้อมเป็นวง หันหน้าเข้าข้าง มีผู้เล่นคนหนึ่งถือผ้า ซึ่งเป็นก้อนกลม เดินอ้อมรอบผู้เล่นที่นั่งเป็นวง เมื่อใครเพลอกก็จะเอาผ้าดังกล่าวไปวางไว้ข้างหลัง แล้วเดินรอบวงจนกลับมาถึงจุดที่ซ่อนผ้าไว้ ถ้าผู้เล่นที่ถูกนำผ้ามาซ่อนข้างหลังยังไม่รู้ตัว หรือคลำหาผ้าไม่เจอก็จะถูกตีและต้องเป็นผู้เล่นแทน และผู้เล่นคนแรกก็จะมานั่งแทนที่ แต่ถ้ารู้ตัวก่อนก็จะเป็นฝ่ายฉวยผ้าวิ่งไล่ตีผู้เล่น ผู้เล่นก็พยายามวิ่งหนีมานั่งแทนที่ผู้นั่งเดิม แต่ถ้าผู้เล่นถูกไล่ตีหนักก็ต้องเป็นต่อไป

บทร้องประกอบการเล่น

มอญซ่อนผ้าตักตามาข้างหลัง
ตักตามาข้างหลัง

นั่งเพลอกไม่ค่อยระวัง
ระวังจะถูกตี

การเล่นชักส้าว

โอกาสที่เล่น เล่นในเทศกาลตรุษสงกรานต์ และในโอกาสอื่นๆ

อุปกรณ์การเล่น

ไม้กลมขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 นิ้ว ยาวประมาณ 1 วา

ผู้เล่น

ประมาณ 6 - 8 คน

วิธีเล่น

แบ่งผู้เล่นออกเป็น 2 ฝ่ายเท่าๆ กัน มีเส้นแบ่งเขตกั้นกลาง ผู้เล่นทั้ง 2 ฝ่ายจับปลายไม้คนละด้าน ต่างฝ่ายต่างพยายามดึงไม้เพื่อให้อีกฝ่ายถูกดึงมาถึงเส้นแบ่งเขต ฝ่ายใดที่ถูกดึงมาถึงเส้นแบ่งเขตก่อนก็เป็นฝ่ายแพ้ ขณะที่เล่นจะมีบทร้องประกอบการเล่นทั้งสองฝ่ายช่วยกันร้อง

บทร้องประกอบการเล่น

ชักส้าวเอยมะนาวโตงเตง
แขนใครสั้นเอาเถาวัลย์มาต่อ

พายเรือมาเองมาเล่นชักส้าว
แขนใครยาวสาวได้สาวเอา

การเล่นเสือกินวัว

โอกาสที่เล่น เทศกาลตรุษสงกรานต์ และโอกาสอื่นๆ

ผู้เล่น

ไม่จำกัดจำนวน เพศ และวัย

วิธีการเล่น

ผู้เล่นคนหนึ่งเป็นวัว และอีกคนหนึ่งเป็นเสือ ส่วนมากจะให้ผู้หญิงเป็นเสือ ผู้ชายเป็นวัว ผู้เล่นที่เหลือทั้งหมด นั่งล้อมวงจับมือกันให้วัวอยู่ภายในวง ซึ่งสมมุติว่าเป็นคอกวัว และให้เสืออยู่นอกวง เสือจะส่งเสียงร้อง ฮะอ่มๆ วัวจะร้องมอๆ เสือพยายามจะเข้าไปจับวัวในคอก ผู้เล่นที่กันเป็นคอกก็จะยกแขนกันไม่ให้เสือเข้า ถ้าเสือเข้าไปได้ก็จะเปิดทางให้วัวออกจากคอกหนีเสือ และยกแขนไม่ให้เสือดอก ถ้าเสือดอกและเสือจับวัวได้ว่าจะถูกเสือกิน

การเล่นเตย หรือวิ่งเตย

โอกาสที่เล่น เล่นในเทศกาลตรุษสงกรานต์ และโอกาสอื่นๆ

อุปกรณ์การเล่น

กำหนดบริเวณที่จะเล่น โดยการขีดเส้นเป็นตารางรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าและมีเส้นขวางตามยาว แบ่งครึ่ง 1 เส้น ตารางสี่เหลี่ยมผืนผ้าจะขยาย เพื่อต่อเส้นเพื่อเพิ่มตารางอีกกี่เส้นก็ได้ แล้วแต่จำนวนผู้เล่น

ตัวอย่างตารางรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ในกรณีที่มีผู้เล่น 4 คู่

ผู้เล่น

ไม่จำกัดจำนวน แต่ต้องมีจำนวนเป็นเลขคู่ และจำนวนไม่ควรจะมากเกินไปนัก ขึ้นอยู่กับบริเวณที่เล่นด้วย

วิธีการเล่น

กำหนดบริเวณที่เล่น แบ่งผู้เล่นออกเป็น 2 ฝ่าย เท่าๆ กัน ฝ่ายหนึ่งเป็นประจำ เส้นด้านขวางเส้นละ 1 คน อีกฝ่ายต้องพยายามหลอกล่อ ให้ฝ่ายที่ประจำเส้นเพลอเพื่อที่จะผ่านด่านแต่ละด่านไปให้ได้ โดยไม่ถูกจับตัว ถ้าผ่านไปได้ทุกด่านแล้ว ต้องวิ่งไปที่จุดเริ่มต้น โดยผ่านด่านเช่นกัน ถ้าผ่านด่านกลับไปได้เพียงคนเดียวก็ถือว่าผ่านทั้งทีม และผู้ที่ผ่านไปได้จะร้องว่า "เตย" แต่ถ้าถูกฝ่ายที่ยืนประจำเส้นแตะถูกตัวแม้เพียงคนเดียว ก็ถือว่า "ตาย" หมดทั้งทีมเช่นกัน ต้องเปลี่ยนข้างกันเล่น

กติกาในการเล่น

1. ผู้ที่เป็นฝ่ายยืนประจำเส้นหรือระวังรักษาด่าน จะวิ่งได้ตามเส้นที่ขีดไว้เท่านั้น
2. ผู้เล่นที่เป็นฝ่ายวิ่งผ่านด่าน จะต้องไม่เหยียบเส้นกันเลย ถ้าเหยียบก็ถือว่า "แพ้" ต้องเปลี่ยนให้ฝ่ายรักษาด่านมาเล่น

การเล่นฟุ้งกระสวย

โอกาสที่เล่น เทศกาลตรุษสงกรานต์

อุปกรณ์การเล่น

สนามกว้างขนาดสนามฟุตบอล

ผู้เล่น

แบ่งเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายละเท่าๆ กัน ไม่จำกัดจำนวนผู้เล่น (อาจได้ถึงข้างละ 30 - 40 คน)

วิธีการเล่น

ผู้เล่นทั้ง 2 ฝ่าย ยืนเข้าแถวเป็น 2 แถว อยู่ ณ จุดเริ่มต้นแต่ละแถวจับมือกัน เมื่อได้ยินสัญญาณแต่ละแถวก็จะออกวิ่งโดยคนที่อยู่ปลายแถว จะต้องวิ่งม้วนตัว ลอดแขนคนอื่น สลับกันไปตามลำดับ จนกว่าจะถึงเส้นชัยที่กำหนดไว้ แถวใดวิ่งไปถึงเส้นชัยก่อนโดยสภาพแถวยังสมบูรณ์ ถือว่าเป็นฝ่ายชนะ

การเล่นจุดพระบาท

โอกาสที่เล่น เทศกาลตรุษสงกรานต์ (หลังสงกรานต์ออกแล้ว) เสร็จจากการสงน้ำพระแล้ว มการเล่นกันเฉพาะบางท้องถิ่น เช่น ต.พริ้ว อ.แหลมสิงห์ ต.ตะปอน น้อย อ.ขลุง จ.จันทบุรี

อุปกรณ์การเล่น

1. เกวียนสำหรับบรรทุกผ้าที่มีรอยพระพุทธรูป
2. ผ้าที่รอยพระพุทธรูปประดับอยู่
3. เชือก
4. กลองทัด สำหรับตีให้สัญญาณ และ เขียวขณะที่กำลังแข่งขัน
5. ธงสำหรับปักเป็นเขต

ผู้เล่น

ไม่จำกัดจำนวน เพศและวัย

วิธีการเล่น

แบ่งผู้เล่นออกเป็น 2 ฝ่าย โยง เชือกเข้ากับเกวียนให้ปลาย เชือก อยู่ด้านหน้าและด้านหลังของ เกวียน เมื่อคนกลองตีให้สัญญาณ เริ่มเล่น ผู้เล่นแต่ละฝ่ายจะช่วยกันดึง เชือกให้ เกวียนซึ่งบรรทุกผ้าที่มีรอยพระพุทธรูปเคลื่อนที่ไปด้านที่ตนอยู่ ฝ่ายใดที่สามารถดึง เกวียนให้มาถึง เส้นกำหนดในเขตของตนได้ฝ่ายนั้นชนะ

การเล่นหมากฮุน

โอกาสที่เล่น เทศกาลตรุษสงกรานต์

อุปกรณ์การเล่น

หมอนเล็กๆ และ ใส่นุ่มหลวมๆ หรือผ้าขาวม้าบิดให้เป็นเกลียว

ผู้เล่น

แบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือ ชายหญิง

วิธีเล่น

แบ่งผู้เล่นออกเป็น 2 ฝ่าย และนั่งเป็นวงกลม ใช้หมอนหรือผ้าขาวม้าที่บิดเป็นเกลียว ตีแต่ละฝ่าย โดยฝ่ายชายตีกันฝ่ายหญิงได้ 1 ที แต่ฝ่ายหญิงอาจตีได้ถึง 3 ที การเล่นชนิดนี้ ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงได้มีโอกาสสลับคู่คุยกันจนรอบวง

การเล่นอีคำอีแดง

โอกาสที่เล่น ในงานงันเรือนดี (งานศพ)

อุปกรณ์การเล่น สตางค์แดง

ผู้เล่น แบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายชายและฝ่ายหญิง

วิธีเล่น

ใช้สตางค์ทองแดงซึ่งทำเครื่องหมายไว้ข้างใดข้างหนึ่ง โดยให้ฝ่ายหญิงเป็นผู้ยื่นหัวก้อยแล้วใช้กระเบื้องครอบ เสร็จแล้วฝ่ายชายเป็นฝ่ายแทง การแทงนั้นต้องแทงเป็นของมีค่า เช่น ปากกา แวนตา นาฬิกา สร้อย และแหวน เป็นต้น ถ้าฝ่ายใดชนะก็เก็บไปรักษาไว้ที่บ้าน ผู้แพ้จะไปทวงเอาที่บ้าน ทั้งนี้เพื่อเป็นสื่อระหว่างหนุ่มสาว ให้มีโอกาสได้พบปะสนทนากันบ่อยๆ อันเป็นการมั่นหมายในด้านความรักในอนาคตนั่นเอง

จากการละเล่นพื้นบ้านที่กล่าวมานั้น จะเห็นได้ว่าส่วนมาก มักจะใช้เล่นในช่วงเทศกาลวันสงกรานต์ เนื่องจากประเพณีนี้จะมีแต่ความรื่นเริงสนุกสนาน และการละเล่นนั้นจะยิ่งทำให้เกิดความสนุกสนาน การละเล่นแต่ละอย่างนั้นมีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกันไป เช่น การเล่นสับขา การเล่นอีคำอีแดง การเล่นหมากฮุน จะเป็นการเปิดโอกาสให้กับหนุ่มสาวได้ใกล้ชิดกัน เนื่องจากในสมัยก่อนนั้นหนุ่มสาวจะไม่มีอิสระเสรีในการคบหากันเหมือนในปัจจุบัน ดังนั้นการละเล่นต่างๆ จึงเป็นการเปิดโอกาสให้กับหนุ่มสาวนั่นเอง และในการละเล่นอีกหลายชนิดนั้น จะเป็นการฝึกไหวพริบ และสมาธิให้กับผู้เล่นซึ่งสิ่งเหล่านี้คือภูมิปัญญาชาวบ้านที่สอดแทรกอยู่นั่นเอง

การแสดงพื้นบ้าน

การแสดงพื้นบ้านที่ชาวบ้านใช้เล่นในงานนักขัตฤกษ์ หรืองานรื่นเริงต่างๆ เท่าที่รวบรวมได้มีรายละเอียดดังนี้

เพลงพื้นบ้าน

เพลงพื้นบ้าน หรือที่เรียกว่า เพลงปฏิพากย์ เป็นเพลงที่หญิงสาว ชายหนุ่มใช้ร้องโต้ตอบกันโดยใช้ปฏิภาณไหวพริบในการร้อง "แก" กัน มักจะเริ่มร้องด้วยกันทั้ง 2 ฝ่ายด้วยบทไหว้ครู แล้วฝ่ายชายจะร้องเกริ่น และเชิญให้ฝ่ายหญิง "เล่นเพลง" ด้วย เมื่อฝ่ายหญิง

เริ่มมาเล่นเพลงแล้ว จะดำเนินความเป็นทำนองเกี่ยวพาราสี ชักหาพาหนี หรือสู้ขอ ต่อด้วย ซิงซ์ ตีหมากพัวหมากเมี่ยง แล้วจึงจบด้วยการลาจากกัน เพลงปฏิพากย์มักดำเนินความเช่นนี้ เสมอ แต่เพื่อเพิ่มความสนุกสนาน พ่อเพลงหรือแม่เพลงอาจจะสอดแทรกเพลงปลีกย่อยเป็น ชุดไว้ด้วย เช่น ชุดเข่านา เข่าสวน ข้อความ เข่าที่ หรืออื่นๆ ตามแต่สมควร ซึ่งในภาค ตะวันออกมีเพลงพื้นเมืองที่น่าสนใจดังนี้

เพลงหน้าใจ

การเล่นเพลงหน้าใจ พบที่ บ้านบางลูกเสือ อ.องครักษ์ จ.นครนายก
โอกาสที่เล่น ในงานเทศกาลออกพรรษา หรืองานทอดผ้าป่า และทอดกฐิน
ผู้เล่น มีผู้เล่น 2 ฝ่าย คือฝ่ายชาย และฝ่ายหญิง
วิธีการเล่น

เวลาเล่นชาวบ้านจะนั่งรวมกันเป็นวงกลม และพ่อเพลงและแม่เพลงเริ่มร้อง เพลงหน้าใจขึ้นก่อน และลูกคู่จะเอามือตบพื้นกระดานเป็นจังหวะ และคอยเป็นลูกคู่ให้ การ ร้องจะไม่มีการใช้เครื่องดนตรีใดๆ ทั้งสิ้น และจะลัดกันร้องไปเรื่อยๆ

บทร้องเพลงหน้าใจ

บทไหว้ครู

แม่เพลง	ใจเอ๋ย พ่อจอกน้อยลอยลอบ	มากกระทบฝั่งเอ๋ย (รับพร้อมกันว่า ไซ้..)
	ลึบนิ้วพนมขมมือขึ้นบนเกศา	จะไหว้ไปทั้งครูบา (ไซ้แม่ไซ้)อาจารย์
	จะไหว้พระภูมิเจ้าที่แม่ธรณีแดงคา	ให้มาบักป่กรักษา ลูกไซ้
	ลูกนิกอะไรขออย่าให้ผิด	เหมือนอย่างเขาริต เขาริตดอกไม้ (ลงเพลง)
ลูกคู่	ลูกนิกอะไรขออย่าให้ผิด	ให้เหมือนเขาริตตาต้นไม้
	เอ๋ยนิกอะไรขออย่าให้ผิด	ให้เหมือนเขาริตตาไม้ เอ๋ยแล้วเอ๋ย
แม่เพลง	ทั้งครูเล็กขอให้อยู่ เบื้องซ้าย	ไปอีกทั้งครูใหญ่อยู่ เบื้องเอ๋ยขวา
	แล้วว่าองค์ต้องคักกลาง	ให้อยู่ระหว่างเกศา (รับ เอ๋ยนิกอะไร...)
	ใครมาคิดต่อสู้	ขอให้มันแพ้ครู แพ้ครูน้องไป (รับ)
	น้องมายกมือแกเอ๋ยนี้ขึ้นวันทา	จะไหว้ทั้งทิศขวา ทิศซ้าย
	จะไหว้ไปทั้งบิทรเสียดกระไรมารดา	แล้วที่เขาเลี้ยงลูกมาเท่าไร
	ที่เขาอุ้มอุทรพี่เอ๋ยป้อนข้าว	ขอให้มาเป็นเจ้า เป็นเจ้าหัวใจ (รับ)

เพลงระบำบ้านนา

การเล่นเพลงระบำบ้านนาพบที่ ต.บางลูกเสือ อ.องครักษ์ จ.นครนายก

โอกาสที่เล่น ในเทศกาลสงกรานต์

ผู้เล่น แบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายชายและฝ่ายหญิง

วิธีการเล่น

ลำดับการเล่นระบำบ้านนา เริ่มต้นด้วยฝ่ายชาย ร้องบทไหว้ครู และร้องเกริ่น ขานผ่านหญิงออกมารำ และเริ่มด้วยการไหว้ครูของฝ่ายหญิง หลังจากนั้นเริ่มร้องบทแต่งตัว เมื่อร้องบทแต่งตัวเสร็จแล้ว จะผูกเรื่องไปเรื่อยๆ และร้องสลับกันระหว่างหญิงกับชาย และตบมือตามจังหวะตลอดเวลา

บทร้อง เพลงระบำบ้านนา

บทไหว้ครู

พ่อเพลง ยอกรเจ้าเอ๋ย สิบนิ้วขึ้นวันชลี

ลูกคู่ เขาร่างามเอ๋ย ยกเจ้าเอ๋ยสิบนิ้วขึ้นวันชลี

พ่อเพลง มาซิพ่อจะชวนไหว้ ไปทั้งซ้ายทั้งขวา

จะไหว้ครูไหว้บา (ตรงกลางวรรคนี้ลูกคู่สอดคำว่า "ซาไว้" ทุกครั้ง ยก

เว้นตอนลงเพลง พ่อเพลงจะไม่เว้นช่วงไหว้) วันนี้

จะไหว้พระพุทธรูป ลูกจะไหว้พระธรรม

คนที่มาแนะนำ กลอนสี่

ลูกร้องอะไร ขอให้เข้าใจล ค่ายๆ เหมือนมนต์ฤาษี

ลูกไหว้ภาคน้ำแล้วหันมาไหว้ภาคฟ้า ไหว้พื้น สุธามัธริ

เพลงระบำบ้านเหนือ

ระบำบ้านเหนือ เป็นการละเล่นพื้นเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่เล่นตั้งแต่ ชลบุรี

ฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี และนครนายก

โอกาสที่เล่น ในงานรื่นเริงต่างๆ และเวลาที่มีคนมาชุมนุมกัน เช่น นวดข้าว เป็นต้น เล่นในเวลากลางคืน

ผู้เล่น แบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายชายและฝ่ายหญิง

วิธีการเล่น

เมื่อจะเริ่มต้นเล่นระบำเหนือ พ่อเพลงและลูกคู่ก็ยืนล้อมวงกันปรบมือให้จังหวะ และเริ่มด้วยเนื้อร้องลูกคู่ซึ่งมักจะเริ่มต้นว่า "ผักกระเฉดเอ๋ยกำละไพ เขาร่างามเอ๋ย หน้าเขาร่างามเอ๋ย" ต่อจากนั้นฝ่ายชายก็ร้องเกริ่นให้ฟังทราบว่าจะเล่น "ระบำต่อกลอน มาแต่ชาวสระสองตอนดงยางไทย เรารักจะเล่นน้องเอ๋ยรำใครจะดงามกว่าใคร" พอเกริ่น จบลูกคู่ก็รับว่า "ผักกระเฉดเอ๋ยกำละไพ เขาร่างามเอ๋ย หน้าเขาร่างามเอ๋ย" ต่อจากนั้นฝ่ายชายก็เริ่มบทไหว้ครู พอฝ่ายชายร้องจบแม่เพลงฝ่ายหญิงก็เริ่มต้นร้องเพลงไหว้ครู เช่นเดียวกับฝ่ายชาย เมื่อไหว้ครูเสร็จแล้วจะร้องบทต่างตัว และร้องทักฝ่ายชายต้อนรับตามธรรมเนียม ต่อจากนั้นจะเล่นเป็นเรื่อง เช่น เรื่อง สังข์ทอง ลักษณะวงศ์ หรือเล่นเป็นชุด เช่น ชุดชิงชู้ แฉวงหม้อ เป็นทำนองเกี้ยวพาราสี ทั้งสองฝ่ายผลัดกันร้องจนตึก แล้วจึงเลิก ต่อจากนั้นจะเป็นการร้องเพลงลา

บทร้องเพลงระบำเหนือ

ลมตก...เจ้าเอ๋ยแสนเย็นใจ เอ้อ เออ งามเอ๋ย
 วันที่หนึ่งก็มีคณาจารย์มาสังสรรค์ พวกเรามาช่วยก็ร่วมกัน ว่ามากมาย
 มาทั้งอาจารย์หญิง ก็เอ๋ยว่าทั้งอาจารย์ชาย มากันมากมาย
 ชาย ลมตกเจ้าเอ๋ย...เอ๋ยเสียเย็น...ใจ พาหน้างาม...ลมตกเจ้าเอ๋ย เอองามเอ๋ย
 เกริ่น วันนี้อาจารย์ท่านมาก็จากเอาก็หนีบางแสน ก็มากัน ก็หนาแน่น มากมาย
 ทั้งสุภาพบุรุษก็เอ๋ยว่าสุภาพก็สตรี ก็มากันหนีมากมี ก็ชื่นใจ
 ว่าฟังหนอรบ่าก็เออหนีว่าชาวเหนือ ก็ฟังแล้วก็ไม่ยักเบื่อ ก็ชื่นใจ
 มากันวันนี้ขอให้โชคดีกันทุกคน ครั้นเมื่อตอนจะกลับ ก็กลับบ้าน รำ
 ลาเจ้าเอ๋ย งามเอ๋ย

เพลงช้างชก

การเล่นเพลงช้างชกพบที่ บ้านหัวสำโรง อ.แปลงนายาว จ.ฉะเชิงเทรา
 โอกาสที่เล่น ในหน้านาตข้าว
 ผู้เล่น แบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายชายและฝ่ายหญิง

วิธีการเล่น

จะเล่นในขณะที่ชักกระดาน ที่ลากนำข้าวที่กระจัดกระจายอยู่ตามลานตากข้าว ให้มารวมกันเป็นกอง โดยมีหลัก เกียดที่ปักไว้กลางลานเป็นจุดศูนย์กลาง ในระหว่างที่ลากกระดานนั้น ชาวบ้านจะเริ่มร้องเพลงลากกระดาน หรือขางชัก

บทร้องเพลงขางชัก

ลูกคู่ ต้อยตุเรียงเอ๋ย เวียนซ้าย ไปไสลรีวๆ กงแอ นางน้องของพี่น้องเอ๋ย
 ทรามเซยไม่เหลียวแล พี่ปลุกสมัครรักน้องแท้ โอ้รักแม่แพรสีเอย (ซ้ำ)
 น้องก็รักเอ๋ย ชักเย่อ ชักให้เสมอกันเอย สำหรับลูกคู่ตอนที่ร้องซ้ำอาจจะ
 ร้องว่า "น้องก็รักชักเย่ออีกให้เสมอกันเอย" หรือจะชักร้องว่า "บุญเจ้านัก
 ชักเย่อ ชักให้เสมอกันเอย" ก็ได้

พอลูกคู่ร้องจบฝ่ายชายก็เริ่มต้นร้องเกี่ยวพาราสีขึ้นก่อนว่า "ขางชักเอย
 จะย่องก็ไปหักใบตำลึง โอ้เจ้าขางชักเอย จะย่องไปหักก็ใบตำลึง ทำบุญสิ่งใด
 หนอจะได้ร่วมหอกับแม่เอวกลิง" (ลูกคู่รับ) พอสิ้นเสียงลูกคู่ ฝ่ายหญิงก็ร้อง
 ส่วนขึ้นทันควันว่า "ทำบุญตั้งสามผอบ เรามาทำบุญกันสามผอบ คงไม่ได้พบกับแม่
 เอวกลิง (ลูกคู่รับ)

เพลงเป่หรือเพลงไอ้เป่

การเล่นเพลงไอ้เป่ พบที่ ต.บ้านเก่า อ.บ้านค่าย จ.ระยอง

โอกาสที่เล่น ในงานเทศกาลต่างๆ เช่น ตรุษสงกรานต์ ทอดกฐิน หรือในงานพิธีที่มีผู้
 นำไปเล่น

ผู้เล่น มีผู้เล่น 2 ฝ่าย เท่าๆ กัน เป็นฝ่ายหญิง และฝ่ายชาย (ฝ่ายละประมาณ
 4 - 6 คน)

วิธีการเล่น

ก่อนการเล่น ผู้เล่นจะนั่งลงทำพิธีไหว้ครุ มีเครื่องกำนล คือดอกไม้ ธูปเทียน
 หมากพลู บุหรี่ และเงิน 6 บาท เมื่อไหว้ครุเสร็จก็ยืนขึ้น ตั้งแถวตอนแยกฝ่าย หันหน้าเข้า
 หากัน พลัดกันออกมาว่าเพลงทีละฝ่าย เริ่มต้นด้วยฝ่ายชายก่อน ผู้ที่ออกมาว่าเพลงจะยืนตรง
 กลางร้อง และรำทำท่าไปด้วย ส่วนผู้เล่นคนอื่นๆ จะเป็นลูกคู่ และตบมือให้จังหวะประกอบ
 ลำดับขั้นของการร้องว่าเพลง เริ่มด้วยบทไหว้ครุ บทเกริ่น บทชมโฉม และบทดำต่อว่า
 ต่อชาน ในบางโอกาสก็จะมีการเล่นเป็นเรื่องเป็นราว คล้ายละครหรือลิเก ผู้เล่นอาจแต่ง

เครื่องละคร หรือดัดแปลงสมมติเอาตามความเหมาะสม เรื่องที่เล่นอาจเป็นเรื่องจากวรรณคดี เช่น ชุนช้างขุนแผน พระอภัยมณี ลักษณวงศ์ และพระรถเมรี เป็นต้น หรืออาจเป็นเรื่องที่แต่งขึ้นใหม่ มีการร้องส่งให้วงดนตรีปี่พาทย์รับและบรรเลงประกอบบท (หน้าพาทย์) แต่การดำเนินเรื่องใช้ทำนองเพลงฉ่อยเป็นสำคัญ เรียกการเล่นในลักษณะเช่นนี้ว่า "ไอ้เป็ทรงเครื่อง"

บทร้องเพลงเป็

ชาย	เออ...เออ	
	ลูกยกมือขึ้นเทียบผม	สิบนิ้วลูกประนมขึ้นเทียบบ่า
	ลูกจะไหว้ครู เฒ่าแต่เก่าก่อน	ที่ได้เคยสั่งสอนลูกมา
	ลูกจะยกคุณแม่เจ้า	ขึ้นวางบนเกศา...ไว้
ลูกคู่	(รับคำสุดท้าย)	

เพลงเอ๋ย

การเล่นเพลงเอ๋ย พบที่ อ.บ้านค่าย จ.ระยอง

โอกาสที่เล่น ในงานพิธีต่างๆ ที่มีผู้นำไปเล่น เช่น งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่ งานโกนจุก หรือแม้กระทั่งงานศพ

ผู้เล่น มีผู้เล่น 2 ฝ่าย เท่าๆ กัน เป็นฝ่ายหญิง และฝ่ายชาย

วิธีการเล่น

ก่อนการเล่น ผู้เล่นจะนั่งลงทำพิธีไหว้ครู มีเครื่องกำนล คือดอกไม้ ธูปเทียน หมากพลู บุหรี่ และเงิน 6 บาท เมื่อไหว้ครูเสร็จ ผู้เล่นจะนั่งล้อมวงกันเอามือเท้าคางร้อง จนมีบางคนเรียกเพลงนี้ว่า เพลงเท้าคาง ผลัดกันว่าเพลง เริ่มต้นด้วยฝ่ายชายก่อน ลำดับของการร้องเพลง คือ บทไหว้ครู บทเชิญ และบทชมโคม ส่วนมากมีลักษณะคล้ายคลึงกับ เพลงพื้นบ้านอื่นๆ

บทร้องเพลงเอ๋ย

หญิง	เออ...ยกมือขึ้นเทียบผม	สิบนิ้วประนมขึ้นเทียบบ่า
	จะไหว้คุณครูหนอ	จะไหว้คุณพ่อเจ้าชา
	อย่าให้อับอาย	ท่านทั้งหลายเขามา เอ๋ย (ซ้ำ)
	ยกมือขึ้นหนอเทียบผม	สิบนิ้วพนมขึ้นเทียบบ่า
	วันนี้ฉันจะเล่นเพลง	คุณครูคุ้มเกรงรักษา
	อย่าให้ลูกอับปาง	ในกลางสนาม...เออ

ยกมือขึ้นเทียบผม สิบนิ้วผมๆ	ยกมือขึ้นเทียบบ่า (เจี๊ยบ)
ไหว้คุณครูของเราก่อนหนอ	จึงไปไหว้คุณพ่อของข้า
อย่าให้ลูกอับอาย	ท่านผู้ใหญ่เขามา เอย... เอย...
ยกมือขึ้นเทียบผม	สิบนิ้วประนมยกขึ้นเทียบสมมา
เตรียมมาวันนี้	ฉันจะเล่นเพลงคุณครูเกรงรักษา
อย่าให้ลูกอับอาย	ท่านผู้ใหญ่เขามา เอย
วันนี้ฉันจะเล่นเพลง	พ่อแม่คุ้มเกรงรักษา... รักษา
ให้ลูกคิดเพลงคล่อง	เหมือนเขา.. ล่องนาวา เอย.. เอย..
ให้ลูกคิดคล่องเหมือนเขา	ล่องนาวา เอย

เพลงวาง

การเล่นเพลงวาง พบที่ อ.บ้านค่าย จ.ระยอง

โอกาสที่เล่น เล่นในงานมงคลต่างๆ เช่น งานบวชนาค

ผู้เล่น แบ่งผู้เล่นออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายหญิง และฝ่ายชาย ฝ่ายละเท่าๆ กัน
ฝ่ายละ 3 - 4 คน)

วิธีเล่น

ก่อนการเล่น ผู้เล่นจะนั่งลงทำพิธีไหว้ครู มีเครื่องกำนล คือ ดอกไม้ ธูปเทียน
หมากพลู บุหรี่ และเงิน 6 บาท เริ่มร้องบทไหว้ครู อาจจะพร้อมกันก็ได้ หรือร้องทีละคน
โดยเพลงไม่ซ้ำกัน ในตอนไหว้ครูนั้นจะนั่งเป็นวงร้องโดยมีไม้ปักไว้กลางวงและจุดเทียนให้
สว่าง เรียกว่า "ไม้หลักชัย" หัวหน้าต้องเตรียมไปเอง และก่อนจะปักไม้ต้องใช้คาถापัก
หลักชัย เมื่อไหว้ครูเสร็จจะลุกขึ้น ฝ่ายชายจะเริ่มร้องเชิญฝ่ายหญิงมาเล่นด้วยกัน เรียกว่า
"เพลงลูก" ขณะที่ร้องทุกคนที่เล่นจะเดินเป็นวงไปรอบๆ คนที่ร้องจะรำไปด้วย ส่วนคนอื่น
จะตบมือต่อจากนั้นจะเป็นการร้องโต้ตอบกันระหว่างฝ่ายชาย กับฝ่ายหญิง แล้วเทียบเรื่องคือ
เล่นเป็นเรื่อง ส่วนมากใครที่หัดเป็นตัวอะไรไว้ก็เล่นไปตามนั้น เช่น เป็นนายพราน เป็น
ฤาษี เป็นโหร เล่นเรื่องหนึ่ง บางครั้งต้องเล่น 3 วัน 3 คืน จึงจะจบ

บทร้องเพลงวาง

ยีนขาซ้าย	แล้วย้ายขาขวา
ถอยหลังกลับมา	แล้วตบมือ
ยกย้ายบ่า เบียง	ไว้แต่เพียงสะตือเอ๋ยนา (ชะ ชะ ช่า ทีชา ทีชะ)

เพลง เล่นหงส์

การเล่นเพลงหงส์ พบที่ ต.พลวง อ.มะขาม จ.จันทบุรี

โอกาสที่เล่น เล่นในขณะที่นาตข้าวอยู่ในลาน

สถานที่เล่น ในลานนาตข้าว หรือบางแห่งใช้เสื่อลำแพนปู และมีไม้หลักพาดขวางสำหรับไว้เป็นราวจับเวลาเดินย่ำ นาตข้าวไปก็ร้องเพลงหงส์ไป หรือถ้าใช้ควายยำนานาตข้าวจะเล่นตอนสงพ่าง

ผู้เล่น แบ่งเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ยืนกันคนละด้าน

วิธีเล่น

ในระหว่างที่กำลังนาตข้าวไป ก็จะร้องเพลงหงส์ โดยฝ่ายชายจะเริ่มร้องเพลงเกี่ยวกับพาราตีฝ่ายหญิง และฝ่ายหญิงก็จะร้องโต้ตอบ

บทร้อง เพลงหงส์

सानเข้าดงมะไฟ	พานประสบเข้ามาพบพัคตร์
จะมาฝากรักจะมาฝากรักเอ๋ย	แม่นางใน แม่นางใน
วันนี้ก็น้องจะวันดี	พี่จะเล่นนาตข้าวกันพรีพรี
จะเป็นไรไป	แม่สร้อยหงส์เอ๋ย แม่หงส์เอ๋ย
सानเข้าดงมะไฟ	คำกึ่งหนึ่ง สองคำกึ่งหนึ่ง
ไม่มีผู้หญิงหรือว่าไร	แม่สร้อยหงส์เอ๋ย แม่หงส์เอ๋ย

จากการศึกษาและรวบรวม เพลงพื้นบ้านนั้น จะเห็นได้ว่า เพลงพื้นบ้านเป็นบทเพลงที่ชาวบ้านร้องกันเพื่อความสนุกสนาน ในเทศกาลต่างๆ มีทำนองเพลงง่ายๆ เนื้อเพลงมักเป็นเรื่องของสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว และได้พบเห็นเสมอๆ การร้องมักร้องโดยการตนเอง หรือโดยอาศัย การจดจำมาจากผู้อื่น เนื้อหาของเพลงเป็นส่วนหนึ่ง ในการปลุกฝังความซาบซึ้งในสุนทรียภาพ ด้านภาษาแก่กลุ่มชน อาจกล่าวได้ว่า เพลงพื้นบ้านนั้นแสดงความเป็นเจ้าบทเจ้ากลอนของคนในท้องถิ่นนั้นๆ ชาวบ้านสามารถหาถ้อยคำมาร้อยเรียงกัน เป็นเพลงที่ร้องกันได้ทั้งคืน เป็นถ้อยคำที่ไพเราะและสนุกสนาน

นอกจากนั้นแล้ว เพลงพื้นบ้านยังมีสิ่งต่างๆแฝงอยู่อีกมากมาย เช่น อาจจะสามารถเล่าเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นผ่านทาง เพลงพื้นบ้าน หรืออาจจะสอดแทรกสิ่งที่จะสอนผ่านทาง เพลงพื้นบ้านก็ได้ และสิ่งเหล่านี้ คือ ภูมิปัญญาชาวบ้านที่แฝงอยู่นั่นเอง

การแสดงพื้นบ้านนั้น นอกจากเพลงพื้นบ้านแล้วยังมีการแสดงอื่นๆ อีก ซึ่งเป็น การแสดงพื้นบ้านที่มีความน่าสนใจ เช่นเดียวกัน คือ

การสวดคฤหัสถ์

การสวดคฤหัสถ์เป็นการสวดหน้าศพของนักบวชที่เป็นฆราวาสหลังจากพระภิกษุสวด พระอภิธรรมจบแล้ว การสวดคฤหัสถ์โดยทั่วไป มีนักสวด 4 คน เรียกว่าสำรับ แต่การ สวดคฤหัสถ์ของชาวบ้านหัวสำโรง มีนักสวดตั้งแต่ 8 คน ขึ้นไป ถึง 13 หรือ 14 คน ก็ได้ นักสวดมีทั้งชายและหญิงนั่งล้อมวงหน้าตู้พระธรรม การสวดจะ เริ่มต้นด้วยการนำเนื้อเรื่อง จากพระมาลัยในตู้พระธรรมมาสวดก่อนหรือจะสวดตอนจบของการสวดคฤหัสถ์ก็ได้ เนื้อเรื่อง ที่จะนำมาสวดนั้น นักสวดจะตัดตอนมาจากวรรณคดีเรื่องใดก็ได้ เป็นต้นว่า ไกรทอง รามเกียรติ์ ตอนเมขลาล่อแก้ว หรือแต่งเป็นบทร้อยกรอง เป็นทำนองโต้ตอบกันก็มี ดังเช่น บทสวดชื่อ "พราหมณี" ทำนองเพลงสวดเป็นทำนองง่ายๆ ครึกครื้น สนุกสนาน ผู้ร้องผลัดกัน เป็นต้นเสียงและลูกคู่ บทสวดบางบทมีทำร้ายรำประกอบ เช่น ตอนเมขลาล่อแก้ว ยิ่งไปกว่า นั้น นักสวดอาจจะสอดแทรกการละเล่นพื้นบ้าน เช่น เพลงพวงมาลัยลงไปในบทสวดบางบท ก็ได้ นักสวดมีความเห็นว่าการสวดของเขานั้น เป็นการสวดเพื่อนบรรเทาความเศร้าโศก เนื่องในการตาย และสร้างความครึกครื้นให้แก่ผู้ฟัง

บทสวดคฤหัสถ์

บทสวดคฤหัสถ์บางบทมีลักษณะ เป็นทำนอง เพลงโต้ตอบกัน เช่น

พราหมณี		
สวดหมู่	นางพราหมณี เจ้าไปตามพี่	เก็บดอกไม้เก็บเอ๋ยเก็บมาสิมาร้อยเล่น
	ให้เอ๋ยสิก็เย็นใจ	เก็บมาร้อยพวงมาลัยใส่หัตถา
ต้นเสียงชาย		
	ลูกสาวซิกี้ใครไวย (ลูกคู่)	นั่งอยู่บนหัวตะพาน
	เอวก็กลมมมยานเพียงบันเอว (ชาย)	อีแม่ทองสิก็งานทรัพย์
ลูกคู่	ใครเขาจับของเจ้าจนเหลา	อีแม่ทองทั้งเปลาวันเอวเจ้าไว
ต้นเสียงชาย		
	มีใครสู่เจ้าแล้วหรือหนอ (ลูกคู่)	มีใครมาขอเจ้าแล้วหรือ
	อีแม่ทองร้อยซังยังดี ๆ	

ซึ่งการสวดคฤหัสถ์นี้ จะเหมือนกับการเล่นสวดศพ ที่อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง ซึ่งมีวิธี เล่นดังนี้

การเล่นสวดหน้าศพ

โอกาสที่เล่น เล่นในงานศพ ในระหว่างงานสวดอภิธรรมศพทุกคืน หลังจากที่พระสวดแล้ว เพื่อจะอยู่ เป็นเพื่อนศพตลอดคืน

ผู้เล่น เรียกว่านักสวดจะรวมกันเป็นคณะ โดยมีผู้ว่าจ้างไปเล่น แต่เดิมคณะสวดเป็นชายล้วน ในภายหลังมีคณะหญิงล้วนบ้าง ชายและหญิงบ้าง คณะหนึ่งๆ รวมทั้งลูกคู่ด้วยประมาณ 11-12 คน

วิธีเล่น

เมื่อพระสวดอภิธรรมจบ เจ้าภาพจะปูเสื่อหน้าศพและยกตู้พระธรรมออกมา เริ่มแรกนักสวดจะสวดพระธรรม 3 จบ แล้วจึงเริ่มไหว้ครูด้ายเครื่องกำนัล คือ เงิน 6 บาท ดอกไม้ ธูปเทียน เหล้า บุหรี่ และหมากพลู ต่อจากนั้นนักสวดจะร้องเพลงไหว้ครู โดยเริ่มไหว้พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ พ่อ แม่ ครูบาอาจารย์ พระภูมิเจ้าที่ และไหว้ขมาศพ หลังจากนั้นจะร้องโต้ตอบกันระหว่างชายหญิง เรียกว่า "รำลुकคู่" หรือร้องเพลงฉ่อย เพลงเรือ ต่อไป เรื่องที่เล่นส่วนมากจะเป็นเรื่องพระอภัยมณี สังข์ทอง ไกรทอง ขุนช้างขุนแผน การแต่งตัวของผู้เล่นจะใส่ชุดดำ เพราะถ้าใช้เครื่องแต่งตัวมีสีสันบางทีเจ้าภาพอาจไม่พอใจ แต่จะใช้ผ้าแถบสีเขียว หรือสีแดงคาดเอว หรือโพกศีรษะ ถ้าเล่นเป็นไกรทอง ขุนแผน จะใช้ผ้าโพกศีรษะ ถ้าเล่นเป็นสังข์ทองหรือสามพราหมณ์ในเรื่องพระอภัยมณีจะคาดเอว

จากการศึกษารวบรวมการละเล่นพื้นบ้าน ดนตรีและพ่อนรำ ภาคตะวันออก จังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด โดยประดิษฐ์ อินทนิลและคณะ (2523) ได้สันนิษฐานว่าการเล่นหน้าศพกับการสวดคฤหัสถ์นั้น คือการเล่นชนิดเดียวกันนั่นเอง การเล่นชนิดนี้เป็นไปเพื่อสร้างความสนุกสนานครึกครื้นสำหรับเป็นเพื่อนศพและช่วยให้เจ้าภาพผ่อนคลายความโศกเศร้าเสียใจ

การเล่นหนังใหญ่

โอกาสในการเล่นหนังใหญ่

หนังใหญ่ในงานพิธีต่าง ๆ ที่สำคัญ ๆ ทั้งงานมงคลและงานอวมงคล โดยมากมักเล่นที่วัดหรือในที่สาธารณะต่าง ๆ

ผู้เล่นหนังใหญ่

1. คนตีหนังจำนวนหนึ่งประมาณ 1-20 คน แต่หนังนั้นใช้กลองหนังตี

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ละครชาตรีหรือละครเท่งกรั๊ก

การเล่นละครชาตรี หรือละครเท่งกรั๊กนี้ เป็นการละเล่นอย่างหนึ่งที่อาจหาได้บ่อย ๆ ในจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดใกล้เคียง แหล่งที่พบการละเล่นชนิดนี้คือ ตำบลชำหาน ตำบลปากน้ำ ตำบลบางกระซัย อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี อำเภอเมือง จังหวัดตราด และตำบลเชิงเนิน อำเภอเมือง จังหวัดระยอง รายละเอียดการละเล่นชนิดนี้มีดังนี้

โอกาสที่เล่น เล่นในงานฉลองพระ ทอดกฐิน ทำบุญบ้าน งานประจำปีตามวัด งานโกนจุก งานบวชนาค และที่สำคัญก็คือ เล่นแก้บนเจ้าพ่อและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เช่น เจ้าพ่อหลักเมือง เจ้าพ่อแหลมสิงห์ เป็นต้น

อุปกรณ์การเล่น

1. เครื่องดนตรี ได้แก่ กลองชาตรี หรือกลองตุ๊ก 1 ใบ โทน 2 ใบ ฉาบ และ ฉิ่ง (ถ้าเล่นแบบพันทาง คือ เล่นคล้ายลิเกจะใช้ฆ้องปี่พาทย์บรรเลงประกอบ)
2. เครื่องแต่งกายผู้เล่น เครื่องละครตัวพระนั่งหางหงส์ เสื้อแขนยาวมีอินทรนุทับทรวงและสามชฎา ตัวนางนั่งผ้ายกจีบหน้านาง ผ้าห่มนางและใส่กระบังหน้าหรือสามชฎาหรือรัดเกล้า
3. เครื่องไหว้ครู ได้แก่ เงิน 12 บาท เหล้า บุหรี่ มากพลู
4. เวที แต่เดิมใช้ปักหลักชัย แล้วผู้เล่นนั่งล้อมวง ถึงตัวใครแสดงก็ลุกไปแสดง แต่ในปัจจุบันเล่นบนเวที และมีฉากป่า หรือฉากท้องพระโรงเหมือนลิเก

ผู้เล่น ผู้เล่นซึ่งเป็นหญิงล้วนประมาณ 8-10 คน ผู้ชายมีเพียง 1 คน สำหรับเป็นตัวตลก และยังมีคนตีโทน ตีกลอง 2 คน สำหรับฉิ่ง ฉาบ ผู้เล่นคนใดว่างก็มีมติ ผู้เล่นจะต้องได้รับการฝึกหัดรำและร้องละครชาตรีหรือละครเท่งกรั๊กจากครูเสียก่อนจึงจะแสดงได้

วิธีเล่น

ก่อนจะเล่นทุกครั้ง หัวหน้าหรือตีโผ จะทำพิธีไหว้ครูก่อน แล้ววงดนตรีเริ่ม โหมโรงไปจนได้เวลาจึงหยุด การเล่นเริ่มด้วยการรำชุดไหว้ครู 12 ท่า โดยผู้เล่น 2 คน แต่งตัวเป็นตัวพระ เสร็จแล้วจึงจะเล่นเป็นเรื่องต่างๆ เช่น ไชยเชษฐ ลักขณวงศ์ พิกุลทอง ไกรทอง สังข์ทอง หรือพระอภัยมณี เป็นต้น ทั้งนี้เล่นเรื่องใดก็แล้วแต่ว่าฝึกหัดกันไว้อย่างไร หรือตามแต่เจ้าภาพจะต้องการ ในการเล่นผู้เล่นจะต้องร้องเอง (ร้องนำ 1 วรรค แล้วมี ลูกคู่ร้องรับ) เจริญเอง และรำรำตามจังหวะเครื่องดนตรี การดำเนินเรื่องจะใช้บทร้อง และให้บทเจรจาเป็นสำคัญ

ในปัจจุบันนี้ ได้มีการปรับปรุงวิธีการเล่น ที่แตกต่างไปจากเดิม โดยเล่นคล้ายกับลิเก คือมีการร้องส่งเพลงเหมือนเพลงลิเก เล่นเรื่องสมัยใหม่และมีวงปี่พาทย์บรรเลงประกอบ เรียกการบรรเลงแบบนี้ว่า "พันทาง"

การเล่นงานใหญ่

การเล่นงานใหญ่ เป็นการละเล่นประกอบในพิธีแต่งงานของชาวชอง ซึ่งเป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิมในแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบการละเล่นชนิดนี้ ที่อำเภอชะอำ จังหวัดจันทบุรี โดยมีคณะผู้เล่นงานใหญ่ สำหรับให้คนหาไปเล่นประกอบในพิธีแต่งงานที่สำคัญ ตามประเพณีของชาวชองโดยเฉพาะ และผู้เล่นจะต้องเป็นผู้ที่มีเชื้อสายชอง และเคยเข้าพิธีแต่งงานแบบงานใหญ่มาก่อน (หรือที่เรียกว่าต้องมีเชื้องานใหญ่) และได้หัดการเล่นสืบต่อกัน มาจากบรรพบุรุษของตน รายละเอียดของการละเล่นชนิดนี้มีดังนี้

โอกาสที่เล่น เล่นประกอบในพิธีแต่งงานที่สำคัญของชาวชองที่เรียกว่า "งานใหญ่" (งานใหญ่คือ แต่งงานลูกคนสำคัญของครอบครัวของคนใดคนหนึ่ง อาจเป็นลูกคนแรกหรือคนสุดท้าย)

อุปกรณ์การเล่น

1. ซักเชย 2 อัน สำหรับกระทุ้งกับพื้นทำจังหวะ
2. ช้างม้า 1 อัน
3. เข้าวัว เขาควาย หรือเขากะทิงสำหรับให้ผู้เล่นบางคนสวมศีรษะไว้แล้ว ไล่ชีวิตคนที่มาร่วมงาน เพื่อให้เกิดความตลกขบขันสนุกสนาน หรือชีวิตเอาสิ่งของต่างๆ ไปทิ้งไว้ที่อื่น เพื่อให้เจ้าภาพเอาเหล่าไปได้

วิธีเล่น

ก่อนเล่นผู้เป็นหัวหน้าก็จะต้องทำพิธีไหว้ครูก่อน เมื่อนายฤกษ์ (คือญาติผู้ใหญ่ที่เป็นคนทำพิธี) เสร็จการกระทำพิธี ก็จะมีการเล่นประกอบโดยผู้เล่นที่ถือซัดเชยจะเดินกระทุ้ง ซักเชยทำจังหวะ ผู้เล่นที่ถือช้างม้าก็จะโลดเตลไปตามจังหวะ และผู้สวมเข้าวัว หรือเขาควายจะไล่ชีวิตกันเอง และไล่ชีวิตคนที่อยู่โดยรอบ หรือชีวิตสิ่งของต่างๆ ทั้งนี้การเล่นจะจำกัดอยู่ที่โดยรอบของคู่บ่าวสาวเป็นสำคัญ โดยคณะของผู้เล่นงานใหญ่ นอกจากจะมีผู้เล่นดังกล่าวนี้แล้ว ก็ยังมีคนร้องประกอบซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในพิธี เนื้อร้องเป็นคำภาษาของปนกับภาษาไทย (เข้าใจว่าแต่เดิมคงเป็นภาษาของล้าน) มีความหมายในการสั่งสอนและให้ศิลปะให้พรแก่คู่บ่าวสาว

นอกจากการแสดงพื้นบ้านตามที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ในภาคตะวันออกเฉียงมีศิลปะพื้นบ้านที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่ง คือ ดนตรีพื้นเมือง ซึ่งได้แก่วงดนตรีไทย เช่น ปี่พาทย์ หรือวงมโหรี ที่รู้จักกันแล้ว ยังมีดนตรีอีกประเภทหนึ่งที่นิยมเล่นกันในจังหวัดปราจีนบุรี คือ วงกันตรึม

กันตรึม (Kam-trwm)

เป็นวงดนตรีพื้นเมือง ที่นำเอาจังหวะตีโทน โฉะ-คะครึม-ครึม มาเป็นชื่อวงดนตรี เรียกว่า "กันตรึม" ซึ่งหมายถึงโทนนั่นเอง

การเล่นกันตรึมนิยมเล่นในงานมงคลต่างๆ เช่น งานแต่งงาน โคนจุก บวชนาค หรืองานเทศกาลต่างๆ ในสมัยโบราณนั้น งานแต่งงานจะต้องมีวงกันตรึมเล่นกล่อมหอนจนถือเป็นประเพณี

เครื่องดนตรีมี โทน 1 คู่, ปี่อ้อ 1 เล้า, ปี่ช้อย(ปี่ใน) 1 เล้า, ฉิ่ง 1 คู่, กรับ 1 คู่, ฉาบ 1 คู่

ผู้เล่นโดยทั่วไปจะมี 4 คน จะเป็นชายหรือหญิงก็ได้ แต่ส่วนใหญ่จะเป็นชาย ส่วนผู้หญิงที่เล่นด้วยจะมีหน้าที่ร้องและรำไปตามจังหวะเพลง

การแต่งกาย แต่งกายตามสบาย หากจะแต่งตามประเพณีนิยมของท้องถิ่นก็ได้ เช่น ผู้ชายใส่เสื้อดอกกลม นุ่งผ้าโจงกระเบน ผ้าขาวม้าคาดเอว ส่วนผู้หญิงนุ่งผ้าซิ่นใส่เสื้อรัดรูป แขนกระบอก

ทำนองและจังหวะ เพลงมีหลายทำนอง แบ่งเป็น

1. ทำนองและจังหวะ เพื่อเล่นบทไหว้ครู มีทำนองเพลงสวายจุมเวือด ชนเรีซเตีร ชนเรีซเติง กัมปรอฮ

2. ทำนองและจังหวะ ใช้บรรเลงเข้าชบวนแห่ต่าง ๆ มีทำนองเพลงรัมพาย ตี๋อมตุม อันชองชณญูนบ เกาะเปือนเปง อี้เกิต เกาะกรอก ออกยม พนมชรีราช

3. ทำนองและจังหวะ ที่ใช้บรรเลงบนเวทีแสดง หรือบรรเลงในโรงปะรำพิธี เรียกว่า ทำนองบทเบ็ดเตล็ด มีทำนองกันเตรย โมเวียงตตัก คเมามาเม บทอาลัยต่างๆ เช่น อาลัยล้มแบ อาลัยพิมพวง อาลัยซารยง อสยัยจ้อ อาลัยทแม่ย ชักรวา อมตูกตจ อมตูกทม รัมเปย กันจัญเจก ปการันเจก กโนบติงต้อง นอรนากกลาย มงก้าลจ้องดัย ไอละเลย์ จันตี ผนังง จองนารี ฮวงจัมปา ทำนอง เรือนอันเร ทำนอง เรือมมมี๊ต

ในปัจจุบันนี้ งานศพของผู้มีฐานะระดับกลางก็มักนำวงดนตรีไปบรรเลงทำนองเพลงที่เล่นเป็นทำนอง เคร้าโตก

จากศิลปพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงใต้รวบรวมมานั้น จะเห็นได้ในจะมีทั้งที่เป็นของภาคตะวันออกเฉียงใต้โดยเฉพาะ และเป็นศิลปะพื้นบ้านที่เหมือนกับภาคอื่นด้วย แต่สิ่งเหล่านี้เป็นศิลปะที่ชาวบ้านได้คิดประดิษฐ์ขึ้นมา เพื่อใช้ในชีวิตของตนเอง ใช้เพื่อความบันเทิง ใช้เพื่อผ่อนคลายความเหนื่อยล้าจากการทำงาน และในศิลปะเหล่านี้จะสะท้อนลักษณะของท้องถิ่นออกมาหลายประการ และศิลปพื้นบ้านเหล่านี้ก็ได้กลายเป็นศิลปะวัฒนธรรมประจำชาติของเรา ซึ่งควรจะได้มีการอนุรักษ์ไว้ เพราะในปัจจุบันนี้ศิลปพื้นบ้านเหล่านี้กำลังจะสูญหายไป ทั้งนี้เนื่องจากคติความเชื่อและค่านิยมของคนในสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงไป และได้มีศิลปะเพื่อความบันเทิงในรูปแบบต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย ดังนั้นศิลปพื้นบ้านเหล่านี้จะสูญหายไปจากสังคมไทยแน่นอน ถ้าไม่มีการรักษาและอนุรักษ์ไว้

9. ด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน

หัตถกรรมพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงใต้จะมีอยู่หลายลักษณะดังนี้

1. เครื่องจักสาน ในภาคตะวันออกเฉียงใต้มีการผลิตที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี นครนายก ปราจีนบุรี ตราด และระยอง ส่วนมากจะทำขึ้นเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น

กระบุง เป็นภาชนะสานด้วยไม้ไผ่ทรงกลมสูง มีก้นเป็นสี่เหลี่ยม ปากเข้าขอบด้วยไม้ไผ่ แล้วผูกด้วยหวายที่ส่วนก้นและตามมุมจะเข้าขอบด้วยหวายเพื่อความคงทน เพราะเป็นส่วนที่ต้องรับน้ำหนักมาก กระบุงโดยทั่วไปจะมีหูสำหรับผูกร้อย เชือกให้หาบเป็นคู้ๆ ส่วนมากจะใช้หาบข้าวเปลือกและ เมล็ดพันธุ์พืชมีเมล็ดเล็กๆ ละเอียดยๆ เพราะกระบุงสานด้วยตอกติดกันจนตึบทั้งใบ

กระจาดเป็นภาชนะกลมๆ เตี้ยๆ สูงประมาณ 6 นิ้ว สานด้วยตอกเป็นเป็นตาห่างๆ ด้วยลายเฉลว มีขอบและหูสำหรับใช้หาบเป็นคู้ๆ ได้ เช่นเดียวกับกระบุง ส่วนมากกระจาดจะใช้ใส่ผัก ผลไม้ เพราะเป็นภาชนะโปร่ง อากาศผ่านได้

กระดัง เป็นเครื่องใช้สำหรับมัดเอาสิ่งที่ไม่ต้องการออกจากเมล็ดข้าว เมล็ดพันธุ์พืชต่างๆ กระดัง ที่ใช้ในภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีประมาณ 3 ชนิด คือ กระดังเล็กๆ ซึ่งมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 คอก ใช้สำหรับมัดข้าวหรือเมล็ดพันธุ์ และใช้ตากพริก หอม กระเทียม หรือเครื่องครัวอื่นๆ ถัดจากกระดังสำหรับมัดข้าว ถั่วเขียว ข้าวโพด และใช้ตากพืชผลด้วยเป็นกระดังกลม เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2 คอก กระดังอีกชนิดหนึ่งเป็นกระดังขนาดใหญ่ มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 วา ใช้สำหรับตากเมล็ดพืชต่างๆ เรียกกันทั่วไปว่า กระดังมอญ

ชะลอม เป็นภาชนะสานโปร่งด้วยสายเฉว กั้นเป็นรูปหกเหลี่ยม ตัวกลม ที่ปากจะเหลือตอกยื่นไว้สำหรับมัดปิดของที่อยู่ภายใน และใช้เป็นที่หิ้วไปด้วย ชะลอมใช้ใส่ข้าวของสำหรับเดินทาง ได้แก่พวกผลไม้และของแห้งต่าง ๆ

เข่ง เป็นภาชนะสำหรับใส่ของ สานโปร่งด้วยสายเฉว ทรงกระบอก คือ ส่วนปากและก้นเท่ากัน มีขอบที่ปาก และหูสำหรับร้อย เชือกเพื่อใช้หาบหรือหิ้ว

หลัว เป็นภาชนะที่สานคล้ายกระบุง แต่มีขนาดใหญ่กว่าและสานด้วยตอกหยาบกว่า ใช้ใส่ของหนักและมีจำนวนมาก ส่วนมากจะสานด้วยตอกไม้รวกขนาดใหญ่ มีใช้มากสำหรับขนพืชผักออกจากไร่

ลอบ เป็นเครื่องมือจับดักปลาน้ำจืด มักจะสานหรือถักด้วยไม้ไผ่และหวาย

ไซ เป็นเครื่องมือใช้ดักปลาและกุ้ง คล้ายลอบแต่มีความละเอียดมากกว่า ใช้ดักกุ้งหรือปลาเล็กๆ ตามทางน้ำไหลสายคลอง ไซมีรูปร่างต่างกันไปหลายชนิดแล้วแต่ประโยชน์ใช้สอย

เสื่อสำแพน เป็นเสื่อที่สานด้วยตอกไม้ไผ่สายสองหรือสายสาม เป็นผืนใหญ่ๆ ใช้ทำฝาบ้าน ทำผ้าเพดานบ้าน หรือใช้เป็นเครื่องปูลาดรองนั่งหรือบางครั้งใช้ปูสำหรับตากพืชพันธุ์

นอกจากเครื่องจักสานที่ทำด้วยไม้ไผ่แล้ว ยังมีเครื่องจักสานที่ใช้วัสดุชนิดอื่นอีกด้วย เช่น

งอบ เป็นเครื่องจักสานที่ใช้วัสดุหลายอย่างประกอบกัน คือ โดรงอบ ซึ่งมีรูปร่างคล้ายกระจาดคว่ำ สานด้วยตอกไม้ไผ่ด้วยสายเฉว ส่วนตรงกลางส่วนบนสุดของโดรงอบ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการสานโคจรจะเป็นรูปกลมๆ อันเป็นศูนย์กลางของงอบ ซึ่งจะต้องปิดด้วยกระหม่อมงอบทำด้วยใบลานเป็นกรวยต่ำ นอกจากนี้ก็มีรังอบซึ่งสานด้วยไม้ไผ่

เป็นรูปทรงกระบอกสำหรับสามศรีษะ และช่วยยึดตัวงอบให้ทรงอยู่บนศรีษะและรัดงอบนี้แน่นว่าเป็นความคิดในการออกแบบ ให้สอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอยที่สมบูรณ์ คือ เป็นส่วนที่อากาศถ่ายเทผ่านศรีษะได้ และยังมีไม้ประกบของงอบเป็นไม้ไผ่เหลาเป็นเส้นกลมๆ ใช้ไม้ประกอพบีบใบลานรอบๆ ชายปีกงอบให้ติดกับโครงงอบ ซึ่งช่วยให้ปีกงอบแข็งแรงคงทน ไม้ฉีกขาดหรือชำรุดง่าย และยังคงเรียบร้อยด้วย

เสื่อกก เป็นเสื่อที่ทอด้วยกก มีการทอยกดอกและทอลายขัดไม้นิยมทอเสื่อพื้นอย่างสมัยก่อน นอกจากจะทอเป็นเสื่อแล้ว ยังมีการดัดแปลงเป็นเครื่องใช้อื่นๆ อีกด้วย ซึ่งจะพบได้ที่จังหวัดปราจีนบุรี และจันทบุรี

หัตถกรรมพื้นบ้านประเภทการทอผ้า นั้นจะพบที่จังหวัดนครนายก และปราจีนบุรี ผ้าที่ทอคือ ผ้าขาวม้า

นอกจากหัตถกรรมพื้นบ้านประเภท จักสาน ทอ แล้วยังมีหัตถกรรมประเภทอื่นๆ อีก เช่น การจัดและประดิษฐ์ดอกไม้สด ดอกไม้แห้ง งานใบตอง การแกะสลักผลไม้ เครื่องไม้ การร้อยมาลัย การทำเครื่องดนตรี (อังกฤษ) การผูกผ้าหรือจับผ้าให้เป็นรูปแบบต่าง การนำทองเหลืองมาสานเป็นรูปแบบต่างๆ ซึ่งเป็นงานจักสานที่ประยุกต์ขึ้น

รายชื่อภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีความชำนาญในงานศิลปหัตถกรรมด้านต่างๆ

นายประคอง ถนนเงิน อายุ 50 ปี ที่อยู่ 6 หมู่ 5 ตำบลบ้านพร้าว อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก มีความสามารถด้านการจักสานไม้ไผ่ ทำลอบ

นายพยนต์ กุฬรามห์ อายุ 39 ปี ที่อยู่ บ้านน้ำซับ ตำบลศรีกะฉาง อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก มีความสามารถด้านการจักสานไม้ไผ่ ทำเป็นเชิง

นางชั้น กันฉลาด อายุ 52 ปี ที่อยู่ 9 หมู่ 1 ตำบลเขาเพิ่ม อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก มีความสามารถในการประดิษฐ์ทำพรมเช็ดเท้า

นายสมหวัง คำว่าจันง ที่อยู่ 123 หมู่ 12 ตำบลพิศกุลทอง อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก มีความสามารถในการทำเครื่องดนตรี (อังกฤษ)

นายประทีป ทองเปรม ที่อยู่ 12/1 หมู่ 3 ตำบลปากน้ำ อำเภอสว่างศรี จังหวัดจันทบุรี มีความสามารถในการจัดและการประดิษฐ์ดอกไม้สด ดอกไม้แห้ง งานใบตอง งานแกะสลัก

นางวิไล ภขสมบุรณ์ อายุ 34 ปี ที่อยู่ 42 หมู่ 2 ตำบลน้ำเขียว อำเภอ
แหลมงอบ จังหวัดตราด มีความสามารถในการทำงาน

นางกิมฮวย เพชรตะกั่ว อายุ 35 ปี ที่อยู่ 46 หมู่ 6 ตำบลสามพี่น้อง กิ่งอำเภอ
แก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี มีความสามารถในการร้อยมาลัย

นายนุชา โพธิ์มณี อายุ 22 ปี ที่อยู่ 34/2 หมู่ 3 บางปิดบน ตำบลบางปิด
อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด มีความสามารถในการผูกผ้า- จับผ้าประดับ

นายวานิตย์ ธรรมประทีป ที่อยู่ 60 ปี ที่อยู่ บ้านคลองขุดใหม่ ตำบลพ่าไข
อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา มีความสามารถในการนำทองเหลืองมาสานเป็นของ
ชำร่วยและเครื่องใช้ต่างๆ

นายสี พันธุ์ อายุ 63 ปี ที่อยู่ ตำบลลำพันตา อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี
มีความสามารถในการจักสานตะกร้า

จากงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่กล่าวมานั้น จะเห็นได้ว่าถึงแม้จะเป็นของที่เห็นได้ทั่วไป
ก็ตาม แต่ได้มีการนำเอาสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาประดิษฐ์ขึ้น เป็นของที่สามารนำมาใช้ใน
ชีวิตประจำวันได้ และมีความสวยงามไปในตัว และสิ่งนี้เองก็คือภูมิปัญญาชาวบ้านที่แฝงอยู่ใน
งานหัตถกรรม

จากการศึกษาและรวบรวมภูมิปัญญาชาวบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ดังนี้

1. ด้านคติ ความเชื่อนั้น มีอยู่ 15 ประเภท คือ 1. ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิด-การตาย เป็นความเชื่อในเรื่องของการปฏิบัติตนให้บังเกิดผลดีแก่ผู้ปฏิบัติ 2. ความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาง 3. ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม 4. ความเชื่อเกี่ยวกับฝัน 5. ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องราง เวทย์มนต์ โสยศาสตร์ 6. ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และผีสงนางไม้ 7. ความเชื่อเกี่ยวกับจำนวนนับ 8. ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะดี ชั่ว 9. ความเชื่อเกี่ยวกับขากกลางบ้าน 10. ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว 11. ความเชื่อเกี่ยวกับเคล็ด 12. ความเชื่อเกี่ยวกับมงคลและอัปมงคล 13. ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพ 14. ความเชื่อเรื่องบาป บุญ และนรก สวรรค์ 15. ความเชื่อเบ็ดเตล็ด

และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อคือ คือ การเซ่นดินตา การเลี้ยงผีเขมร พิธีแห่หางแมว

2. ด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ประเพณีที่เกี่ยวเนื่องกับความเชื่อแบบพุทธ คือ ประเพณีทำบุญวันเข้าพรรษา ประเพณีทำบุญวันออกพรรษา ประเพณีทำบุญวันวิสาขบูชา ประเพณีทำบุญวันมาฆบูชา ประเพณีตรุษสงกรานต์ ประเพณีวันสารท ประเพณีรับบัว ประเพณีห่มผ้าแดงพระสมุทระเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ งานนมัสการหลวงพ่อโสธร จังหวัดฉะเชิงเทรา

ประเพณีที่เกี่ยวเนื่องกับความเชื่อแบบพราหมณ์ คือ การบวชนาค การแต่งงาน งานโกนจุก ซึ่งการจัดงานในแต่ละครั้งนั้นจะต้องดูฤกษ์ยามก่อน

ประเพณีเกี่ยวเนื่องกับการนับถือผี คือ ประเพณีเบาจากตุม ประเพณีกินดอง ประเพณีเบ็ดเตล็ด คือ ประเพณีแข่งเรือ ประเพณีวิ่งควาย ซึ่งประเพณีบางประเพณีเริ่มลดบทบาทความสำคัญลง และหายได้ยากมากขึ้น

3. ด้านเกษตรพื้นฐาน มี 2 ลักษณะ คือ เกษตรแบบวนเกษตร การทำไร่สวนผสม

4. ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ไม่ปรากฏรูปแบบที่ชัดเจน

5. ด้านสวัสดิการชุมชน มีการการจัดตั้งกองทุนหมุนเวียน ธนาคารข้าว กองทุนสงเคราะห์คนชรายากไร้

6. ด้านการรักษาพื้นบ้าน มีการรักษาแบบไสยศาสตร์ การรักษาแบบแผนโบราณ การรักษาด้วยสมุนไพร

7. ด้านเทคโนโลยีพื้นบ้าน มีระบบน้ำหยด การใช้สปริงเกอร์ในการทำสวน เครื่องกรองน้ำ เครื่องอบเนื้อมะพร้าวแห้ง ระบบน้ำเหวี่ยง วิธีการทำมะม่วงนอกฤดูกาล

8. ด้านศิลปะ พื้นบ้าน มีการละเล่นพื้นบ้านเนื่องมาจากการนับถือผี เช่น การเล่นเชยผีแม่ศรี การเชยผีลอบ ผีไซ และผีกระหูด การเชยผีสิงลม การเชยผีแขก การเชยผีเจ้า การเชยผีหิ้ง การเชยผีสาก การเชยผีกระดัง การทรงผีควาย

การละเล่นเบ็ดเตล็ด มีการเล่นสะบ้า การเล่นลูกช่วงหรือช่วงรำ การเล่นตีตมหรืออิตม ซ้อนมุก และมอญซ่อนผ้า การเล่นชักส้าว การเล่นเสือกินวัว การเล่นเตย ปรีอวิ้งเตอย การเล่นฟุ้งกระสวย การเล่นจุดพระบาท การเล่นหมากฮุน การเล่นอีดำ อีแดง

ซึ่งการละเล่นบางอย่าง ในปัจจุบันนี้เกือบจะไม่มีให้เห็นกันอีกแล้ว

เพลงพื้นบ้าน มีเพลงหน้าโย (เพลงโซ้) เพลงระบำบ้านนา เพลงระบำ
เหนือ เพลงข้างซึก เพลงไอ้เป้ เพลงเอ๋ย เพลงวาง เพลงหงส์

ในปัจจุบันความนิยมได้ลดน้อย ทำให้การเล่นเพลงบางอย่างไม่เหมาะกับ
สถานการณ์ บางเพลงได้สูญหายไป

การแสดงพื้นบ้าน มีการสวดคฤหัสถ์ การเล่นสวดหน้าตพ การเล่นหนังใหญ่
การเล่นละครชาตรี หรือ ละครเท่งกรีก การเล่นงานใหญ่

ดนตรีพื้นบ้าน มีดนตรีไทย (วงปี่พาทย์) กันตรึม

9. ด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน ประเภทเครื่องจักสาน กระบุง กระจาด กระดัง
ชะลอม เข่ง หล้า ลอบ ไซ เสื่อลำแพน งอบ

การทอ มีการทอเสื่อกก ทอผ้าขาวม้า

การจัดและประดิษฐ์ดอกไม้สด ดอกไม้แห้ง งานใบตอง การแกะสลักผลไม้
เครื่องไม้ การร้อยมาลัย การทำเครื่องดนตรี (อังกฤษ) ศิลปประดิษฐ์ การสานทอง
เหลืองเป็นภาชนะต่าง ๆ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้ให้สัมภาษณ์

ตารางที่ 2 จำนวนและค่าร้อยละข้อมูลทั่วไปที่ได้จากแบบสอบถามของผู้บริหาร คือ ผู้ช่วยผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด หัวหน้าฝ่าย ผู้ประสานงานอำเภอ จำแนกตามเพศ อายุ วุฒิทางการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน ในตำแหน่งผู้บริหาร การอบรมหรือประชุมสัมมนา เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ ในกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน

ข้อมูลทั่วไป	ผู้บริหาร (N = 41)	
	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	33	80.49
หญิง	8	19.51
2. อายุ		
25-30 ปี	-	-
31-35 ปี	10	24.39
36-40 ปี	6	14.63
41-45 ปี	10	24.39
45 ปีขึ้นไป	15	36.59
3. วุฒิทางการศึกษา		
ป.ก.ศ.สูง, พ.ม. หรือเทียบเท่า	-	-
ป.ว.ส.	1	2.44
ปริญญาตรี	30	73.17
ปริญญาโท	9	21.95
ปริญญาเอก	1	2.44

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	ผู้บริหาร (N = 41)	
	จำนวน	ร้อยละ
4. ประสบการณ์การทำงาน ในตำแหน่งผู้บริหาร		
ต่ำกว่า 1 ปี	10	24.39
1-5 ปี	22	53.66
6-10 ปี	8	19.52
11-15 ปี	1	2.44
16-20 ปี	-	-
มากกว่า 20 ปี	-	-
5. ตำแหน่งในการทำงาน		
ผู้ช่วยผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด	8	19.52
หัวหน้าฝ่าย	13	31.71
ผู้ประสานงานการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอ	20	48.78
6. การได้รับการอบรมหรือประชุมสัมมนาเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในกิจกรรม งานการศึกษานอกระบบโรงเรียน		
เคย	13	31.71
ไม่เคย	28	68.29
7. จำนวนครั้งที่อบรม		
จำนวน 1 ครั้ง	7	17.07
จำนวน 2 ครั้ง	4	9.76
จำนวน 3 ครั้ง	1	2.44
จำนวน 4 ครั้ง	1	2.44

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	ผู้บริหาร (N = 41)	
	จำนวน	ร้อยละ
8. ปี พ.ศ. ที่ได้รับการอบรม โดยจัดแบ่งเป็นช่วงเวลา (ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)		
พ.ศ. 2526 - 2530	1	2.44
พ.ศ. 2531 - 2535	9	21.95
พ.ศ. 2536	3	7.32
9. จำนวนวันที่ได้รับการอบรม (ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)		
2 วัน	2	4.89
3 วัน	4	9.76
4 วัน	1	2.44
5 วัน	3	7.32
12 วัน	3	7.32
10. หน่วยงานที่จัดอบรม (ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)		
กรมการศึกษานอกโรงเรียน	3	7.32
ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	4	9.76
ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด	2	4.89
สภาการศึกษา	1	2.44
สภาวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	1	2.44

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ผู้บริหาร ส่วนใหญ่ร้อยละ 80.49 เป็นชาย และร้อยละ 19.51 เป็นหญิง
ระดับอายุ พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 36.59 มีอายุ 45 ปีขึ้นไป รองลงมา ร้อยละ 24.39 มีอายุ 31-40 ปี และ 41-45 ปี และร้อยละ 14.36 มีอายุ 36-40 ปี

วุฒิทางการศึกษา พบว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่ร้อยละ 73.17 มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาตรี รองลงมาร้อยละ 21.95 มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาโท และร้อยละ 2.44 มีวุฒิทางการศึกษา ระดับ ป.ว.ส. และระดับปริญญาเอก

ประสบการณ์ในการทำงาน ในตำแหน่งผู้บริหาร พบว่า ร้อยละ ส่วนใหญ่ร้อยละ 53.66 ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งผู้บริหารเป็นเวลา 1-5 ปี รองลงมาร้อยละ 24.39 ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งผู้บริหารต่ำกว่า 1 ปี ร้อยละ 19.52 ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งผู้บริหารเป็นเวลา 6-10 ปี และร้อยละ 2.44 ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งผู้บริหาร เป็นเวลา 11-15 ปี

ตำแหน่งในการทำงาน พบว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่ร้อยละ 48.78 เป็นผู้ประสานงานอำเภอ รองลงมาร้อยละ 31.17 เป็นหัวหน้าฝ่าย และร้อยละ 19.52 เป็นผู้ช่วยผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาโรงเรียน

การได้รับการอบรมสัมมนา หรือประชุม เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในกิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียน พบว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่ ร้อยละ 68.29 ไม่เคยได้รับการอบรม และร้อยละ 31.71 เคยได้รับการอบรม

จำนวนครั้งของผู้บริหารที่เคยได้รับการอบรม พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 17.07 ได้รับความอบรม 1 ครั้ง รองลงมาร้อยละ 9.76 ได้รับความอบรม 2 ครั้ง และร้อยละ 0.78 ได้รับความอบรม 3 ครั้ง และ 4 ครั้ง

ปี พ.ศ. ที่ได้รับการอบรม โดยการแบ่งเป็นช่วงเวลา พบว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่ร้อยละ 21.95 เคยได้รับการอบรมในช่วง พ.ศ. 2531-2535 รองลงมาร้อยละ 7.32 เคยได้รับการอบรมในช่วง พ.ศ. 2536 และร้อยละ 2.44 เคยได้รับการอบรมในช่วง พ.ศ. 2526-2530

จำนวนวันที่ได้รับการอบรม พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 9.76 ได้รับความอบรมเป็นเวลา 3 วัน รองลงมาร้อยละ 7.32 ได้รับความอบรมเป็นเวลา 5 และ 12 วัน ร้อยละ 4.89 ได้รับความอบรมเป็นเวลา 2 วัน และร้อยละ 2.44 ได้รับความอบรมเป็นเวลา 4 วัน

หน่วยงานที่จัดอบรม พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 9.76 ได้รับความอบรมจาก ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รองลงมาร้อยละ 7.32 ได้รับความอบรมจากกรมการศึกษาออกโรงเรียน ร้อยละ 4.89 ได้รับความอบรมจากศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด และร้อยละ 2.44 ได้รับความอบรมจากสภาการศึกษา และสภาวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3 จำนวนและค่าร้อยละข้อมูลทั่วไปที่ได้จากแบบสอบถามของผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งประกอบไปด้วย เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด และครูอาสาสมัคร จำแนกตามเพศ อายุ วุฒิทางการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน ตำแหน่งในการทำงาน การอบรมหรือประชุมสัมมนา เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ ในกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน

ข้อมูลทั่วไป	ผู้ปฏิบัติงาน (N = 128)	
	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	42	32.81
หญิง	86	67.19
2. อายุ		
ต่ำกว่า 25 ปี	7	5.47
25-30 ปี	59	46.09
31-35 ปี	36	28.13
36-40 ปี	11	8.59
41-45 ปี	12	9.37
มากกว่า 45 ปีขึ้นไป	3	2.34
3. วุฒิทางการศึกษา		
ชั้นมัธยมศึกษา	-	-
ป.ว.ช.	2	1.56
ป.ว.ส.	10	7.81
ป.ก.ศ.สูง, พ.ม. หรือเทียบเท่า	18	14.06
ปริญญาตรี	88	68.75
ปริญญาโท	7	5.44
อื่นๆ ป.ว.ท.	3	2.34

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	ผู้ปฏิบัติงาน (N = 128)	
	จำนวน	ร้อยละ
4. ประสบการณ์การทำงาน		
ต่ำกว่า 1 ปี	7	5.47
1-5 ปี	68	53.13
6-10 ปี	28	21.88
11-15 ปี	12	9.38
16-20 ปี	6	4.69
มากกว่า 20 ปี	7	5.47
5. ตำแหน่งในการทำงาน		
เจ้าหน้าที่ฝ่าย	51	39.84
ครูอาสาสมัครศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด	77	60.16
6. การได้รับการอบรมหรือประชุมสัมมนาเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในกิจกรรม งานการศึกษาจากระบบโรงเรียน		
เคย	26	20.32
ไม่เคย	102	79.68
7. จำนวนครั้งที่อบรม		
จำนวน 1 ครั้ง	22	17.19
จำนวน 2 ครั้ง	2	1.56
จำนวน 3 ครั้ง	1	0.78
จำนวน 4 ครั้ง	1	0.78

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	ผู้ปฏิบัติงาน (N = 128)	
	จำนวน	ร้อยละ
8. ปี พ.ศ. ที่ได้รับการอบรม โดยจัดแบ่งเป็นช่วงเวลา (ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)		
พ.ศ. 2526 - 2530	2	1.56
พ.ศ. 2531 - 2535	16	12.50
พ.ศ. 2536	8	6.25
9. จำนวนวันที่ได้รับการอบรม (ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)		
1 วัน	5	3.91
2 วัน	4	3.13
3 วัน	6	4.69
5 วัน	3	2.34
7 วัน	5	3.91
15 วัน	3	2.34
10. หน่วยงานที่จัดอบรม (ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)		
กรมการศึกษานอกโรงเรียน	3	2.34
ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	11	8.59
ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด	11	8.59
ศูนย์วัฒนธรรมนครนายก	1	0.78

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า กลุ่มผู้ปฏิบัติงาน ส่วนใหญ่ร้อยละ 67.19 เป็นหญิง และร้อยละ 32.81 เป็นชาย

ระดับอายุ พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 46.09 มีอายุ ระหว่าง 25-30 ปี รองลงคือ ร้อยละ 28.13 มีอายุ 31-40 ปี ร้อยละ 9.37 มีอายุ 41-45 ปี ร้อยละ 8.59 มีอายุ 41-45 ปี ร้อยละ 5.47 มีอายุ ต่ำกว่า 25 ปี และร้อยละ 3.13 มีอายุ 45 ปีขึ้นไป

วุฒิทางการศึกษา พบว่า ผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่ร้อยละ 68.75 มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาตรี รองลงมาร้อยละ 14.06 มีวุฒิทางการศึกษาระดับ ป.ก.ศ.สูง, พ.ม. หรือเทียบเท่า ร้อยละ 7.81 มีวุฒิทางการศึกษา ระดับ ป.ว.ส. และร้อยละ 5.47 มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาโท ร้อยละ 2.34 มีวุฒิทางการศึกษาระดับ ป.ว.ท. และร้อยละ 1.56 มีวุฒิทางการศึกษาระดับ ป.ว.ช.

ประสบการณ์ในการทำงาน พบว่า ผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่ร้อยละ 53.13 มีประสบการณ์ในการทำงานเป็นเวลา 1-5 ปี รองลงคิดเป็นร้อยละ 21.88 มีประสบการณ์ในการทำงานเป็นเวลา 6-10 ปี ร้อยละ 9.38 มีประสบการณ์ในการทำงานเป็นเวลา 11-15 ปี ร้อยละ 5.47 มีประสบการณ์ในการทำงานเป็นเวลา 1 ปี และมากกว่า 20 ปี และร้อยละ 4.69 มีประสบการณ์ในการทำงานเป็นเวลา 18-20 ปี

ตำแหน่งในการทำงาน พบว่า ผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่ร้อยละ 60.16 เป็นครูอาสาสมัคร และร้อยละ 39.84 เป็นเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

การได้รับการอบรมสัมมนาหรือประชุม เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในกิจกรรม การศึกษานอกระบบโรงเรียน พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 79.68 ไม่เคยได้รับการอบรม และร้อยละ 20.32 เคยได้รับการอบรม

จำนวนครั้งของผู้ปฏิบัติงานที่เคยได้รับการอบรม พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 17.19 ได้รับการอบรม 1 ครั้ง รองลงมาร้อยละ 1.56 ได้รับการอบรม 2 ครั้ง และร้อยละ 0.78 ได้รับการอบรม 3 ครั้ง และ 4 ครั้ง

ปี พ.ศ. ที่ได้รับการอบรม โดยการแบ่งเป็นช่วงเวลา พบว่า ผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่ ร้อยละ 12.50 เคยได้รับการอบรมในช่วง พ.ศ. 2531-2535 รองลงมาร้อยละ 6.25 เคยได้รับการอบรมในช่วง พ.ศ. 2536 และร้อยละ 1.56 เคยได้รับการอบรมในช่วง พ.ศ. 2526-2530

จำนวนวันที่ได้รับการอบรม พบว่า ผู้ปฏิบัติงาน ส่วนใหญ่ร้อยละ 4.69 ได้รับการอบรมเป็นเวลา 3 วัน รองลงมาร้อยละ 3.91 ได้รับการอบรมเป็นเวลา 1 วัน 3 วัน และ 7 วัน ร้อยละ 3.13 ได้รับการอบรมเป็นเวลา 2 วัน และร้อยละ 2.34 ได้รับการอบรมเป็นเวลา 5 วัน และ 15 วัน

หน่วยงานที่จัดอบรม พบว่า ผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่ร้อยละ 8.59 ได้รับการอบรมจาก ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาคตะวันออก ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด รongลงมา ร้อยละ 2.34 ได้รับการอบรมจากกรมการศึกษาออกโรงเรียน และร้อยละ 0.78 ได้รับการ อบรมจาก ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครนายก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4 จำนวนและค่าร้อยละข้อมูลทั่วไปที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ของผู้บริหาร คือ ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด จำแนกตามเพศ อายุ วุฒิทางการศึกษา ประสบการณ์การทำงานในตำแหน่งผู้บริหาร ตำแหน่งในการทำงาน

ข้อมูลทั่วไป	ผู้บริหาร (N = 8)	
	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	8	100
หญิง	-	-
2. อายุ		
25-30 ปี	-	-
31-40 ปี	-	-
41-45 ปี	-	-
45 ปีขึ้นไป	8	100
3. วุฒิทางการศึกษา		
ป.ก.ศ.สูง, พ.ม. หรือเทียบเท่า	-	-
ป.ว.ส.	-	-
ปริญญาตรี	7	87.50
ปริญญาโท	1	12.50
ปริญญาเอก	-	-

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	ผู้บริหาร (N = 70)	
	จำนวน	ร้อยละ
4. ประสบการณ์การทำงาน ในตำแหน่งผู้บริหาร		
ต่ำกว่า 1 ปี	-	-
1-5 ปี	3	37.50
6-10 ปี	2	25.00
11-15 ปี	-	-
16-20 ปี	2	25.00
มากกว่า 20 ปี	1	12.5
5. ตำแหน่งในการทำงาน		
ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด	8	100

จากตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ผู้บริหาร ส่วนใหญ่ร้อยละ 100 เป็นชาย

ระดับอายุ พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 100 มีอายุ 45 ปีขึ้นไป

วุฒิทางการศึกษา พบว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่ร้อยละ 87.50 มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาตรี และร้อยละ 12.50 มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาโท

ประสบการณ์ในการทำงาน ในตำแหน่งผู้บริหาร พบว่า ร้อยละ ส่วนใหญ่ร้อยละ 32.50 ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งผู้บริหารเป็นเวลา 1-5 ปี รองลงมาร้อยละ 25.00 ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งผู้บริหารต่ำกว่า 6-10 ปี และ 16-20 ปี และร้อยละ 12.50 ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งผู้บริหาร เป็นเวลามากกว่า 20 ปี

ตำแหน่งในการทำงาน พบว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่ร้อยละ 100 เป็นผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาโรงเรียนจังหวัด

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะการปฏิบัติงาน ปัญหาในการปฏิบัติงาน การนิเทศติดตามผล และการสนับสนุน การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ในเรื่องการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม การนำมาเป็นวิทยากร การนำมาเป็นสื่อเพื่อการศึกษา ตามรายละเอียดของข้อมูลที่ได้รับจากแบบสอบถามของผู้บริหาร และผู้ปฏิบัติงาน ดังปรากฏในตารางที่ 5 ถึง ตารางที่ 42

ตารางที่ 5 จำนวนและค่าร้อยละประเภทกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ที่นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร และการจัดกิจกรรม ข้อมูลจากแบบสอบถามของผู้บริหาร

ประเภทของกิจกรรม การศึกษานอกระบบโรงเรียน	ผู้บริหาร (N = 41)					
	ใช้มาก		ใช้ปานกลาง		ใช้น้อย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม						
1. หน่วยงานได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร และการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในด้านใดบ้าง						
- ด้านความรู้พื้นฐาน	1	2.44	22	53.66	17	41.46
- ด้านทักษะอาชีพ	17	41.46	18	43.90	6	14.63
- ด้านการบริการข่าวสารข้อมูล	3	7.32	22	53.66	14	34.15

จากตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม พบว่า ในกิจกรรมด้านความรู้พื้นฐาน ส่วนใหญ่ร้อยละ 53.66 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 41.46 นำมาใช้บ่อย และร้อยละ 2.44 นำมาใช้บ่อย

ในกิจกรรมด้านทักษะอาชีพ ส่วนใหญ่ร้อยละ 43.90 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 41.46 นำมาใช้มาก และร้อยละ 14.63 นำมาใช้น้อย ในกิจกรรมด้านการบริการข่าวสาร ข้อมูล ส่วนใหญ่ร้อยละ 53.66 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 34.15 นำมาใช้น้อย และร้อยละ 7.32 นำมาใช้มาก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 6 จำนวนและค่าร้อยละประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่นำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร และการจัดกิจกรรม ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้บริหาร

ประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้าน	ผู้บริหาร (N = 41)					
	ใช้มาก		ใช้ปานกลาง		ใช้น้อย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
2. หน่วยงานท่าน ได้นำภูมิปัญญาชาวบ้าน ด้านใดมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและ การจัดกิจกรรม						
- ด้านคติ ความคิด ความเชื่อ						
ความเชื่อแบบพุทธ	8	19.52	18	43.09	8	19.52
ความเชื่อแบบพราหมณ์	1	2.44	8	19.52	19	46.34
การนับถือผี	-	-	3	7.32	25	60.98
- ด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี						
วัฒนธรรมประจำท้องถิ่น	15	36.59	3	7.32	7	17.07
ประเพณีประจำท้องถิ่น	11	26.83	16	39.02	8	19.52
- ด้านเกษตรพื้นฐาน						
การปลูกพืชแบบเกษตรตามธรรมชาติ	8	19.52	16	39.02	20	48.78
การทำเกษตรแบบวนเกษตร	8	19.52	12	44.14	14	34.15
- ด้านสิ่งแวดล้อม						
การอนุรักษ์ป่าไม้โดยการอาศัยความ เชื่อส่วนบุคคล	-	-	4	9.76	6	14.63
การรักษาแหล่งน้ำ	8	19.52	19	46.34	6	14.63

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้าน	ผู้บริหาร (N = 41)					
	ใช้มาก		ใช้ปานกลาง		ใช้น้อย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
- ด้านสวัสดิการชุมชน						
การจัดตั้งกองทุนสำหรับหมู่บ้าน	4	9.76	14	34.15	15	36.59
การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์	1	2.44	15	36.59	17	41.46
- ด้านการรักษาพื้นบ้าน						
การรักษาด้วยสมุนไพร	4	9.76	16	39.02	14	34.15
การรักษาแบบพื้นบ้าน	2	4.89	14	34.15	18	43.90
การรักษาด้วยแพทย์แผนโบราณ	2	4.89	15	36.59	20	48.78
- ด้านเทคโนโลยีพื้นบ้าน						
สิ่งประดิษฐ์ที่ชาวบ้านคิดค้นขึ้นเพื่อใช้ ในการประกอบอาชีพ	5	12.20	19	46.34	13	31.71
- ด้านศิลปะพื้นบ้าน						
การเล่นพื้นบ้าน	5	12.20	12	29.27	17	41.46
การแสดงพื้นบ้าน	4	9.76	10	24.39	20	48.78
ดนตรีพื้นบ้าน	4	9.76	13	31.71	16	39.02
- ด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน						
การจักสานไม้ไผ่	15	36.59	15	36.59	16	39.02
การทำเครื่องปั้นดินเผา	2	4.89	11	26.83	16	39.02
การทอผ้า	5	12.20	9	21.95	15	36.59
การประดิษฐ์เครื่องดนตรี	4	9.76	8	19.52	19	46.34
งานแกะสลัก	1	2.44	6	14.63	23	56.10
งานถัก-สาน-ทอ	7	17.07	21	51.22	19	46.34

จากตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้านที่นำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม พบว่า ด้านคติ ความคิด ความเชื่อแบบพุทธ ส่วนใหญ่ร้อยละ 43.90 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 19.52 นำมาใช้มาก และนำใช้น้อย ความเชื่อแบบพราหมณ์ ส่วนใหญ่ร้อยละ 46.34 นำมาใช้บ่อย รองลงมาร้อยละ 19.52 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 2.44 นำมาใช้มาก การนับถือผี ส่วนใหญ่ร้อยละ 60.98 นำมาใช้บ่อย และร้อยละ 7.32 นำมาใช้ปานกลาง

ด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี พบว่า วัฒนธรรมประจำท้องถิ่นร้อยละ 36.59 นำมาใช้มาก รองลงมาร้อยละ 17.07 นำมาใช้บ่อย และร้อยละ 7.32 นำมาใช้ปานกลาง ด้านประเพณีประจำท้องถิ่น ส่วนใหญ่ร้อยละ 39.02 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 26.83 นำมาใช้มาก และร้อยละ 19.52 นำมาใช้บ่อย

ด้านเกษตรพื้นฐาน พบว่า การปลูกพืชแบบเกษตรตามธรรมชาติ ส่วนใหญ่ร้อยละ 48.78 นำมาใช้บ่อย รองลงมาร้อยละ 39.02 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 39.52 นำมาใช้มาก การทำเกษตรแบบวนเกษตร ส่วนใหญ่ร้อยละ 44.14 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 34.15 นำมาใช้บ่อย และร้อยละ 19.52 นำมาใช้มาก

ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า การอนุรักษ์ป่าไม้โดยการอาศัยความเชื่อส่วนบุคคล ส่วนใหญ่ร้อยละ 14.63 นำมาใช้บ่อย และร้อยละ 9.76 นำมาใช้ปานกลาง การรักษาแหล่งน้ำ ส่วนใหญ่ร้อยละ 46.34 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 19.52 นำมาใช้มาก และร้อยละ 14.63 นำมาใช้บ่อย

ด้านสวัสดิการชุมชน พบว่า การจัดตั้งกองทุนสำหรับหมู่บ้าน ส่วนใหญ่ร้อยละ 36.59 นำมาใช้บ่อย รองลงมาร้อยละ 34.15 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 9.76 นำมาใช้มาก การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ส่วนใหญ่ร้อยละ 41.46 นำมาใช้บ่อย รองลงมาร้อยละ 36.59 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 2.44 นำมาใช้มาก

ด้านการรักษาพื้นบ้าน พบว่า การรักษาด้วยสมุนไพร ส่วนใหญ่ร้อยละ 39.02 นำมาใช้ปานกลาง 39.02 รองลงมาร้อยละ 34.15 นำมาใช้บ่อย และร้อยละ 9.76 นำมาใช้มาก การรักษาแบบพื้นบ้าน ส่วนใหญ่ร้อยละ 43.90 นำมาใช้บ่อย รองลงมาร้อยละ 34.15 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 4.89 นำมาใช้มาก การรักษาด้วยแพทย์แผนโบราณ ส่วนใหญ่ร้อยละ 48.78 นำมาใช้บ่อย รองลงมาร้อยละ 36.59 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 4.89 นำมาใช้มาก

ด้านเทคโนโลยีพื้นบ้าน พบว่า สิ่งประดิษฐ์ที่ชาวบ้านคิดค้นขึ้นเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่ร้อยละ 46.34 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 31.71 นำมาใช้น้อย และร้อยละ 12.20 นำมาใช้มาก

ด้านศิลปะพื้นบ้าน พบว่า การละเล่นพื้นบ้าน ส่วนใหญ่ร้อยละ 41.46 นำมาใช้น้อย รองลงมาร้อยละ 29.27 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 12.20 นำมาใช้มาก การแสดงพื้นบ้าน ส่วนใหญ่ร้อยละ 48.78 นำมาใช้น้อย รองลงมาร้อยละ 24.39 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 9.76 นำมาใช้มาก ดนตรีพื้นบ้าน ส่วนใหญ่ร้อยละ 39.02 นำมาใช้น้อย รองลงมาร้อยละ 31.71 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 9.76 นำมาใช้มาก

ด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน พบว่า การจักสานไม้ไผ่ ส่วนใหญ่ร้อยละ 39.02 นำมาใช้น้อย และร้อยละ 36.59 นำมาใช้ปานกลาง และนำมาใช้มาก การทำเครื่องปั้นดินเผา ส่วนใหญ่ ร้อยละ 39.02 นำมาใช้น้อย รองลงมาร้อยละ 26.83 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 4.89 นำมาใช้มาก การทอผ้า ส่วนใหญ่ร้อยละ 36.59 นำมาใช้น้อย รองลงมาร้อยละ 21.95 นำมา ใช้ปานกลาง และร้อยละ 12.20 นำมาใช้มาก การประดิษฐ์เครื่องดนตรี ส่วนใหญ่ร้อยละ 46.34 นำมาใช้น้อย รองลงมาร้อยละ 19.52 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 9.27 นำมา ใช้มาก งานแกะสลัก ส่วนใหญ่ร้อยละ 56.10 นำมาใช้น้อย รองลงมาร้อยละ 14.63 นำมาใช้ ปานกลาง และร้อยละ 2.44 นำมาใช้มาก งานถัก-สาน-ทอ ส่วนใหญ่ร้อยละ 51.22 นำมาใช้ ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 46.34 นำมาใช้น้อย และร้อยละ 17.07 นำมาใช้มาก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 7 จำนวนและค่าร้อยละลักษณะภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่นำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร และการจัดกิจกรรม ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้บริหาร

ลักษณะของภูมิปัญญาชาวบ้านที่นำมาใช้	ผู้บริหาร (N = 41)	
	จำนวน	ร้อยละ
3. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม ทั้งในด้านการปรับปรุงหลักสูตรและการจัดกิจกรรมเดิมที่มีอยู่แล้ว หรือการสร้างหลักสูตรและการจัดกิจกรรมขึ้นมาใหม่ หน่วยงานท่านนำมาใช้ในลักษณะใด		
- นำกิจกรรมที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม	22	53.66
- นำกิจกรรมของบุคคลที่ได้รับการยกย่องให้เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม	22	53.66
- นำแนวคิด และหลักการในการปฏิบัติงานของภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นบุคคล มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม	20	48.78
- นำประวัติความเป็นมา และการพัฒนาของภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม	19	46.34
- เชิญภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นบุคคล เข้ามามีส่วนร่วม ในการวางแผนสำรวจสภาพและความต้องการของท้องถิ่น	19	46.34
- เชิญภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นบุคคล เข้าม่าเป็นที่ปรึกษา ในการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหา แนวทางการใช้หลักสูตรและการจัดกิจกรรม	16	39.02
- เชิญภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นบุคคล เข้ามามีส่วนร่วม ในการดูแล ติดตามผล ประเมินผล การพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม	14	34.15

จากตารางที่ 7 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร และการจัดกิจกรรม ทั้งในด้านการปรับปรุงหลักสูตรและการจัดกิจกรรมเดิมที่มีอยู่แล้ว หรือการสร้างหลักสูตร และการจัดกิจกรรมขึ้นมาใหม่ พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 53.66 หน่วยงานนำกิจกรรมที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม และนำกิจกรรมของบุคคลที่ได้รับการยกย่องให้เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม รองลงมาร้อยละ 48.78 นำแนวคิด และหลักการในการปฏิบัติงานของภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นบุคคล มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม ร้อยละ 46.34 นำประวัติความเป็นมา และการพัฒนาของภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม และ เชิญภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นบุคคลเข้ามามีส่วนร่วม ในการวางแผนสำรวจสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ร้อยละ 39.02 เชิญภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นบุคคล เข้ามาเป็นที่ปรึกษา ในการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหา แนวทางการใช้หลักสูตรและการจัดกิจกรรม และร้อยละ 34.15 เชิญภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นบุคคลเข้ามามีส่วนร่วม ในการดูแลติดตามผล ประเมินผล การพัฒนาหลักสูตรและ การจัดกิจกรรม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 8 จำนวนและค่าร้อยละลักษณะการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในการพัฒนาหลัก
สูตรและการจัดกิจกรรม ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้บริหาร

ลักษณะการนำมาใช้	ผู้บริหาร (N = 41)	
	จำนวน	ร้อยละ
4. หน่วยงานท่านนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนา หลักสูตรและการจัดกิจกรรม ให้สอดคล้องกับความต้องการ ของท้องถิ่น อย่างไร		
- นำมาใช้ในการปรับปรุงหลักสูตร ในกิจกรรม		
ด้านความรู้พื้นฐาน	5	12.20
ด้านทักษะอาชีพ	31	75.61
ด้านการบริการข่าวสารข้อมูล	11	26.85
- นำมาใช้ในการสร้างหลักสูตรใหม่ ในกิจกรรม		
ด้านความรู้พื้นฐาน	5	12.20
ด้านทักษะอาชีพ	20	48.78
ด้านการบริการข่าวสารข้อมูล	11	26.83
- นำมาใช้ในการปรับปรุงการจัดกิจกรรมเดิม ของโครง การต่างๆ ในกิจกรรม		
ด้านความรู้พื้นฐาน	3	7.32
ด้านทักษะอาชีพ	28	68.29
ด้านการบริการข่าวสารข้อมูล	10	24.39
- นำมาใช้ในการสร้างกิจกรรมใหม่ของโครงการต่างๆ ในกิจกรรม		
ด้านความรู้พื้นฐาน	9	21.95
ด้านทักษะอาชีพ	22	53.66
ด้านการบริการข่าวสารข้อมูล	13	31.71

จากตารางที่ 8 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม ให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น โดยได้นำมาใช้ในการปรับปรุงหลักสูตร พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 75.61 นำมาใช้ในการกิจกรรมด้านทักษะอาชีพ รองลงมาร้อยละ 26.83 นำมาใช้ในการกิจกรรมด้านการบริการข่าวสารข้อมูล และร้อยละ 26.85 นำมาใช้ด้านความรู้พื้นฐาน การนำมาใช้ในการสร้างหลักสูตรใหม่ ส่วนใหญ่ร้อยละ 48.78 นำมาใช้ในการกิจกรรมด้านทักษะอาชีพ รองลงมาร้อยละ 26.83 นำมาใช้ในการกิจกรรมด้านการบริการข่าวสารข้อมูล และร้อยละ 12.20 นำมาใช้ในการกิจกรรมด้านความรู้พื้นฐาน การนำมาใช้ในการปรับปรุงการจัดกิจกรรมเดิม ของโครงการต่างๆ ส่วนใหญ่ร้อยละ 68.29 นำมาใช้ในการกิจกรรมด้านทักษะอาชีพ รองลงมาร้อยละ 24.39 นำมาใช้ในการกิจกรรมด้านการบริการข่าวสารข้อมูล และร้อยละ 7.32 นำมาใช้ในการกิจกรรมด้านความรู้พื้นฐาน การนำมาใช้ในการสร้างกิจกรรมใหม่ของโครงการต่างๆ ส่วนใหญ่ร้อยละ 53.66 นำมาใช้ในการกิจกรรมด้านทักษะอาชีพ รองลงมาร้อยละ 31.17 นำมาใช้ในการกิจกรรมด้านการบริการข่าวสารข้อมูล และร้อยละ 21.95 ด้านความรู้พื้นฐาน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 9 จำนวนและค่าร้อยละการปฏิบัติงานการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในการพัฒนา
หลักสูตรและการจัดกิจกรรม ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้บริหาร

ลักษณะการปฏิบัติงาน	ผู้บริหาร (N = 41)	
	จำนวน	ร้อยละ
5. ในการปฏิบัติงาน การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม ในลักษณะการสร้างหลักสูตรและการจัดกิจกรรมใหม่ การปรับปรุงหลักสูตรและการปรับปรุงการจัดกิจกรรมเดิม สำหรับกิจกรรมด้านต่างๆ ของงานการศึกษาอกระบบโรงเรียน หน่วยงานท่านได้ปฏิบัติอย่างไร		
- สสำรวจความต้องการ และสภาพปัญหาของท้องถิ่น	29	70.73
- สสำรวจแหล่งภูมิปัญญาชาวบ้าน	35	85.37
- ศึกษาเอกสารหลักสูตรและการจัดกิจกรรม	17	41.46
- กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร	16	39.02
- เลือกใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่ ให้มีความเหมาะสมกับเนื้อหา และความต้องการของท้องถิ่น	35	85.37
- เขียนเอกสารหลักสูตรและการจัดกิจกรรม	19	46.34
- แนะนำรายละเอียด เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม ให้กับบุคคลที่เกี่ยวข้อง	21	51.22
- ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน	25	60.98
- ประเมินผลการใช้หลักสูตรและการจัดกิจกรรม และปรับปรุงหลักสูตรและการจัดกิจกรรม	17	41.46

จากตารางที่ 9 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลขั้นตอนการปฏิบัติงาน การนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม ในลักษณะการสร้างหลักสูตรและการจัดกิจกรรม ใหม่ การปรับปรุงหลักสูตร และการปรับปรุงการจัดกิจกรรมเดิม สำหรับกิจกรรมด้านต่างๆ ของ งานการศึกษาจากระบบโรงเรียนในหน่วยงาน พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละเห็นว่าควรมีการ 85.37 ควรสำรวจแหล่งภูมิปัญญาชาวบ้าน และเลือกใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่ ให้มีความเหมาะสมกับ เนื้อหา และความต้องการของท้องถิ่น ร้อยละ 70.73 สำรวจความ ต้องการ และสภาพปัญหาของท้องถิ่น ร้อยละเห็นว่าควรมีการ 60.98 ดำเนินการจัดกิจกรรม การเรียนการสอน ร้อยละ 51.22 เห็นว่าควรมีการแนะนำรายละเอียดเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญา ชาวบ้านมาใช้ ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม ให้กับบุคคลที่เกี่ยวข้อง ร้อยละ 46.34 เห็นว่าควรมีการเขียนเอกสารหลักสูตรและการจัดกิจกรรม ร้อยละ 41.46 เห็นว่าควรมีการ ศึกษาเอกสารหลักสูตร และการจัดกิจกรรม และประเมินผลการใช้หลักสูตรและการจัดกิจกรรม และปรับปรุงหลักสูตรและการจัดกิจกรรม ร้อยละ 39.02 เห็นว่าควรมีการกำหนดจุดมุ่งหมาย ของหลักสูตร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 10 จำนวนและค่าร้อยละปัญหาในการปฏิบัติงาน การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม ข้อมูลจากแบบสอบถามของผู้บริหาร

ปัญหาในการปฏิบัติงาน	ผู้บริหาร (N = 49)	
	จำนวน	ร้อยละ
1. ในการปฏิบัติงานการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร และการจัดกิจกรรม สำหรับกิจกรรมด้านต่างๆ ของงานการศึกษาจากระบบโรงเรียน		
หน่วยงานท่านมีปัญหหรือไม่		
- ไม่มี	16	39.02
- มี	25	60.98
<u>ถ้ามี</u> ท่านประสบปัญหาอย่างไร		
- ท่านขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของภูมิปัญญาชาวบ้าน	3	7.32
- ท่านขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม	8	19.52
- ท่านไม่สามารถให้คำแนะนำแก่ผู้ปฏิบัติงาน ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร และการจัดกิจกรรม	8	19.52
- ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของภูมิปัญญาชาวบ้าน	14	34.15
- ผู้ปฏิบัติงาน ไม่สามารถเลือกภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร และการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนทั้ง 3 ด้านได้	12	29.27

ตารางที่ 10 (ต่อ)

ปัญหาในการปฏิบัติงาน	ผู้บริหาร (N = 49)	
	จำนวน	ร้อยละ
- หน่วยงานไม่ได้รับการสนับสนุนทางด้านนโยบาย	4	9.76
- หน่วยงานไม่ได้รับการสนับสนุนทางด้านงบประมาณ	14	34.15
- หน่วยงานไม่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ ภูมิปัญญาชาวบ้าน	9	21.95
- ภูมิปัญญาชาวบ้านไม่มีความรู้ความสามารถพอที่จะมา มีส่วนร่วม ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม	7	17.07
- ภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่ ไม่สามารถนำมาใช้ในการ พัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรมได้	10	24.39
- ภูมิปัญญาชาวบ้าน ไม่ต้องการที่จะถ่ายทอดความรู้ ที่เขามีอยู่	1	2.44

จากตารางที่ 10 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาในการปฏิบัติงานการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร และการจัดกิจกรรม ส่วนใหญ่ร้อยละ 60.98 เห็นว่ามีปัญหา และร้อยละ 31.17 เห็นว่าไม่มีปัญหา

โดยจำนวนที่มีปัญหานั้น ส่วนใหญ่ร้อยละ 34.15 เห็นว่าผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของภูมิปัญญาชาวบ้าน และหน่วยงานไม่ได้รับการสนับสนุนทางด้านงบประมาณ ร้อยละ 29.27 เห็นว่าผู้ปฏิบัติงาน ไม่สามารถเลือกภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร และการจัดกิจกรรม ให้สอดคล้องกับกิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียน ทั้ง 3 ด้านได้ ร้อยละ 24.39 เห็นว่าภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่ ไม่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรมได้ ร้อยละ 21.95 เห็นว่าหน่วยงานไม่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาชาวบ้าน ร้อยละ 19.52 เห็นว่าตนเองขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม และตนเองไม่สามารถให้คำแนะนำแก่ผู้ปฏิบัติงาน ในเรื่อง

เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร และการจัดกิจกรรม ร้อยละ 17.07
เห็นว่าภูมิปัญญาชาวบ้านไม่มีความรู้ความสามารถพอที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร และ
การจัดกิจกรรม ร้อยละ 9.76 เห็นว่าหน่วยงานไม่ได้รับการสนับสนุนทางด้านนโยบาย ร้อยละ
7.32 เห็นว่าตนเองขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของภูมิปัญญาชาวบ้าน และร้อยละ 2.44
เห็นว่าภูมิปัญญาชาวบ้านไม่ต้องการที่จะถ่ายทอดความรู้ที่เขามีอยู่

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 11 จำนวนและค่าร้อยละประเภทกิจกรรมการศึกษาของนักเรียน ที่นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเป็นวิทยากร ข้อมูลจากแบบสอบถามของผู้บริหาร

ประเภทกิจกรรม การศึกษานอกระบบโรงเรียน	ผู้บริหาร (N = 41)					
	ใช้มาก		ใช้ปานกลาง		ใช้น้อย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การนำมาเป็นวิทยากร						
1. หน่วยงานได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเป็นวิทยากรสำหรับกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ในกิจกรรม ด้านใดบ้าง						
- ด้านความรู้พื้นฐาน	1	2.44	29	70.73	1	2.44
- ด้านทักษะอาชีพ	21	51.22	14	34.15	21	51.22
- ด้านการบริการข่าวสารข้อมูล	11	26.83	5	12.20	13	31.41

จากตารางที่ 11 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเป็นวิทยากรพบว่า ในกิจกรรมด้านความรู้พื้นฐาน ส่วนใหญ่ร้อยละ 70.73 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 2.44 นำมาใช้มาก และนำมาใช้น้อย ในกิจกรรมด้านทักษะอาชีพ ส่วนใหญ่ร้อยละ 51.22 นำมาใช้มาก และนำมาใช้น้อย ร้อยละ 34.15 นำมาใช้ปานกลาง ในกิจกรรมด้านการบริการข่าวสารข้อมูล ส่วนใหญ่ร้อยละ 31.41 นำมาใช้น้อย รองลงมา ร้อยละ 26.83 นำมาใช้มาก และร้อยละ 12.20 นำมาใช้ปานกลาง

ตารางที่ 12 จำนวนและค่าร้อยละประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่นำมาใช้ในการเป็นวิทยากร
ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้บริหาร

ประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้าน	ผู้บริหาร (N = 41)					
	ใช้มาก		ใช้ปานกลาง		ใช้น้อย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
2. หน่วยงานท่าน ได้นำภูมิปัญญาชาวบ้าน						
ด้านใดมาใช้ในการเป็นวิทยากร						
- ด้านคติ ความคิด ความเชื่อ						
ความเชื่อแบบพุทธ	2	4.89	2	4.89	6	14.63
ความเชื่อแบบพราหมณ์	8	19.52	16	39.02	12	29.27
การนับถือผี	-	-	-	-	30	73.17
- ด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม						
ประเพณี						
วัฒนธรรมประจำท้องถิ่น	8	19.52	15	36.59	12	29.24
ประเพณีประจำท้องถิ่น	9	21.95	15	36.59	10	24.39
- ด้านเกษตรพื้นฐาน						
การปลูกพืชแบบเกษตรตามธรรมชาติ	5	12.20	19	46.34	10	24.39
การทำเกษตรแบบวนเกษตร	3	7.32	18	43.90	11	26.83
- ด้านสิ่งแวดล้อม						
การอนุรักษ์ป่าไม้โดยการอาศัย						
ความเชื่อส่วนบุคคล	4	9.76	18	43.90	11	26.83
การรักษาแหล่งน้ำ	6	14.63	20	48.78	8	19.52
- ด้านสวัสดิการชุมชน						
การจัดตั้งกองทุนสำหรับหมู่บ้าน	4	9.76	11	26.83	15	36.59
การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์	5	12.20	12	29.27	16	39.02

ตารางที่ 12 (ต่อ)

ประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้าน	ผู้บริหาร (N = 41)					
	ใช้มาก		ใช้ปานกลาง		ใช้น้อย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
- ด้านการรักษาพื้นบ้าน						
การรักษาด้วยสมุนไพร	5	12.20	17	41.46	13	31.71
การรักษาแบบพื้นบ้าน	2	4.89	15	36.59	16	39.02
การรักษาด้วยแพทย์แผนโบราณ	3	7.32	11	26.83	19	46.34
- ด้านเทคโนโลยีพื้นบ้าน						
สิ่งประดิษฐ์ที่ชาวบ้านคิดค้นขึ้น เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ	4	9.76	17	41.46	13	31.71
- ด้านศิลปะพื้นบ้าน						
การละเล่นพื้นบ้าน	4	9.76	10	24.39	18	43.90
การแสดงพื้นบ้าน	4	9.76	12	29.27	17	41.46
ดนตรีพื้นบ้าน	3	7.32	8	19.52	20	48.78
- ด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน						
การจักสานไม้ไผ่	10	24.39	17	41.46	16	39.02
การทำเครื่องปั้นดินเผา	2	4.89	8	19.52	16	39.02
การทอผ้า	3	7.32	10	24.39	13	37.71
การประดิษฐ์เครื่องดนตรี	2	4.89	8	19.52	19	46.34
งานแกะสลัก	1	2.44	4	9.76	22	53.66
งานถัก-สาน-ทอ	7	17.07	20	48.78	7	17.07

จากตารางที่ 12 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้านที่นำมาใช้ในการเป็นวิทยากร พบว่า ด้านคติ ความคิด ความเชื่อแบบพุทธ ส่วนใหญ่ร้อยละ 14.63 นำมา

ใช้น้อย รองลงมาร้อยละ 4.8 นำมาใช้มาก และนำมาใช้ปานกลาง ความเชื่อแบบพราหมณ์ ส่วนใหญ่ร้อยละ 39.02 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 29.27 นำมาใช้น้อย และร้อยละ 19.52 นำมาใช้มาก การนับถือผี ส่วนใหญ่ร้อยละ 73.17 นำมาใช้น้อย

ด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี พบว่า วัฒนธรรมประจำท้องถิ่นร้อยละ 36.59 จะนำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 29.24 นำมาใช้น้อย และร้อยละ 19.52 นำมาใช้มาก ด้านประเพณีประจำท้องถิ่น ส่วนใหญ่ร้อยละ 36.59 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 24.39 นำมาใช้น้อย และร้อยละ 21.95 นำมาใช้มาก

ด้านเกษตรพื้นฐาน พบว่า การปลูกพืชแบบเกษตรตามธรรมชาติ ส่วนใหญ่ร้อยละ 46.34 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 24.39 นำมาใช้น้อย และร้อยละ 12.20 นำมาใช้มาก การทำเกษตรแบบวนเกษตร ส่วนใหญ่ร้อยละ 43.90 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมา ร้อยละ 26.83 นำมาใช้น้อย และร้อยละ 7.32 นำมาใช้มาก

ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า การอนุรักษ์ป่าไม้โดยการอาศัยความเชื่อส่วนบุคคล ส่วนใหญ่ ร้อยละ 43.90 นำมาใช้ปานกลาง ร้อยละ 26.83 นำมาใช้น้อย และร้อยละ 9.76 นำมาใช้มาก การรักษาแหล่งน้ำ ส่วนใหญ่ร้อยละ 48.78 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 19.52 นำมาใช้น้อย และร้อยละ 14.63 นำมาใช้มาก

ด้านสวัสดิการชุมชน พบว่า การจัดตั้งกองทุนสำหรับหมู่บ้าน ส่วนใหญ่ร้อยละ 36.59 นำมาใช้น้อย รองลงมาร้อยละ 26.83 นำมาใช้ปานกลาง ร้อยละ 9.76 นำมาใช้มาก การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ส่วนใหญ่ร้อยละ 39.02 นำมาใช้น้อย รองลงมาร้อยละ 29.27 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 12.20 นำมาใช้มาก

ด้านการรักษาพื้นบ้าน พบว่า การรักษาด้วยสมุนไพร ส่วนใหญ่ร้อยละ 41.46 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 31.71 นำมาใช้น้อย และร้อยละ 12.20 นำมาใช้มาก การรักษาแบบพื้นบ้าน ส่วนใหญ่ร้อยละ 39.02 นำมาใช้น้อย รองลงมาร้อยละ 36.59 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 4.89 นำมาใช้มาก การรักษาด้วยแพทย์แผนโบราณ ส่วนใหญ่ร้อยละ 46.34 นำมาใช้น้อย รองลงมาร้อยละ 26.83 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 7.32 นำมาใช้มาก

ด้านเทคโนโลยีพื้นบ้าน พบว่า สิ่งประดิษฐ์ที่ชาวบ้านคิดค้นขึ้นเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่ร้อยละ 41.46 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 31.71 และนำมาใช้น้อย และร้อยละ 9.76 นำมาใช้มาก

ด้านศิลปะพื้นบ้าน พบว่า การละเล่นพื้นบ้าน ส่วนใหญ่ร้อยละ 43.90 นำมาใช้น้อย รองลงมาร้อยละ 24.39 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 9.76 นำใช้มาก การแสดงพื้นบ้าน ส่วนใหญ่ร้อยละ 41.46 นำมาใช้น้อย รองลงมาร้อยละ 29.27 นำมาใช้ปานกลาง และ ร้อยละ 9.76 นำมาใช้มาก ดนตรีพื้นบ้าน ส่วนใหญ่ร้อยละ 48.78 นำมาใช้น้อย รองลงมา ร้อยละ 19.52 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 7.32 นำมาใช้มาก

ด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน พบว่า การจักสานไม้ไผ่ ส่วนใหญ่ร้อยละ 41.46 นำมาใช้ ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 39.02 นำมาใช้น้อย และร้อยละ 24.39 นำมาใช้มาก การ ทำเครื่องปั้นดินเผา ส่วนใหญ่ร้อยละ 39.02 นำมาใช้น้อย รองลงมาร้อยละ 19.52 นำมา ใช้ปานกลาง และร้อยละ 4.89 นำมาใช้มาก การทอผ้าส่วนใหญ่ร้อยละ 37.71 นำมาน้อย รองลงมาร้อยละ 24.39 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 7.32 นำมาใช้มาก การประดิษฐ์ เครื่องดนตรี ส่วนใหญ่ร้อยละ 46.34 นำมาใช้น้อย รองลงมาร้อยละ 19.52 นำมาใช้ปาน กลาง และร้อยละ 4.89 นำมาใช้มาก งานแกะสลัก ส่วนใหญ่ร้อยละ 53.66 นำมาใช้น้อย รองลงมาร้อยละ 9.76 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 2.44 นำมาใช้มาก งานถัก-สาน -ทอ ส่วนใหญ่ร้อยละ 48.78 นำมาใช้ปานกลาง ร้อยละ 17.07 นำมาใช้มาก และนำมาใช้ น้อย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 13 จำนวนและค่าร้อยละลักษณะการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในการเป็นวิทยากร
ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้บริหาร

ลักษณะการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้	ผู้บริหาร (N = 41)	
	จำนวน	ร้อยละ
3. หน่วยงานท่านนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเป็นวิทยากร สำหรับกิจกรรมการศึกษาด้านต่างๆ ของงานการศึกษานอก ระบบโรงเรียน ในลักษณะใด		
- นำมา เป็นวิทยากรในกิจกรรมการเรียนการสอนด้าน ความรู้พื้นฐาน	13	31.71
- นำมา เป็นวิทยากรในกิจกรรมการเรียนการสอนด้าน ทักษะอาชีพ	32	78.05
- นำมา เป็นวิทยากรในการจัดกิจกรรมด้านการบริการ ข่าวสารข้อมูล	16	39.02
- นำมา เป็นวิทยากรในการฝึกอบรมของโครงการต่างๆ สำหรับกิจกรรมงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน	23	56.10

จากตารางที่ 13 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเป็น
วิทยากรสำหรับกิจกรรมการศึกษาด้านต่างๆ ของงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน พบว่า
ส่วนใหญ่ ร้อยละ 78.05 นำมา เป็นวิทยากรในกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านทักษะอาชีพ
รองลงมา ร้อยละ 56.10 นำมา เป็นวิทยากรในการฝึกอบรมของโครงการต่าง ๆ สำหรับ
กิจกรรมงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน ร้อยละ 39.02 นำมา เป็นวิทยากรในการจัด
กิจกรรมด้านการบริการข่าวสารข้อมูล และร้อยละ 31.71 นำมา เป็นวิทยากรในกิจกรรม
การเรียนการสอนด้านความรู้พื้นฐาน

ตารางที่ 14 จำนวนและค่าร้อยละการปฏิบัติงาน การนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในการ
เป็นวิทยากร ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้บริหาร

ลักษณะการปฏิบัติงาน	ผู้บริหาร (N = 49)	
	จำนวน	ร้อยละ
4. ในการปฏิบัติงานการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้เป็นวิทยากร สำหรับงานการศึกษาจากระบบโรงเรียนทั้ง 3 ด้าน หน่วย งานท่านได้ปฏิบัติอย่างไร		
- สำนวรสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น	30	73.17
- สำนวรสภาพภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่น และเก็บรวบรวมข้อมูลไว้	33	80.49
- ศึกษาเอกสารหลักสูตรและการจัดกิจกรรม	18	43.90
- ศึกษารายละเอียดของโครงการต่างๆ	17	41.46
- ศึกษาความเหมาะสมของภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่กับความ เหมาะสมของเนื้อหา	30	73.17
- ศึกษาถึงสภาพภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อหาภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่เหมาะสมสำหรับนำมาใช้ในเป็นวิทยากร ในกิจกรรม การศึกษาจากระบบโรงเรียน	31	75.61
- ศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ ในการ เป็นวิทยากร	24	58.54
- ศึกษาถึงทักษะในการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาชาวบ้าน	27	65.85

จากตารางที่ 14 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นตอนในการปฏิบัติงานการนำภูมิปัญญา
ชาวบ้านมาใช้เป็นวิทยากร สำหรับงานการศึกษาจากระบบโรงเรียนทั้ง 3 ด้าน พบว่า
ส่วนใหญ่ร้อยละ 80.49 เห็นว่าควรมีการสำวรสภาพภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่น และเก็บ
รวบรวมข้อมูลไว้ ร้อยละ 75.61 เห็นว่าควรมีการศึกษาถึงสภาพภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อหา

ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เหมาะสมสำหรับนำมาใช้ในเป็นวิทยากร ในกิจกรรมการศึกษานอกระบบ
โรงเรียน ร้อยละ 73.17 เห็นว่าควรมีการสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น
และศึกษาความเหมาะสมของภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่มีอยู่กับความเหมาะสมของเนื้อหา ร้อยละ
65.85 เห็นว่าควรมีการศึกษาถึงทักษะในการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาชาวบ้าน ร้อยละ
58.54 เห็นว่าควรมีการศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเป็น
วิทยากร ร้อยละ 43.90 เห็นว่าควรมีการศึกษาเอกสารหลักสูตร และการจัดกิจกรรม
ร้อยละ 41.46 เห็นว่าควรมีการศึกษารายละเอียดของโครงการต่างๆ

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 15 จำนวนและค่าร้อยละของปัญหาในการปฏิบัติงาน การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเป็นวิทยากร ข้อมูลจากแบบสอบถามของผู้บริหาร

ปัญหาในการปฏิบัติงาน	ผู้บริหาร (N = 41)	
	จำนวน	ร้อยละ
1. ในการปฏิบัติงานการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเป็นวิทยากร สำหรับกิจกรรมด้านต่างๆ ของงานการศึกษา นอกระบบโรงเรียน หน่วยงานท่านมีปัญหหรือไม่		
- ไม่มี	15	36.59
- มี	26	63.41
ถ้ามี ท่านประสบปัญหาอย่างไร		
- หน่วยงานท่านไม่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาชาวบ้าน ประเภทต่างๆ ไว้ ทำให้ไม่มีข้อมูลภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่สามารถนำมาใช้ได้	12	29.27
- ไม่ได้รับการสนับสนุนทางด้านงบประมาณ	11	26.83
- ไม่ได้รับการสนับสนุนทางด้านนโยบาย	4	9.76
- ผู้ปฏิบัติงานมีภาระกิจมาก จึงไม่มีเวลาที่จะติดต่อประสานกับภูมิปัญญาชาวบ้าน	9	21.95
- ภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่ไม่สอดคล้องกับกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน	4	9.76
- ไม่ได้รับความร่วมมือจากภูมิปัญญาชาวบ้าน	8	19.52
- ภูมิปัญญาชาวบ้านไม่มีทักษะในการถ่ายทอดความรู้ ทำให้การเรียนการสอนไม่บรรลุวัตถุประสงค์	15	36.59
- หน่วยงานไม่มีการนำข้อมูลภูมิปัญญาชาวบ้านมาเสนอให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน	1	2.44

จากตารางที่ 15 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาในการปฏิบัติงานการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในการเป็นวิทยากร สำหรับกิจกรรมด้านต่างๆ ของงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 63.41 เห็นว่ามีปัญหา และร้อยละ 36.59 เห็นว่าไม่มีปัญหา

โดยจำนวนปัญหาที่มีนั้น ส่วนใหญ่ร้อยละ 36.59 เห็นว่าภูมิปัญญาชาวบ้านไม่มีทักษะในการถ่ายทอดความรู้ ทำให้การเรียนการสอนไม่บรรลุวัตถุประสงค์ ร้อยละ 29.27 เห็นว่าหน่วยงานตนเอง ไม่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาชาวบ้านประเภทต่างๆไว้ ทำให้ไม่มีข้อมูลภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่สามารถนำมาใช้ได้ ร้อยละ 26.83 เห็นว่าไม่ได้รับการสนับสนุนทางด้านงบประมาณ ร้อยละ 21.95 เห็นว่าผู้ปฏิบัติงานมีภาระกิจมาก จึงไม่มีเวลาที่จะติดต่อประสานงานกับภูมิปัญญาชาวบ้าน ร้อยละ 19.52 เห็นว่าไม่ได้รับความร่วมมือจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ร้อยละ 9.76 เห็นว่าภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่ไม่สอดคล้องกับกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน และ ไม่ได้รับการสนับสนุนทางด้านนโยบาย ร้อยละ 2.44 เห็นว่าหน่วยงานไม่มีการนำข้อมูลภูมิปัญญาชาวบ้านมาเสนอให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 16 จำนวนและค่าร้อยละประเภทกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ที่นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้เป็นสื่อเพื่อการศึกษา ข้อมูลจากแบบสอบถามของผู้บริหาร

ประเภทกิจกรรม การศึกษานอกระบบโรงเรียน	ผู้บริหาร (N = 41)					
	ใช้มาก		ใช้ปานกลาง		ใช้น้อย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การนำมาเป็นสื่อเพื่อการศึกษา						
1. หน่วยงานได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเป็นสื่อเพื่อการศึกษา สำหรับกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ในกิจกรรมด้านใดบ้าง						
- ด้านความรู้พื้นฐาน	-	-	21	51.22	12	29.27
- ด้านทักษะอาชีพ	13	31.71	20	48.78	4	9.76
- ด้านการบริการข่าวสารข้อมูล	1	2.44	20	48.78	13	31.71

จากตารางที่ 16 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้เป็นสื่อเพื่อการศึกษา พบว่า ในกิจกรรมด้านความรู้พื้นฐาน ส่วนใหญ่ร้อยละ 51.22 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 29.27 นำมาใช้น้อย ในกิจกรรมด้านทักษะอาชีพ ส่วนใหญ่ร้อยละ 48.78 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมา 31.71 นำมาใช้มาก และร้อยละ 9.76 นำมาใช้น้อย ในกิจกรรมด้านการบริการข่าวสารข้อมูล ส่วนใหญ่ร้อยละ 48.78 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมา ร้อยละ 31.71 นำมาใช้น้อย และร้อยละ 2.44 นำมาใช้มาก

ตารางที่ 17 จำนวนและค่าร้อยละประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่นำมาใช้เป็นสื่อเพื่อการศึกษา
ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้บริหาร

ประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้าน	ผู้บริหาร (N = 41)					
	ใช้มาก		ใช้ปานกลาง		ใช้น้อย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
2. หน่วยงานท่าน ได้นำภูมิปัญญาชาวบ้าน						
ด้านใด มาใช้ในเป็นสื่อเพื่อการศึกษา						
- ด้านคติ ความคิด ความเชื่อ						
ความเชื่อแบบพุทธ	7	17.07	15	36.59	9	21.95
ความเชื่อแบบพราหมณ์	1	2.44	4	9.76	20	48.78
การนับถือผี	-	-	3	7.32	2	4.89
- ด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม						
ประเพณี						
วัฒนธรรมประจำท้องถิ่น	7	17.07	14	34.15	10	24.39
ประเพณีประจำท้องถิ่น	6	14.63	13	31.17	12	29.27
- ด้านเกษตรพื้นฐาน						
การปลูกพืชแบบเกษตรตามธรรมชาติ	4	9.76	17	41.46	8	19.52
การทำเกษตรแบบวนเกษตร	4	9.76	11	26.83	13	31.71
- ด้านสิ่งแวดล้อม						
การอนุรักษ์ป่าไม้โดยการอาศัย						
ความเชื่อส่วนบุคคล	4	9.76	16	39.02	8	19.52
การรักษาแหล่งน้ำ	7	17.07	14	34.15	3	7.32
- ด้านสวัสดิการชุมชน						
การจัดตั้งกองทุนสำหรับหมู่บ้าน	3	7.32	11	26.83	13	31.71
การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์	4	9.76	10	24.39	13	31.71

ตารางที่ 17 (ต่อ)

ประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้าน	ผู้บริหาร (N = 41)					
	ใช้มาก		ใช้ปานกลาง		ใช้น้อย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
- ด้านการรักษาพื้นบ้าน						
การรักษาด้วยสมุนไพร	4	9.76	14	34.15	12	29.27
การรักษาแบบพื้นบ้าน	3	7.32	13	31.71	12	29.27
การรักษาด้วยแพทย์แผนโบราณ	2	4.89	8	19.52	15	36.59
- ด้านเทคโนโลยีพื้นบ้าน						
สิ่งประดิษฐ์ที่ชาวบ้านคิดค้นขึ้น เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ	8	19.52	9	21.95	11	26.83
- ด้านศิลปะพื้นบ้าน						
การละเล่นพื้นบ้าน	5	12.20	7	17.07	17	41.46
การแสดงพื้นบ้าน	5	12.20	9	21.95	4	9.76
ดนตรีพื้นบ้าน	4	9.76	10	24.39	15	36.59
- ด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน						
การจักสานไม้ไผ่	8	19.52	19	46.34	3	7.32
การทำเครื่องปั้นดินเผา	3	7.32	6	14.63	17	41.46
การทอผ้า	2	4.89	12	29.27	9	21.95
การประดิษฐ์เครื่องดนตรี	2	4.89	6	14.63	18	43.90
งานแกะสลัก	1	2.44	5	12.20	18	43.90
งานถัก-สาน-ทอ	7	17.07	16	39.02	8	19.52

จากตารางที่ 17 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้านที่นำมาใช้ในการเป็นสื่อเพื่อการศึกษา พบว่า ด้านคติ ความคิด ความเชื่อแบบพุทธ ส่วนใหญ่ร้อยละ 36.59 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 21.95 นำมาใช้น้อย และร้อยละ 17.07 นำใช้มาก ความเชื่อแบบพราหมณ์ ส่วนใหญ่ร้อยละ 48.78 นำมาใช้น้อย รองลงมาร้อยละ 9.76 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 2.44 นำมาใช้มาก การนับถือผี ส่วนใหญ่ร้อยละ 7.32 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 4.89 นำมาใช้ปานกลาง

ด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี พบว่า วัฒนธรรมประจำท้องถิ่นร้อยละ 34.15 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 24.39 นำมาใช้น้อย และร้อยละ 17.07 นำมาใช้มาก ด้านประเพณีประจำท้องถิ่น ส่วนใหญ่ร้อยละ 31.71 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 29.27 นำมาใช้น้อย และร้อยละ 14.63 นำมาใช้มาก

ด้านเกษตรพื้นฐาน พบว่า การปลูกพืชแบบเกษตรตามธรรมชาติ ส่วนใหญ่ร้อยละ 41.46 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 19.52 นำมาใช้น้อย และร้อยละ 9.76 นำมาใช้มาก การทำเกษตรแบบวนเกษตร ส่วนใหญ่ร้อยละ 31.17 นำมาใช้น้อย รองลงมาร้อยละ 26.83 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 9.76 นำมาใช้มาก

ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า การอนุรักษ์ป่าไม้โดยการอาศัยความเชื่อส่วนบุคคล ส่วนใหญ่ร้อยละ 39.02 นำมาใช้ปานกลาง ร้อยละ 19.52 นำมาใช้น้อย และร้อยละ 9.76 นำมาใช้มาก การรักษาแหล่งน้ำ ส่วนใหญ่ร้อยละ 34.15 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 17.07 นำมาใช้มาก และร้อยละ 7.32 นำมาใช้น้อย

ด้านสวัสดิการชุมชน พบว่า การจัดตั้งกองทุนสำหรับหมู่บ้าน ส่วนใหญ่ร้อยละ 31.17 นำมาใช้น้อย รองลงมาร้อยละ 26.83 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 7.32 นำมาใช้มาก การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ส่วนใหญ่ร้อยละ 31.17 จะนำมาใช้น้อย รองลงมาร้อยละ 24.39 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 9.76 นำมาใช้มาก

ด้านการรักษาพื้นบ้าน พบว่า การรักษาด้วยสมุนไพร ส่วนใหญ่ร้อยละ 34.15 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 29.27 นำมาใช้น้อย และร้อยละ 9.76 นำมาใช้มาก การรักษาแบบพื้นบ้าน ส่วนใหญ่ร้อยละ 31.71 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 29.27 นำมาใช้น้อย และร้อยละ 7.32 นำมาใช้มาก การรักษาด้วยแพทย์แผนโบราณ ส่วนใหญ่ร้อยละ 36.59 นำมาใช้น้อย รองลงมาร้อยละ 19.52 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 4.89 นำมาใช้มาก

ด้านเทคโนโลยีพื้นบ้าน พบว่า สิ่งประดิษฐ์ที่ชาวบ้านคิดค้นขึ้นเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่ร้อยละ 26.83 นำมาใช้บ่อย ร้อยละ 21.95 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 19.52 นำมาใช้มาก

ด้านศิลปะพื้นบ้าน พบว่า การละเล่นพื้นบ้าน ส่วนใหญ่ร้อยละ 41.46 นำมาใช้บ่อย รองลงมาร้อยละ 17.07 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 12.02 นำใช้มาก การแสดงพื้นบ้าน ส่วนใหญ่ร้อยละ 21.95 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 12.20 นำมาใช้มาก และร้อยละ 9.76 นำมาใช้บ่อย ดนตรีพื้นบ้าน ส่วนใหญ่ร้อยละ 36.59 นำมาใช้บ่อย รองลงมาร้อยละ 24.39 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 9.76 นำมาใช้มาก

ด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน พบว่า การจักสานไม้ไผ่ ส่วนใหญ่ร้อยละ 46.34 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 19.52 นำมาใช้มาก และร้อยละ 7.32 นำมาใช้บ่อย การทำเครื่องปั้นดินเผา ส่วนใหญ่ร้อยละ 41.46 นำมาใช้บ่อย รองลงมาร้อยละ 14.63 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 7.32 นำมาใช้มาก การทอผ้า ส่วนใหญ่ร้อยละ 21.95 นำมาใช้บ่อย รองลงมา ร้อยละ 12.20 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 4.89 นำมาใช้มาก การประดิษฐ์เครื่องดนตรี ส่วนใหญ่ร้อยละ 43.90 นำมาใช้บ่อย รองลงมาร้อยละ 14.63 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 4.89 นำมาใช้มาก งานแกะสลัก ส่วนใหญ่ร้อยละ 43.90 นำมาใช้บ่อย รองลงมาร้อยละ 12.20 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 2.44 นำมาใช้มาก งานถัก-สาน-ทอ ส่วนใหญ่ร้อยละ 39.02 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 19.52 นำมาใช้บ่อย และร้อยละ 17.07 นำมาใช้มาก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 18 จำนวนและค่าร้อยละลักษณะการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้เป็นสื่อเพื่อการศึกษ
ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้บริหาร

ลักษณะการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้	ผู้บริหาร (N = 41)	
	จำนวน	ร้อยละ
3. หน่วยงานท่าน ได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเป็นสื่อ เพื่อการศึกษ สำหรับกิจกรรมการศึกษาด้านต่างๆ ของ งานการศึกษานอกระบบโรงเรียน ในลักษณะใด		
- นำมาเป็นสื่อ เพื่อการศึกษาในกิจกรรมการเรียนการสอน		
ด้านความรู้พื้นฐาน	8	19.52
ด้านทักษะอาชีพ	31	75.61
ด้านการบริการข่าวสารข้อมูล	9	21.95
- นำมาเป็นสื่อ เพื่อการประชาสัมพันธ์กิจกรรม		
ด้านความรู้พื้นฐาน	6	14.63
ด้านทักษะอาชีพ	23	56.10
ด้านการบริการข่าวสารข้อมูล	19	46.34
- นำมาเป็นสื่อ เพื่อการเผยแพร่ความรู้ในกิจกรรมการศึกษา		
ด้านความรู้พื้นฐาน	5	12.20
ด้านทักษะอาชีพ	32	78.05
ด้านการบริการข่าวสารข้อมูล	12	29.27

จากตารางที่ 18 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเป็นสื่อ
เพื่อการศึกษ สำหรับกิจกรรมการศึกษาด้านต่างๆ ของงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน พบว่า
การนำมาเป็นสื่อ เพื่อการศึกษาในกิจกรรมการเรียนการสอน ส่วนใหญ่ร้อยละ 75.61 นำมาใช้
ในกิจกรรมด้านทักษะอาชีพ รองลงมา ร้อยละ 21.95 นำมาใช้ในกิจกรรมด้านการบริการ

ข่าวสารข้อมูล และร้อยละ 19.52 นำมาใช้ในกิจกรรมด้านความรู้พื้นฐาน การนำมาใช้เป็นสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์กิจกรรม ส่วนใหญ่ร้อยละ 56.10 นำมาใช้ในกิจกรรมด้านทักษะอาชีพ รองลงมาร้อยละ 46.34 นำมาใช้ในกิจกรรมด้านการบริการข่าวสารข้อมูล และร้อยละ 14.63 นำมาใช้ในกิจกรรมด้านความรู้พื้นฐาน การนำมาเป็นสื่อเพื่อการเผยแพร่ความรู้ในกิจกรรมการศึกษา ส่วนใหญ่ร้อยละ 78.05 นำมาใช้ในกิจกรรมด้านทักษะอาชีพ รองลงมาร้อยละ 29.27 นำมาใช้ในกิจกรรมด้านการบริการข่าวสารข้อมูล และร้อยละ 12.20 นำมาใช้ในกิจกรรมด้านความรู้พื้นฐาน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 19 จำนวนและค่าร้อยละลักษณะภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่นำมาใช้เป็นสื่อเพื่อการศึกษา
ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้บริหาร

ลักษณะของภูมิปัญญาชาวบ้านที่นำมาใช้	ผู้บริหาร (N = 41)	
	จำนวน	ร้อยละ
4. หน่วยงานท่านสนับสนุนให้ผู้ปฏิบัติงาน นำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในการ เป็นสื่อเพื่อการศึกษา ในลักษณะใด		
- นำกิจกรรมที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการ เป็นสื่อ เพื่อการศึกษา	23	56.10
- ขอความร่วมมือจากภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นบุคคล เพื่อ ช่วยในการ เผยแพร่ความรู้ต่างๆ ให้กับประชาชน ใน กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน	30	73.17
- นำแนวคิดในการดำเนินงานของภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็น บุคคล มาใช้ในการ เป็นสื่อในกิจกรรมการเรียนการสอน	16	39.02
- นำผลงานของภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นบุคคล มาใช้เป็นสื่อ ในกิจกรรมการเรียนการสอน	26	63.41
- นำภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นบุคคล มาร่วมในการผลิตสื่อ เพื่อการศึกษา เช่น นำมาใช้ในการผลิตเทปเสียง รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ เป็นต้น	20	48.78

จากตารางที่ 19 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ลักษณะของภูมิปัญญาชาวบ้านที่นำมาใช้
ในการเป็นสื่อเพื่อการศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 73.17 ขอความร่วมมือจากภูมิปัญญา
ชาวบ้านที่เป็นบุคคล เพื่อช่วยในการเผยแพร่ความรู้ต่างๆ ให้กับประชาชน ในกิจกรรมการ
ศึกษานอกระบบโรงเรียน รองลงมาร้อยละ 63.41 นำผลงานของภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็น
บุคคล มาใช้เป็นสื่อในกิจกรรมการเรียนการสอน ร้อยละ 56.10 นำกิจกรรมที่เป็น
ภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเป็นสื่อเพื่อการศึกษา ร้อยละ 48.78 นำภูมิปัญญาชาวบ้าน

ที่เป็นบุคคล มาร่วมในการผลิตสื่อเพื่อการศึกษา เช่น นำมาใช้ในการผลิตเทปเสียง รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ เป็นต้น และร้อยละ 39.02 นำแนวคิดในการดำเนินงานของภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นบุคคล มาใช้ในการเป็นสื่อในกิจกรรมการเรียนการสอน

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 20 จำนวนและค่าร้อยละลักษณะการปฏิบัติงาน การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ เป็นสื่อเพื่อการศึกษา ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้บริหาร

ลักษณะการปฏิบัติงาน	ผู้บริหาร (N = 41)	
	จำนวน	ร้อยละ
5. ในการปฏิบัติงานการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้เป็นสื่อเพื่อการศึกษาสำหรับงานการศึกษานอกระบบโรงเรียนทั้ง 3 ด้าน หน่วยงานท่านได้ปฏิบัติอย่างไร		
- ศึกษาลักษณะของกิจกรรมการเรียนการสอน ในกิจกรรมแต่ละด้านของงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน	24	58.54
- ศึกษาถึงความเหมาะสม ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้เป็นสื่อเพื่อการศึกษา ในกิจกรรมด้านต่างๆ ของงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน	23	56.10
- ศึกษาถึงลักษณะต่างๆ ของภูมิปัญญาชาวบ้านให้เข้าใจอย่างแท้จริง	18	49.90
- เลือกใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านที่สอดคล้องกับกิจกรรมการศึกษา นอกระบบโรงเรียนให้มากที่สุด	27	65.85

จากตารางที่ 20 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นตอนในการปฏิบัติงานการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้เป็นสื่อเพื่อการศึกษา สำหรับงานการศึกษานอกระบบโรงเรียนทั้ง 3 ด้าน พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 65.85 เห็นว่าควรเลือกใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่สอดคล้องกับกิจกรรมการศึกษา นอกระบบโรงเรียนให้มากที่สุด รองลงมาร้อยละ 58.54 เห็นว่าควรศึกษาลักษณะของกิจกรรมการเรียนการสอน ในกิจกรรมแต่ละด้านของงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน ร้อยละ 56.10 เห็นว่าควรศึกษาถึงความเหมาะสม ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้เป็นสื่อเพื่อการศึกษา ในกิจกรรมด้านต่างๆ ของงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน และร้อยละ 49.90 เห็นว่าควรศึกษาถึงลักษณะต่างๆ ของภูมิปัญญาชาวบ้านให้เข้าใจอย่างแท้จริง

ตารางที่ 21 จำนวนและค่าร้อยละปัญหาในการปฏิบัติงานการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ใน
กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้บริหาร

ปัญหาในการปฏิบัติงาน	ผู้บริหาร (N = 41)	
	จำนวน	ร้อยละ
1. ในการปฏิบัติงานการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการ เป็น สื่อเพื่อการศึกษา สำหรับกิจกรรมการศึกษานอกระบบ โรงเรียน หน่วยงานท่านมีปัญหอย่างไร		
- ไม่มี	17	41.46
- มี	24	58.54
<u>ถ้ามี</u> ท่านประสบปัญหอย่างไร		
- หน่วยงานไม่มีการ เก็บรวบรวมข้อมูลของภูมิปัญญาชาวบ้าน ประเภทต่างๆไว้ ทำให้ไม่มีข้อมูลภูมิปัญญาชาวบ้านที่ สามารถนำมาใช้ได้	11	26.83
- หน่วยงานไม่ได้รับการสนับสนุนทางด้านงบประมาณ	14	34.15
- หน่วยงานไม่ได้รับการสนับสนุนทางด้านนโยบาย	2	4.89
- ผู้ปฏิบัติงานขาดความรู้ความเข้าใจ ในวิธีการนำ ภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้เป็นสื่อเพื่อการศึกษา	15	36.59
- ผู้ปฏิบัติงานไม่เห็นความสำคัญของการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้เป็นสื่อเพื่อการศึกษา	9	21.95
- ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากภูมิปัญญาชาวบ้าน	4	9.76
- ภูมิปัญญาชาวบ้านบางประเภทไม่เหมาะที่จะนำมาใช้ เป็นสื่อเพื่อการศึกษาการศึกษา	6	14.63
- ภูมิปัญญาชาวบ้าน ไม่เหมาะสมที่จะใช้ เป็นสื่อ ในกิจกรรม การเรียนการสอน สำหรับกิจกรรมการศึกษานอกระบบ โรงเรียนทั้ง 3 ด้าน	1	2.44

ตารางที่ 21 (ต่อ)

ปัญหาในการปฏิบัติงาน	ผู้บริหาร	
	จำนวน	ร้อยละ
- หน่วยงานไม่มีการนำข้อมูลภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่ออกเผยแพร่ ให้บุคลากรในหน่วยงานทราบจึงไม่สามารถนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเป็นสื่อได้	2	4.89

จากตารางที่ 21 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ปัญหาในการปฏิบัติงานการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ ในการเป็นสื่อเพื่อการศึกษา สำหรับกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนพบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 58.54 เห็นว่ามีปัญหา และร้อยละ 41.46 เห็นว่าไม่มีปัญหา

โดยจำนวนที่มีปัญหา ส่วนใหญ่ร้อยละ 36.59 เห็นว่าผู้ปฏิบัติงานขาดความรู้ความเข้าใจ ในวิธีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้เป็นสื่อเพื่อการศึกษา รองลงมาร้อยละ 34.15 เห็นว่าหน่วยงานไม่ได้รับการสนับสนุนทางด้านงบประมาณ ร้อยละ 26.83 เห็นว่าหน่วยงานไม่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลของภูมิปัญญาชาวบ้านประเภทต่างๆไว้ ทำให้ไม่มีข้อมูลภูมิปัญญาชาวบ้านที่สามารถนำมาใช้ ร้อยละ 21.95 เห็นว่าผู้ปฏิบัติงานไม่เห็นความสำคัญของการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้เป็นสื่อเพื่อการศึกษา ร้อยละ 14.63 เห็นว่าภูมิปัญญาชาวบ้านบางประเภทไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้เป็นสื่อเพื่อการศึกษา ร้อยละ 9.76 เห็นว่าไม่ได้รับความร่วมมือจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ร้อยละ 4.89 เห็นว่าหน่วยงานไม่ได้รับการสนับสนุนทางด้านนโยบาย และหน่วยงานไม่มีการนำข้อมูลภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่ออกเผยแพร่ ให้บุคลากรในหน่วยงานทราบจึงไม่สามารถ นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเป็นสื่อได้ และร้อยละ 2.44 เห็นว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน ไม่เหมาะสมที่จะใช้เป็นสื่อ ในกิจกรรมการเรียนการสอน สำหรับกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนทั้ง 3 ด้าน

ตารางที่ 22 จำนวนและค่าร้อยละของการนิเทศติดตามผล การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้
ในกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้บริหาร

การนิเทศติดตามผล	ผู้บริหาร (N = 41)	
	จำนวน	ร้อยละ
1. หน่วยงานท่านเคยได้รับการสนับสนุน และนิเทศติดตามผล การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในกิจกรรมการศึกษานอก ระบบโรงเรียน หรือไม่		
- ไม่เคย	15	36.59
- เคย	26	63.41
<u>ถ้าเคย</u> ท่านเคยได้รับการสนับสนุนและนิเทศติดตามผลจากใคร		
- อธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน	4	9.76
- ผู้อำนวยการกองแผนงานและการวิจัย	5	12.20
- ผู้อำนวยการกองปฏิบัติการ	10	24.39
- หน่วยงานนิเทศก์	11	26.83
- นักวิชาการ จากกรมการศึกษานอกโรงเรียน	7	17.07
- ผู้อำนวยการกองพัฒนา	6	14.63
- ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	21	51.22
- หน่วยงานนิเทศก์ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	9	21.95
- ศูนย์จังหวัด	2	4.89

จากตารางที่ 22 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล การสนับสนุน และนิเทศติดตามผล การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 63.41 เคยได้รับการนิเทศติดตามผล และร้อยละ 36.59 ไม่เคย

โดยจำนวนของผู้บริหาร ที่ได้การนิเทศและติดตามผล ส่วนใหญ่ร้อยละ 51.22 ได้รับการนิเทศติดตามผลจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ 26.83 ได้รับการนิเทศติดตามผลจากหน่วยศึกษานิเทศก์ ร้อยละ 24.39 ได้รับการนิเทศติดตามผลจากผู้อำนวยการกองปฏิบัติงาน ร้อยละ 21.95 ได้รับการนิเทศติดตามผลจากหน่วยศึกษานิเทศก์ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ 17.07 ได้รับการนิเทศติดตามผลจากนักวิชาการ จากกรมการศึกษานอกโรงเรียน ร้อยละ 14.63 ได้รับการนิเทศติดตามผลจากผู้อำนวยการกองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน ร้อยละ 12.20 ได้รับการนิเทศติดตามผลจากผู้อำนวยการกองแผนงานและการวิจัย ร้อยละ 9.76 ได้รับการนิเทศติดตามผลจากอธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน และร้อยละ 4.89 ได้รับการนิเทศติดตามผลจากศูนย์จังหวัด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 23 จำนวนและค่าร้อยละของข้อเสนอแนะ ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ใน
กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ข้อมูลจากผู้บริหาร

ข้อเสนอแนะ ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ใน กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน	ผู้บริหาร (N = 41)	
	จำนวน	ร้อยละ
1. ท่านคิดว่าจะมีวิธีการสนับสนุนหรือแก้ปัญหา การปฏิบัติงาน ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในกิจกรรมการศึกษานอก ระบบโรงเรียน ให้ประสบความสำเร็จได้อย่างไร		
- จัดประชุม อบรม สัมมนา ให้ความรู้แก่บุคลากรใน หน่วยงาน ใน เรื่องการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ ซึ่งเป็น การนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ให้เป็นประโยชน์	32	78.05
- จัดประชุม เชิงปฏิบัติงาน ใน เรื่องการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน ให้เป็นประโยชน์ต่องานของตน	25	60.98
- จัดทำแผนงาน การยกย่อง เชิดชู เกียรติ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่ให้การสนับสนุน หน่วยงานเป็นอย่างดี	25	60.98
- สสำรวจแหล่งภูมิปัญญาชาวบ้านและประสานงานขอความ ร่วมมือ	30	73.17
- ส่ง เสริมให้บุคลากรในหน่วยงาน ไปศึกษาดูงานและ เรียนรู้จากแหล่งภูมิปัญญาชาวบ้าน	27	65.85
- ส่ง เสริมให้ มีการร่วมมือและแลกเปลี่ยนความรู้ ระหว่าง หน่วยงาน ใน เรื่องการนำภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่น มา ใช้ให้เป็นประโยชน์ ต่องานการศึกษานอกระบบโรงเรียน	30	73.17
- ส่ง เสริมให้มีความร่วมมือและ เข้าใจอันดี ระหว่างภูมิปัญญา ชาวบ้าน กับหน่วยงาน รวมทั้งบุคลากรในหน่วยงานการ ศึกษานอกระบบโรงเรียน	25	60.98

ตารางที่ 23 (ต่อ)

ข้อเสนอแนะ ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ใน กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน	ผู้บริหาร (N = 41)	
	จำนวน	ร้อยละ
- สนับสนุน ให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ระหว่างภูมิปัญญา ชาวบ้าน และบุคลากรในหน่วยงานการศึกษานอกระบบ โรงเรียน	27	68.85
- สนับสนุนให้บุคลากรในหน่วยงาน ทำการศึกษาเรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เข้าใจเป็นอย่างดี เพื่อที่จะได้นำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในหน่วยงานตน	29	70.73
- กำหนดแผนปฏิบัติงาน ปฏิทินปฏิบัติงาน เรื่องการนำภูมิ ปัญญาชาวบ้านมาใช้ในกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน	27	68.85
- กรมการศึกษานอกโรงเรียน ควรมีนโยบายและแนวทาง ในการปฏิบัติให้ชัดเจน	1	2.44
- ควรมีการเผยแพร่ข้อมูลภูมิปัญญาชาวบ้าน ให้เจ้าหน้าที่ ทุกงานในศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดตราบ เพื่อ เป็นข้อมูลพื้นฐานในการนำภูมิปัญญาบ้านมาใช้ในกิจกรรม การศึกษานอกโรงเรียน	1	2.44

จากตารางที่ 23 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล การสนับสนุนหรือแก้ปัญหา การปฏิบัติงาน การนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ให้ประสบความสำเร็จ พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 78.05 เห็นว่าควรมีจัดประชุม อบรม สัมมนา ให้ความรู้แก่บุคลากร ในหน่วยงาน ในเรื่องการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ ซึ่งเป็นการนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ให้ เป็นประโยชน์ รองลงมาร้อยละ 73.17 เห็นว่าควรสำรวจแหล่งภูมิปัญญาชาวบ้านและประสาน งานของความร่วมมือ และส่งเสริมให้ มีการร่วมมือและแลกเปลี่ยนความรู้ ระหว่างหน่วยงาน ในเรื่องการนำภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่น มาใช้ให้เป็นประโยชน์ ต่องานการศึกษานอกระบบ

โรงเรียน ร้อยละ 70.73 เห็นว่าควรสนับสนุนให้บุคลากรในหน่วยงาน ทำการศึกษาเรื่อง
ภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เข้าใจเป็นอย่างดี เพื่อที่จะได้นำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ใน
หน่วยงานตน ร้อยละ 65.85 เห็นว่าควรส่งเสริมให้บุคลากรในหน่วยงาน ไปศึกษาดูงานและ
เรียนรู้จากแหล่งภูมิปัญญาชาวบ้าน รวมทั้งสนับสนุน ให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ระหว่างภูมิปัญญา
ชาวบ้าน และบุคลากรในหน่วยงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน และกำหนดแผนปฏิบัติงานปฏิทิน
ปฏิบัติงาน เรื่องการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ร้อยละ
60.98 เห็นว่าควรจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ ในเรื่องการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านให้เป็นประโยชน์
ต่องานของตน รวมทั้งจัดทำแผนงาน การยกย่อง เชิดชูเกียรติภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่ให้การสนับสนุน
หน่วยงานเป็นอย่างดี และส่งเสริมให้มีความร่วมมือและเข้าใจอันดี ระหว่างภูมิปัญญาชาวบ้าน
กับหน่วยงาน รวมทั้งบุคลากรในหน่วยงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน และร้อยละ 2.44
เห็นว่ากรมการศึกษานอกโรงเรียน ควรมีนโยบายและแนวทางในการปฏิบัติให้ชัดเจน และควรมี
การเผยแพร่ข้อมูลภูมิปัญญาชาวบ้าน ให้เจ้าหน้าที่ทุกคนในศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด
ทราบ เพื่อ เป็นข้อมูลพื้นฐานในการนำภูมิปัญญาบ้านมาใช้ในกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 24 จำนวนและค่าร้อยละประเภทกิจกรรมกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน
ที่นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร และการจัดกิจกรรม ข้อมูล
จากแบบสอบถามของผู้ปฏิบัติงาน

ประเภทของกิจกรรมการศึกษา	ผู้ปฏิบัติงาน (N = 128)					
	ใช้มาก		ใช้ปานกลาง		ใช้น้อย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม						
1. หน่วยงานได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร และการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ในด้านใดบ้าง						
- ด้านความรู้พื้นฐาน	30	23.44	74	57.81	17	13.28
- ด้านทักษะอาชีพ	58	45.31	65	50.78	4	3.13
- ด้านการบริการข่าวสารข้อมูล	34	26.36	71	55.47	16	12.50

จากตารางที่ 24 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม พบว่า ในกิจกรรมด้านความรู้พื้นฐานส่วนใหญ่ร้อยละ 57.81 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 23.44 นำมาใช้มาก และร้อยละ 13.28 นำมาใช้น้อย ในกิจกรรมด้านทักษะอาชีพ ส่วนใหญ่ร้อยละ 50.78 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 45.31 นำมาใช้มาก และร้อยละ 3.15 นำมาใช้น้อย ในกิจกรรมด้านการบริการข่าวสารข้อมูล ส่วนใหญ่ร้อยละ 55.47 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 26.36 นำมาใช้มาก และร้อยละ 12.50 นำมาใช้น้อย

ตารางที่ 25 จำนวนและค่าร้อยละประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่นำมาใช้ในการพัฒนา
หลักสูตรและการจัดกิจกรรม ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้ปฏิบัติงาน

ลักษณะการปฏิบัติงาน	ผู้ปฏิบัติงาน (N = 128)					
	ใช้มาก		ใช้ปานกลาง		ใช้มาก	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
2. หน่วยงานท่าน ได้นำภูมิปัญญาชาวบ้าน ด้านใดมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและ การจัดกิจกรรม						
- ด้านคติ ความคิด ความเชื่อ						
ความเชื่อแบบพุทธ	69	53.91	41	32.03	9	7.03
ความเชื่อแบบพราหมณ์	4	3.13	46	35.94	49	38.28
การนับถือผี	7	5.47	27	21.09	60	46.88
- ด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี						
วัฒนธรรมประจำท้องถิ่น	64	50.00	38	29.69	13	10.16
ประเพณีประจำท้องถิ่น	54	42.19	53	41.41	6	4.69
- ด้านเกษตรพื้นฐาน						
การปลูกพืชแบบเกษตรตามธรรมชาติ	41	32.03	30	23.44	24	18.75
การทำเกษตรแบบวนเกษตร	24	18.75	59	46.09	14	10.94
- ด้านสิ่งแวดล้อม						
การอนุรักษ์ป่าไม้โดยการอาศัย						
ความเชื่อส่วนบุคคล	28	21.88	55	42.67	28	21.88
การรักษาแหล่งน้ำ	39	30.47	59	46.09	14	10.94

ตารางที่ 25 (ต่อ)

ลักษณะการปฏิบัติงาน	ผู้ปฏิบัติงาน (N = 128)					
	ใช้มาก		ใช้ปานกลาง		ใช้มาก	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
- ด้านสวัสดิการชุมชน						
การจัดตั้งกองทุนสำหรับหมู่บ้าน	28	21.88	58	45.31	27	21.09
การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์	21	16.41	54	42.19	27	21.09
- ด้านการรักษาพื้นบ้าน						
การรักษาด้วยสมุนไพร	37	28.91	58	45.31	23	17.97
การรักษาแบบพื้นบ้าน	18	14.06	52	40.63	38	29.69
การรักษาด้วยแพทย์แผนโบราณ	13	10.16	64	50.00	38	29.69
- ด้านเทคโนโลยีพื้นบ้าน						
สิ่งประดิษฐ์ที่ชาวบ้านคิดค้นขึ้น เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ	21	16.41	67	52.34	30	23.44
- ด้านศิลปะพื้นบ้าน						
การเล่นพื้นบ้าน	16	12.50	55	42.67	36	28.13
การแสดงพื้นบ้าน	13	11.72	49	38.28	46	35.94
ดนตรีพื้นบ้าน	7	5.47	51	39.84	40	31.25
- ด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน						
การจัดสานไม้ไผ่	51	39.84	45	35.16	16	12.50
การทำเครื่องปั้นดินเผา	8	6.25	28	21.88	51	39.84
การทอผ้า	17	13.28	24	18.75	51	39.84
การประดิษฐ์เครื่องดนตรี	5	3.91	25	19.53	57	44.53
งานแกะสลัก	3	2.34	33	25.78	54	42.19
งานถัก-สาน-ทอ	31	24.22	56	43.75	21	16.41

จากตารางที่ 25 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้านที่นำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม ด้านคติ ความคิด ความเชื่อแบบพุทธ พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 53.91 นำมาใช้มาก รองลงมาร้อยละ 32.03 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 7.03 นำมาใช้น้อย ความเชื่อแบบพราหมณ์ ส่วนใหญ่ร้อยละ 38.28 นำมาใช้น้อย รองลงมาร้อยละ 35.94 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 3.13 นำมาใช้มาก การนับถือผี ส่วนใหญ่ร้อยละ 46.88 นำมาใช้น้อย ร้อยละ 21.09 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 5.47 นำมาใช้มาก

ด้านวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี พบว่า วัฒนธรรมประจำท้องถิ่นร้อยละ 50.00 จะนำมาใช้มาก รองลงมาร้อยละ 29.69 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 10.16 นำมาใช้น้อย ด้านประเพณีประจำท้องถิ่น ส่วนใหญ่ร้อยละ 42.19 นำมาใช้มาก รองลงมาร้อยละ 41.41 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 4.96 นำมาใช้น้อย

ด้านเกษตรพื้นฐาน พบว่า การปลูกพืชแบบเกษตรตามธรรมชาติ ส่วนใหญ่ร้อยละ 32.03 นำมาใช้มาก รองลงมาร้อยละ 23.44 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 18.75 นำมาใช้น้อย การทำเกษตรแบบวนเกษตร ส่วนใหญ่ร้อยละ 46.09 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 18.75 นำมาใช้มาก และร้อยละ 10.94 นำมาใช้น้อย

ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า การอนุรักษ์ป่าไม้โดยการอาศัยความเชื่อส่วนบุคคล ส่วนใหญ่ร้อยละ 42.67 นำมาใช้ปานกลาง ร้อยละ 21.88 นำมาใช้มาก และนำมาใช้น้อย การรักษาแหล่งน้ำ ส่วนใหญ่ร้อยละ 46.09 จะนำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 30.47 นำมาใช้มาก และร้อยละ 10.94 นำมาใช้น้อย

ด้านสวัสดิการชุมชน พบว่า การจัดตั้งกองทุนสำหรับหมู่บ้าน ส่วนใหญ่ร้อยละ 45.31 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 21.88 นำมาใช้มาก และร้อยละ 21.09 นำมาใช้น้อย การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ส่วนใหญ่ร้อยละ 42.19 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 21.09 นำมาใช้น้อย และร้อยละ 16.49 นำมาใช้มาก

ด้านการรักษาพื้นบ้าน พบว่า การรักษาด้วยสมุนไพร ส่วนใหญ่ร้อยละ 45.31 นำมาใช้ปานกลาง 39.02 รองลงมาร้อยละ 28.91 นำมาใช้มาก และร้อยละ 17.97 นำมาใช้น้อย การรักษาแบบพื้นบ้าน ส่วนใหญ่ร้อยละ 40.63 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 29.69 นำมาใช้น้อย และร้อยละ 14.06 นำมาใช้มาก การรักษาด้วยแพทย์แผนโบราณ ส่วนใหญ่ร้อยละ 50.00 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 29.96 นำมาใช้น้อย และร้อยละ 10.16 นำมาใช้มาก

ด้านเทคโนโลยีพื้นบ้าน พบว่า สิ่งประดิษฐ์ที่ชาวบ้านคิดค้นขึ้นเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่ร้อยละ 52.34 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 23.44 นำมาใช้น้อย และร้อยละ 16.41 นำมาใช้มาก

ด้านศิลปะพื้นบ้าน พบว่า การละเล่นพื้นบ้าน ส่วนใหญ่ร้อยละ 42.67 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 28.13 นำมาใช้น้อย และร้อยละ 12.50 นำมาใช้มาก การแสดงพื้นบ้าน ส่วนใหญ่ร้อยละ 38.28 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 35.94 นำมาใช้น้อย และร้อยละ 11.72 นำมาใช้มาก ดนตรีพื้นบ้าน ส่วนใหญ่ร้อยละ 39.84 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 31.25 นำมาใช้น้อย และร้อยละ 5.74 นำมาใช้มาก

ด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน พบว่า การจักสานไม้ไผ่ ส่วนใหญ่ร้อยละ 39.84 นำมาใช้มาก รองลงมาร้อยละ 35.16 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 12.50 นำมาใช้น้อย การทำเครื่องปั้นดินเผา ส่วนใหญ่ร้อยละ 39.84 นำมาใช้น้อย รองลงมาร้อยละ 21.88 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 6.25 นำมาใช้มาก การทอผ้า ส่วนใหญ่ร้อยละ 39.84 นำมาใช้น้อย รองลงมาร้อยละ 18.75 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 13.28 นำมาใช้มาก การประดิษฐ์เครื่องดนตรี ส่วนใหญ่ร้อยละ 44.53 นำมาใช้น้อย รองลงมาร้อยละ 19.53 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 3.91 นำมาใช้มาก งานแกะสลัก ส่วนใหญ่ร้อยละ 42.19 นำมาใช้น้อย รองลงมาร้อยละ 25.78 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 2.34 นำมาใช้มาก งานถัก-สาน-ทอ ส่วนใหญ่ร้อยละ 43.75 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 24.22 นำมาใช้มาก และร้อยละ 16.41 นำมาใช้น้อย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 26 จำนวนและค่าร้อยละลักษณะภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่นำมาใช้ในการพัฒนาหลัก
 สูตรและการจัดกิจกรรม ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้ปฏิบัติงาน

ลักษณะการปฏิบัติงาน	ผู้ปฏิบัติงาน (N = 128)	
	จำนวน	ร้อยละ
3. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและ การจัดกิจกรรม ทั้งในด้านการปรับปรุงหลักสูตรและ การจัดกิจกรรม เดิมที่มีอยู่แล้ว หรือการสร้างหลักสูตร และการจัดกิจกรรมขึ้นมาใหม่ หน่วยงานท่านนำมาใช้ ในลักษณะใด		
- นำกิจกรรมที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนา หลักสูตรและการจัดกิจกรรม	64	50.00
- นำกิจกรรมของบุคคลที่ได้รับการยกย่องให้เป็นภูมิปัญญา ชาวบ้าน มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม	81	63.28
- นำแนวคิด และหลักการในการปฏิบัติงานของภูมิปัญญา ชาวบ้านที่เป็นบุคคล มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและ การจัดกิจกรรม	74	57.81
- นำประวัติความเป็นมา และการพัฒนาของภูมิปัญญา ชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม	60	46.88
- เชิญภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นบุคคล เข้ามามีส่วนร่วม ใน การวางแผนสำรวจสภาพและความต้องการของท้องถิ่น	74	57.81
- เชิญภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นบุคคล เข้ามาเป็นที่ปรึกษา ในการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหา แนวทาง การใช้หลักสูตรและการจัดกิจกรรม	62	48.44
- เชิญภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นบุคคล เข้ามามีส่วนร่วม ใน การดูแล ติดตามผล ประเมินผล การพัฒนาหลักสูตรและ การจัดกิจกรรม	52	40.63

จากตารางที่ 26 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ลักษณะของภูมิปัญญาชาวบ้านที่นำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร และการจัดกิจกรรม ทั้งในด้านการปรับปรุงหลักสูตรและการจัดกิจกรรมเดิมที่มีอยู่แล้ว หรือการสร้างหลักสูตร และการจัดกิจกรรมขึ้นมาใหม่ พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 63.28 หน่วยงานนำกิจกรรมของบุคคลที่ได้รับการยกย่องให้เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร และการจัดกิจกรรม รองลงมาร้อยละ 57.81 นำแนวคิด และหลักการในการปฏิบัติงานของภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นบุคคล มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม และเชิญภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นบุคคลเข้ามามีส่วนร่วม ในการวางแผน สำนวณสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ร้อยละ 50.00 นำกิจกรรมที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม ร้อยละ 48.44 เชิญภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นบุคคลเข้ามาเป็นที่ปรึกษาในการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหา แนวทาง การใช้หลักสูตรและการจัดกิจกรรม ร้อยละ 46.88 นำประวัติความเป็นมา และการพัฒนาของภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม ร้อยละ 40.63 เชิญภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นบุคคล เข้ามามีส่วนร่วม ในการดูแล ติดตามผล ประเมินผล การพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 27 จำนวนและค่าร้อยละลักษณะการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในการพัฒนาหลัก
 สูตรและการจัดกิจกรรม ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้ปฏิบัติงาน

ลักษณะการปฏิบัติงาน	ผู้ปฏิบัติงาน (N = 128)	
	จำนวน	ร้อยละ
4. หน่วยงานท่านนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนา หลักสูตรและการจัดกิจกรรม ให้สอดคล้องกับความต้องการ ของท้องถิ่น อย่างไร		
- นำมาใช้ในการปรับปรุงหลักสูตร ในกิจกรรม		
ด้านความรู้พื้นฐาน	32	25.00
ด้านทักษะอาชีพ	100	78.13
ด้านการบริการข่าวสารข้อมูล	38	29.69
- นำมาใช้ในการสร้างหลักสูตรใหม่ ในกิจกรรม		
ด้านความรู้พื้นฐาน	31	24.22
ด้านทักษะอาชีพ	77	60.16
ด้านการบริการข่าวสารข้อมูล	32	25.00
- นำมาใช้ในการปรับปรุงการจัดกิจกรรมเดิม ของโครง การต่างๆ ในกิจกรรม		
ด้านความรู้พื้นฐาน	36	28.13
ด้านทักษะอาชีพ	77	60.16
ด้านการบริการข่าวสารข้อมูล	46	35.94
- นำมาใช้ในการสร้างกิจกรรมใหม่ของโครงการต่างๆ ในกิจกรรม		
ด้านความรู้พื้นฐาน	37	28.19
ด้านทักษะอาชีพ	69	53.91
ด้านการบริการข่าวสารข้อมูล	39	30.47

จากตารางที่ 27 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม ให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น โดยได้นำมาใช้ในการปรับปรุงหลักสูตร พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 78.13 นำมาใช้ในการกิจกรรมด้านทักษะอาชีพ รองลงมา ร้อยละ 29.69 นำมาใช้ในการกิจกรรมด้านการบริการข่าวสารข้อมูล และร้อยละ 25.00 นำมาใช้ด้านความรู้พื้นฐาน การนำมาใช้ในการสร้างหลักสูตรใหม่ ส่วนใหญ่ร้อยละ 60.16 นำมาใช้ในการกิจกรรมด้านทักษะอาชีพ รองลงมา ร้อยละ 25.00 นำมาใช้ในการกิจกรรมด้านการบริการข่าวสารข้อมูล และร้อยละ 24.22 นำมาใช้ในการกิจกรรมด้านความรู้พื้นฐาน การนำมาใช้ในการปรับปรุงการจัดกิจกรรมเดิม ของโครงการต่างๆ ส่วนใหญ่ร้อยละ 60.16 นำมาใช้ในการกิจกรรมด้านทักษะอาชีพ รองลงมา ร้อยละ 35.94 นำมาใช้ในการกิจกรรมด้านการบริการข่าวสารข้อมูล และร้อยละ 728.13 นำมาใช้ในการกิจกรรมด้านความรู้พื้นฐาน การนำมาใช้ในการสร้างกิจกรรมใหม่ของโครงการต่างๆ ส่วนใหญ่ร้อยละ 53.91 นำมาใช้ในการกิจกรรมด้านทักษะอาชีพ รองลงมา ร้อยละ 30.47 นำมาใช้ในการกิจกรรมด้านการบริการข่าวสารข้อมูล และร้อยละ 28.19 ด้านความรู้พื้นฐาน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 28 จำนวนและค่าร้อยละการปฏิบัติงานการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในการ
พัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้ปฏิบัติงาน

ลักษณะการปฏิบัติงาน	ผู้ปฏิบัติงาน (N = 70)	
	จำนวน	ร้อยละ
5. ในการปฏิบัติงาน การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการ พัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม ในลักษณะการสร้าง หลักสูตรและการจัดกิจกรรมใหม่ การปรับปรุงหลักสูตร และการปรับปรุงการจัดกิจกรรมเดิม สำหรับกิจกรรม ด้านต่างๆ ของงานการศึกษาจากระบบโรงเรียน หน่วย งานท่านได้ปฏิบัติอย่างไร		
- สำรวจความต้องการ และสภาพปัญหาของท้องถิ่น	101	78.91
- สำรวจแหล่งภูมิปัญญาชาวบ้าน	102	79.68
- ศึกษาเอกสารหลักสูตรและการจัดกิจกรรม	60	46.88
- กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร	59	46.09
- เลือกใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่ ให้มีความเหมาะสมกับ เนื้อหา และความต้องการของท้องถิ่น	101	78.91
- เขียนเอกสารหลักสูตรและการจัดกิจกรรม	56	43.75
- แนะนำรายละเอียดเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม ให้กับบุคคลที่ เกี่ยวข้อง	78	57.81
- ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน	89	69.53
- ประเมินผลการใช้หลักสูตรและการจัดกิจกรรม และ ปรับปรุงหลักสูตรและการจัดกิจกรรม	55	42.67

จากตารางที่ 28 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลขั้นตอนการปฏิบัติงานการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม ในลักษณะการสร้างหลักสูตรและการจัดกิจกรรม ใหม่ การปรับปรุงหลักสูตร และการปรับปรุงการจัดกิจกรรมเดิม สำหรับกิจกรรมด้านต่างๆของ งานการศึกษาในระบบโรงเรียนในหน่วยงาน พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 79.68 เห็นว่าควรมีการ สํารวจแหล่งภูมิปัญญาชาวบ้าน รองลงมาร้อยละ 78.91 เห็นว่าควรมีการสำรวจความต้องการ และสภาพปัญหาของท้องถิ่น เลือกใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่ ให้มีความเหมาะสมกับเนื้อหา และ ความต้องการของท้องถิ่น ร้อยละ 69.53 เห็นว่าควรมีการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน ร้อยละ 57.81 เห็นว่าควรมีการแนะนำรายละเอียดเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม ให้กับบุคคลที่เกี่ยวข้อง ร้อยละ 46.88 เห็นว่า ควรมีการศึกษาเอกสารหลักสูตรและการจัดกิจกรรม ร้อยละ 46.09 เห็นว่าควรมีการกำหนด จุดมุ่งหมายของหลักสูตร ร้อยละ 43.75 เห็นว่าควรมีการเขียนเอกสารหลักสูตรและการจัด กิจกรรม ร้อยละ 42.67 เห็นว่าควรมีการประเมินผลการใช้หลักสูตรและการจัดกิจกรรม และ ปรับปรุงหลักสูตรและการจัดกิจกรรม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 29 จำนวนและค่าร้อยละของปัญหาในการปฏิบัติงาน การนำภูมิปัญญาชาวบ้าน
มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม ข้อมูลจากแบบสอบถามของ
ผู้ปฏิบัติงาน

ปัญหาในการปฏิบัติงาน	ผู้ปฏิบัติงาน (N = 128)	
	จำนวน	ร้อยละ
1. ในการปฏิบัติงานการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการ พัฒนาหลักสูตร และการจัดกิจกรรม สำหรับกิจกรรม ด้านต่างๆ ของงานการศึกษาจากระบบโรงเรียน หน่วยงานท่านมีปัญหหรือไม่		
- ไม่มี	51	39.84
- มี	77	60.16
ถ้ามี ท่านประสบปัญหาอย่างไร		
- ท่านขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของภูมิปัญญา ชาวบ้าน	24	18.75
- ท่านขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการพัฒนา หลักสูตรและการจัดกิจกรรม	36	28.13
- ท่านไม่สามารถเลือกภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ให้สอดคล้อง กับกิจกรรมการเรียนการสอนได้	30	23.44
- ท่านไม่เคยได้รับการแนะนำในเรื่องการนำภูมิปัญญา ชาวบ้าน มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรม	26	20.13
- หน่วยงานไม่ได้รับการสนับสนุนทางด้านนโยบาย	29	22.66
- หน่วยงานไม่ได้รับการสนับสนุนทางด้านงบประมาณ	29	22.66
- หน่วยงานไม่มีการเก็บรวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับภูมิปัญญา ชาวบ้าน	16	12.50
- ภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่ ไม่มีความรู้พอที่จะมามีส่วนร่วม ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรมได้	34	26.56

ตารางที่ 29 (ต่อ)

ปัญหาในการปฏิบัติงาน	ผู้ปฏิบัติงาน (N = 128)	
	จำนวน	ร้อยละ
- ภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่ ไม่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรได้	31	24.22

ตารางที่ 29 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร และการจัดกิจกรรม สำหรับกิจกรรมด้านต่างๆ ของงานการศึกษาในระบบโรงเรียน พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 60.16 เห็นว่ามีปัญหา และร้อยละ 39.84 เห็นว่าไม่มีปัญหา

โดยจำนวนปัญหาที่มันั้น ส่วนใหญ่ ร้อยละ 28.13 เห็นว่าตนเองขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม รองลงมาร้อยละ 26.56 เห็นว่าภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่ไม่มีความรู้พอที่จะมีส่วนร่วม ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรมได้ ร้อยละ 24.22 เห็นว่าภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่ ไม่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรได้ ร้อยละ 23.44 เห็นว่าตนเองไม่สามารถเลือกภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอนได้ ร้อยละ 22.66 เห็นว่าหน่วยงานไม่ได้รับการสนับสนุนทางด้านนโยบาย และหน่วยงานไม่ได้รับการสนับสนุนทางด้านงบประมาณ ร้อยละ 20.13 เห็นว่าตนเองไม่เคยได้รับการแนะนำ ในเรื่องของการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรม ร้อยละ 18.75 เห็นว่าตนเองขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของภูมิปัญญาชาวบ้าน ร้อยละ 12.50 เห็นว่าหน่วยงานไม่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน

ตารางที่ 30 จำนวนและค่าร้อยละ ประเภทของกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ที่นำ
ภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเป็นวิทยากร ข้อมูลจากแบบสอบถามของผู้ปฏิบัติงาน

ประเภทของกิจกรรม การศึกษานอกระบบโรงเรียน	ผู้ปฏิบัติงาน (N = 128)					
	ใช้มาก		ใช้ปานกลาง		ใช้น้อย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การนำมาเป็นวิทยากร						
1. หน่วยงานได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ ในการเป็นวิทยากร สำหรับกิจกรรม การศึกษานอกระบบโรงเรียน ใน กิจกรรม ด้านใดบ้าง						
- ด้านความรู้พื้นฐาน	29	22.66	56	43.75	29	22.66
- ด้านทักษะอาชีพ	67	52.34	52	40.63	9	7.03
- ด้านการบริการข่าวสารข้อมูล	29	22.66	59	46.09	32	25.00

จากตารางที่ 30 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเป็นวิทยากร พบว่า ในกิจกรรมด้านความรู้พื้นฐาน ส่วนใหญ่ร้อยละ 43.75 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 22.66 นำมาใช้มาก และนำมาใช้น้อย ในกิจกรรมด้านทักษะอาชีพ ส่วนใหญ่ร้อยละ 52.34 นำมาใช้มาก รองลงมาร้อยละ 40.63 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 7.03 นำมาใช้น้อย ในกิจกรรมด้านการบริการข่าวสารข้อมูล ส่วนใหญ่ร้อยละ 46.09 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 25.00 นำมาใช้น้อย และร้อยละ 22.66 นำมาใช้มาก

ตารางที่ 31 จำนวนและค่าร้อยละประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่นำมาใช้ในการเป็นวิทยากร
ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้ปฏิบัติงาน

ประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้าน	ผู้ปฏิบัติงาน (N = 128)					
	ใช้มาก		ใช้ปานกลาง		ใช้น้อย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
2. หน่วยงานท่าน ได้นำภูมิปัญญาชาวบ้าน						
ด้านใดมาใช้ในการเป็นวิทยากร						
- ด้านคติ ความคิด ความเชื่อ						
ความเชื่อแบบพุทธ	51	39.84	41	32.03	20	15.63
ความเชื่อแบบพราหมณ์	1	0.78	33	25.78	48	37.50
การนับถือผี	4	3.13	16	12.50	61	47.66
- ด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม						
ประเพณี						
วัฒนธรรมประจำท้องถิ่น	43	33.59	52	40.63	13	10.16
ประเพณีประจำท้องถิ่น	12	32.82	53	41.41	15	11.72
- ด้านเกษตรพื้นฐาน						
การปลูกพืชแบบเกษตรตามธรรมชาติ	37	28.91	60	46.88	13	10.16
การทำเกษตรแบบวนเกษตร	17	13.28	56	43.75	20	15.63
- ด้านสิ่งแวดล้อม						
การอนุรักษ์ป่าไม้โดยการอาศัยความ						
เชื่อส่วนบุคคล	24	18.75	55	42.67	19	14.84
การรักษาแหล่งน้ำ	25	19.53	63	49.22	13	10.16
- ด้านสวัสดิการชุมชน						
การจัดตั้งกองทุนสำหรับหมู่บ้าน	21	16.41	55	42.67	26	20.31
การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์	21	16.41	44	34.38	29	22.66

ตารางที่ 31 (ต่อ)

ลักษณะการปฏิบัติงาน	ผู้ปฏิบัติงาน (N = 128)					
	ใช้มาก		ใช้ปานกลาง		ใช้น้อย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
- ด้านการรักษาพื้นบ้าน						
การรักษาด้วยสมุนไพร	38	29.69	53	41.41	17	13.28
การรักษาแบบพื้นบ้าน	16	12.50	48	37.50	34	26.56
การรักษาด้วยแพทย์แผนโบราณ	13	10.16	49	38.28	36	28.13
- ด้านเทคโนโลยีพื้นบ้าน						
สิ่งประดิษฐ์ที่ชาวบ้านคิดค้นขึ้นเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ	23	17.97	-	-	23	17.97
- ด้านศิลปะพื้นบ้าน						
การเล่นพื้นบ้าน	17	13.28	48	37.50	36	28.13
การแสดงพื้นบ้าน	19	14.84	44	34.38	40	31.25
ดนตรีพื้นบ้าน	8	4.69	46	35.94	37	28.91
- ด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน						
การจักสานไม้ไผ่	57	44.53	39	30.47	11	8.59
การทำเครื่องปั้นดินเผา	9	7.03	31	24.22	41	32.03
การทอผ้า	17	13.28	27	21.09	40	31.25
การประดิษฐ์เครื่องดนตรี	6	4.69	32	25.00	45	35.16
งานแกะสลัก	10	7.81	35	27.34	42	32.81
งานถัก-สาน-ทอ	38	29.69	41	32.03	20	15.63

จากตารางที่ 31 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้านที่นำมาใช้ในการเป็นวิทยากร พบว่า ด้านคติ ความคิด ความเชื่อแบบพุทธ ส่วนใหญ่ร้อยละ 39.84 นำมาใช้มาก

รองลงมาร้อยละ 32.03 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 15.63 นำใช้น้อย ความเชื่อแบบพราหมณ์ ส่วนใหญ่ร้อยละ 37.50 นำใช้น้อย รองลงมาร้อยละ 25.78 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 0.78 นำมาใช้มาก การนับถือผีส่วนใหญ่ร้อยละ 47.66 นำใช้น้อย รองลงมา ร้อยละ 12.50 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 3.13 นำมาใช้มาก

ด้านวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี พบว่า วัฒนธรรมประจำท้องถิ่นร้อยละ 40.63 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 33.59 นำมาใช้มาก และร้อยละ 10.16 นำใช้น้อย ด้านประเพณีประจำท้องถิ่น ส่วนใหญ่ร้อยละ 41.41 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 32.81 นำมาใช้มาก และร้อยละ 11.72 นำใช้น้อย

ด้านเกษตรพื้นฐาน พบว่า การปลูกพืชแบบเกษตรตามธรรมชาติ ส่วนใหญ่ร้อยละ 46.88 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 28.91 นำมาใช้มาก และร้อยละ 10.16 นำใช้น้อย การทำเกษตรแบบวนเกษตร ส่วนใหญ่ร้อยละ 43.75 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมา ร้อยละ 15.63 นำใช้น้อย และร้อยละ 13.28 นำมาใช้มาก

ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า การอนุรักษ์ป่าไม้โดยการอาศัยความเชื่อส่วนบุคคล ส่วนใหญ่ ร้อยละ 42.67 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 18.75 นำมาใช้มาก และร้อยละ 14.84 นำใช้น้อย การรักษาแหล่งน้ำ ส่วนใหญ่ร้อยละ 49.22 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมา ร้อยละ 19.53 นำมาใช้มาก และร้อยละ 10.16 นำใช้น้อย

ด้านสวัสดิการชุมชน พบว่า การจัดตั้งกองทุนสำหรับหมู่บ้าน ส่วนใหญ่ร้อยละ 42.67 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 20.13 นำใช้น้อย และร้อยละ 16.41 นำมาใช้มาก การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ส่วนใหญ่ร้อยละ 34.38 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมา ร้อยละ 22.66 นำใช้น้อย และร้อยละ 16.41 นำมาใช้มาก

ด้านการรักษาพื้นบ้าน พบว่า การรักษาด้วยสมุนไพร ส่วนใหญ่ร้อยละ 41.41 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 29.69 นำมาใช้มาก และร้อยละ 13.28 นำใช้น้อย การรักษาแบบพื้นบ้าน ส่วนใหญ่ร้อยละ 37.50 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมา ร้อยละ 26.56 นำใช้น้อย และร้อยละ 12.50 นำมาใช้มาก การรักษาด้วยแพทย์แผนโบราณ ส่วนใหญ่ ร้อยละ 38.28 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมา ร้อยละ 28.13 นำใช้น้อย และร้อยละ 10.16 นำมาใช้มาก

ด้านเทคโนโลยีพื้นบ้าน พบว่า สิ่งประดิษฐ์ที่ชาวบ้านคิดค้นขึ้นเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่ร้อยละ 17.97 นำมาใช้มาก และนำใช้น้อย

ด้านศิลปะพื้นบ้าน พบว่า การละเล่นพื้นบ้าน ส่วนใหญ่ร้อยละ 37.50 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 28.13 นำมาใช้น้อย และร้อยละ 13.28 นำใช้มาก การแสดงพื้นบ้าน ส่วนใหญ่ร้อยละ 34.38 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 31.25 นำมาใช้น้อย และร้อยละ 14.48 นำมาใช้มาก ดนตรีพื้นบ้าน ส่วนใหญ่ร้อยละ 35.94 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 28.91 นำมาใช้น้อย และร้อยละ 6.25 นำมาใช้มาก

ด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน พบว่า การจักสานไม้ไผ่ ส่วนใหญ่ร้อยละ 44.53 นำมาใช้มาก รองลงมาร้อยละ 30.47 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 8.59 นำมาใช้มาก การทำเครื่องปั้นดินเผา ส่วนใหญ่ร้อยละ 32.03 นำมาใช้น้อย รองลงมาร้อยละ 24.22 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 7.03 นำมาใช้มาก การทอผ้า ส่วนใหญ่ร้อยละ 31.25 นำมาใช้น้อย รองลงมาร้อยละ 21.09 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 13.28 นำมาใช้มาก การประดิษฐ์เครื่องดนตรี ส่วนใหญ่ร้อยละ 35.16 นำมาใช้น้อย รองลงมาร้อยละ 25.00 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 4.69 นำมาใช้มาก งานแกะสลัก ส่วนใหญ่ร้อยละ 32.81 นำมาใช้น้อย รองลงมาร้อยละ 27.34 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 7.81 นำมาใช้มาก งานถัก-สาน-ทอ ส่วนใหญ่ร้อยละ 32.03 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 29.69 นำมาใช้มาก และร้อยละ 15.63 นำมาใช้น้อย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 32 จำนวนและค่าร้อยละลักษณะการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในการเป็น
วิทยากร ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้ปฏิบัติงาน

ลักษณะการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้	ผู้ปฏิบัติงาน (N = 128)	
	จำนวน	ร้อยละ
3. หน่วยงานท่านนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการ เป็นวิทยากร สำหรับกิจกรรมการศึกษาด้านต่างๆ ของงานการศึกษานอก ระบบโรงเรียน ในลักษณะใด		
- นำมาเป็นวิทยากรในกิจกรรมการเรียนการสอนด้าน ความรู้พื้นฐาน	59	46.09
- นำมาเป็นวิทยากรในกิจกรรมการเรียนการสอนด้าน ทักษะอาชีพ	102	79.68
- นำมาเป็นวิทยากรในการจัดกิจกรรมด้านการบริการ ข่าวสารข้อมูล	53	41.41
- นำมาเป็นวิทยากรในการฝึกอบรมของโครงการต่างๆ สำหรับกิจกรรมงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน	74	57.81

จากตารางที่ 32 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ลักษณะการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการ
เป็นวิทยากร สำหรับกิจกรรมการศึกษาด้านต่างๆ ของงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน พบว่า
ส่วนใหญ่ร้อยละ 79.68 นำมาเป็นวิทยากรในกิจกรรมการเรียนการสอนด้านทักษะอาชีพ รอง
ลงมาร้อยละ 57.81 นำมาเป็นวิทยากรในการฝึกอบรมของโครงการต่างๆ สำหรับกิจกรรมงาน
การศึกษานอกระบบโรงเรียน ร้อยละ 46.09 นำมาเป็นวิทยากรในกิจกรรมการเรียนการสอน
ด้านความรู้พื้นฐาน ร้อยละ 41.41 นำมาเป็นวิทยากรในการจัดกิจกรรมด้านการบริการข่าวสาร
ข้อมูล

ตารางที่ 33 จำนวนและค่าร้อยละ การปฏิบัติงานการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเป็นวิทยากร ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้ปฏิบัติงาน

ลักษณะการปฏิบัติงาน	ผู้ปฏิบัติงาน (N = 128)	
	จำนวน	ร้อยละ
4. ในการปฏิบัติงานการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้เป็นวิทยากร สำหรับงานการศึกษานอกระบบโรงเรียนทั้ง 3 ด้าน หน่วย งานท่านได้ปฏิบัติอย่างไร		
- สำรวจสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น	91	71.09
- สำรวจสภาพภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่น และเก็บรวบรวมข้อมูลไว้	102	79.68
- ศึกษาเอกสารหลักสูตรและการจัดกิจกรรม	61	47.66
- ศึกษารายละเอียดของโครงการต่างๆ	62	48.66
- ศึกษาความเหมาะสมของภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่กับความ เหมาะสมของเนื้อหา	89	69.53
- ศึกษาถึงสภาพภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อหาภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่เหมาะสมสำหรับนำมาใช้ในเป็นวิทยากร ในกิจกรรม การศึกษานอกระบบโรงเรียน	81	63.28
- ศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ ในการเป็นวิทยากร	82	64.06
- ศึกษาถึงทักษะในการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาชาวบ้าน	84	65.63

จากตารางที่ 33 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลขั้นต้นในการปฏิบัติงานการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้เป็นวิทยากร สำหรับงานการศึกษานอกระบบโรงเรียนทั้ง 3 ด้าน พบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ 79.68 เห็นว่าควรมีการสำรวจสภาพภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่น และเก็บ

รวบรวมข้อมูลไว้ ร้อยละ 71.09 เห็นว่าควรมีการสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ร้อยละ 69.53 เห็นว่าควรมีการศึกษาความเหมาะสมของภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่กับความเหมาะสมของเนื้อหา ร้อยละ 65.63 เห็นว่าควรมีการศึกษาถึงทักษะในการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาชาวบ้าน ร้อยละ 64.06 เห็นว่าควรมีการศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเป็นวิทยากร ร้อยละ 63.28 เห็นว่าควรมีการศึกษาถึงสภาพภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อหาภูมิปัญญาชาวบ้านที่เหมาะสมสำหรับนำมาใช้ในการเป็นวิทยากร ในกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ร้อยละ 48.66 เห็นว่าควรมีการศึกษารายละเอียดของโครงการต่างๆ ร้อยละ 47.66 เห็นว่าควรมีการศึกษาเอกสารหลักสูตรและการจัดกิจกรรม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 34 จำนวนและค่าร้อยละของปัญหาในการปฏิบัติงาน การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้
ในการเป็นวิทยากร ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้ปฏิบัติงาน

ปัญหาในการปฏิบัติงาน	ผู้ปฏิบัติงาน (N = 128)	
	จำนวน	ร้อยละ
1. ในการปฏิบัติงานการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเป็นวิทยากร สำหรับด้านต่างๆ ของงานการศึกษาในระบบโรงเรียน หน่วยงานท่านมีปัญหหรือไม่		
- ไม่มี	55	42.97
- มี	73	57.03
ถ้ามี ท่านประสบปัญหาอย่างไร		
- หน่วยงานท่านไม่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาชาวบ้านประเภทต่างๆ ไว้ ทำให้ไม่มีข้อมูลภูมิปัญญาชาวบ้านที่สามารถนำมาใช้ได้	27	21.09
- ไม่ได้รับการสนับสนุนทางด้านงบประมาณ	36	28.13
- ไม่ได้รับการสนับสนุนทางด้านนโยบาย	26	20.31
- ท่านมีภาระกิจมาก จึงไม่มีเวลาที่จะติดต่อประสานงานกับภูมิปัญญาชาวบ้าน	19	14.84
- การนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้เป็นวิทยากร มีกระบวนการหลายขั้นตอน ทำให้การดำเนินงานไม่สะดวก	24	18.75
- ภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่ไม่สอดคล้องกับกิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียน	25	19.53
- ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากภูมิปัญญาชาวบ้าน	28	21.88
- ภูมิปัญญาชาวบ้านไม่มีทักษะในการถ่ายทอดความรู้ ทำให้การเรียนการสอนไม่บรรลุวัตถุประสงค์	42	32.81

ตารางที่ 34 (ต่อ)

ปัญหาในการปฏิบัติงาน	ผู้ปฏิบัติงาน (N = 128)	
	จำนวน	ร้อยละ
- มีแต่โครงการที่จะนำประโยชน์จากภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ แต่ในส่วนของข้อเสนอแนะให้กับภูมิปัญญาชาวบ้านนั้น ไม่มีเลย	1	0.78
- ไม่ได้เป็นคนในพื้นที่ ทำให้ไม่สามารถทราบถึงลักษณะที่แท้จริงของภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่นได้	1	0.78

จากตารางที่ 34 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาในการปฏิบัติงานการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเป็นวิทยากร สำหรับด้านต่างๆของงานการศึกษาจากระบบโรงเรียนพบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 57.03 เห็นว่ามีปัญหา และร้อยละ 42.97 เห็นว่าไม่มีปัญหา

โดยจำนวนที่มีปัญหา ส่วนใหญ่ร้อยละ 32.18 เห็นว่าภูมิปัญญาชาวบ้านไม่มีทักษะในการถ่ายทอดความรู้ ทำให้การเรียนการสอนไม่บรรลุวัตถุประสงค์ ร้อยละ 28.13 เห็นว่าไม่ได้รับการสนับสนุนทางด้านงบประมาณ ร้อยละ 21.88 เห็นว่าไม่ได้รับความร่วมมือจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ร้อยละ 21.09 เห็นว่าหน่วยงานไม่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาชาวบ้านประเภทต่างๆไว้ ทำให้ไม่มีข้อมูลภูมิปัญญาชาวบ้านที่สามารถนำมาใช้ได้ ร้อยละ 20.31 ไม่ได้รับการสนับสนุนทางด้านนโยบาย ร้อยละ 19.53 เห็นว่าภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่ไม่สอดคล้องกับกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียน ร้อยละ 18.75 เห็นว่าการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้เป็นวิทยากร มีกระบวนการหลายขั้นตอน ทำให้การดำเนินงานไม่สะดวก ร้อยละ 14.84 เห็นว่าตนเองมีภาระกิจมาก จึงไม่มีเวลาที่จะติดต่อประสานงานกับภูมิปัญญาชาวบ้าน ร้อยละ 0.78 เห็นว่ามีแต่โครงการที่จะนำประโยชน์จากภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ แต่ในส่วนของข้อเสนอแนะให้กับภูมิปัญญาชาวบ้านนั้นไม่มีเลย ร้อยละ 0.78 เห็นว่าไม่ได้เป็นคนในพื้นที่ ทำให้ไม่สามารถทราบถึงลักษณะที่แท้จริงของภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่นได้

ตารางที่ 35 จำนวนและค่าร้อยละประเภทกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ที่นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้เป็นสื่อเพื่อการศึกษา ข้อมูลจากแบบสอบถามของผู้ปฏิบัติงาน

ประเภทของกิจกรรม การศึกษานอกระบบโรงเรียน	ผู้ปฏิบัติงาน (N = 128)					
	ใช้น้อย		ใช้ปานกลาง		ใช้บ่อย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การนำมาเป็นสื่อเพื่อการศึกษา						
1. หน่วยงานได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเป็นสื่อเพื่อการศึกษา สำหรับกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในกิจกรรมด้านใดบ้าง						
- ด้านความรู้พื้นฐาน	18	14.06	66	51.56	30	23.44
- ด้านทักษะอาชีพ	46	35.94	66	51.56	13	11.72
- ด้านการบริการข่าวสารข้อมูล	22	17.19	66	51.56	29	22.66

จากตารางที่ 35 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในเป็นสื่อเพื่อการศึกษา พบว่า ในกิจกรรมด้านความรู้พื้นฐาน ส่วนใหญ่ร้อยละ 51.56 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 23.44 นำมาใช้บ่อย และร้อยละ 14.06 นำมาใช้มาก ในกิจกรรมด้านทักษะอาชีพ ส่วนใหญ่ ร้อยละ 51.56 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมา 35.94 นำมาใช้มาก และร้อยละ 11.72 นำมาใช้บ่อย ในกิจกรรมด้านการบริการข่าวสารข้อมูล ส่วนใหญ่ร้อยละ 51.56 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 22.26 นำมาใช้บ่อย และร้อยละ 17.19 นำมาใช้มาก

ตารางที่ 36 จำนวนและค่าร้อยละประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่นำมาใช้เป็นสื่อเพื่อการ
ศึกษา ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้ปฏิบัติงาน

ประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้าน	ผู้ปฏิบัติงาน (N = 128)					
	ใช้น้อย		ใช้ปานกลาง		ใช้น้อย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
2. หน่วยงานท่าน ได้นำภูมิปัญญาชาวบ้าน						
ด้านใดมาใช้ ในการเป็นสื่อเพื่อการ						
การศึกษา						
- ด้านคติ ความคิด ความเชื่อ						
ความเชื่อแบบพุทธ	45	35.16	47	36.72	18	14.06
ความเชื่อแบบพราหมณ์	5	3.91	29	22.66	52	40.63
การนับถือผี	5	3.91	17	13.28	62	48.44
- ด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม						
ประเพณี						
วัฒนธรรมประจำท้องถิ่น	34	26.56	55	42.67	14	10.94
ประเพณีประจำท้องถิ่น	29	22.66	61	47.66	12	9.38
- ด้านเกษตรพื้นฐาน						
การปลูกพืชแบบเกษตรตามธรรมชาติ	33	25.78	55	42.67	15	11.72
การทำเกษตรแบบวนเกษตร	15	11.72	62	48.44	18	14.06
- ด้านสิ่งแวดล้อม						
การอนุรักษ์ป่าไม้โดยการอาศัย						
ความเชื่อส่วนบุคคล	8	6.25	57	44.53	15	11.72
การรักษาแหล่งน้ำ	21	16.41	61	47.66	18	14.06
- ด้านสวัสดิการชุมชน						
การจัดตั้งกองทุนสำหรับหมู่บ้าน	21	16.41	50	39.06	26	20.31
การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์	19	14.84	47	36.72	27	21.09

ตารางที่ 36 (ต่อ)

ประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้าน	ผู้ปฏิบัติงาน (N = 128)					
	ใช้น้อย		ใช้ปานกลาง		ใช้น้อย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
- ด้านการรักษาพื้นบ้าน						
การรักษาด้วยสมุนไพร	28	21.88	61	47.66	27	21.09
การรักษาแบบพื้นบ้าน	14	10.49	46	35.94	32	25.00
การรักษาด้วยแพทย์แผนโบราณ	11	8.59	47	36.72	31	24.22
- ด้านเทคโนโลยีพื้นบ้าน						
สิ่งประดิษฐ์ที่ชาวบ้านคิดค้นขึ้นเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ	28	21.88	48	37.50	23	17.97
- ด้านศิลปะพื้นบ้าน						
การละเล่นพื้นบ้าน	16	12.50	44	34.38	33	25.78
การแสดงพื้นบ้าน	17	13.28	40	31.25	37	28.91
ดนตรีพื้นบ้าน	6	4.69	40	31.25	40	31.25
- ด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน						
การจักสานไม้ไผ่	53	41.41	36	28.31	27	21.09
การทำเครื่องปั้นดินเผา	7	5.47	35	27.34	42	32.81
การทอผ้า	15	11.72	26	20.31	40	31.25
การประดิษฐ์เครื่องดนตรี	5	3.91	25	19.53	51	39.84
งานแกะสลัก	6	4.69	35	27.34	42	32.81
งานถัก-สาน-ทอ	41	32.03	44	34.38	17	13.28
ศิลปะประดิษฐ์	-	-	1	0.78	-	-

จากตารางที่ 36 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้านที่นำมาใช้ในการนำมาเป็นสื่อเพื่อการศึกษา พบว่า ด้านคติความดี ความเชื่อแบบพุทธ ส่วนใหญ่ร้อยละ 36.72 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 35.16 นำมาใช้มาก ร้อยละ 14.06 นำใช้น้อย ความเชื่อแบบพราหมณ์ ส่วนใหญ่ร้อยละ 40.63 นำใช้น้อย รองลงมาร้อยละ 22.66 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 3.91 นำมาใช้มาก การนับถือผี ส่วนใหญ่ร้อยละ 48.44 นำใช้น้อย ร้อยละ 13.28 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 3.91 นำมาใช้มาก

ด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี พบว่า วัฒนธรรมประจำท้องถิ่น ร้อยละ 42.67 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 26.56 นำมาใช้มาก และร้อยละ 10.94 นำใช้น้อย ด้านประเพณีประจำท้องถิ่น ส่วนใหญ่ร้อยละ 47.66 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 22.66 นำมาใช้มาก และร้อยละ 9.38 นำใช้น้อย

ด้านเกษตรพื้นฐาน พบว่า การปลูกพืชแบบเกษตรตามธรรมชาติ ส่วนใหญ่ร้อยละ 42.67 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 25.78 นำมาใช้มาก และร้อยละ 11.72 นำใช้น้อย การทำเกษตรแบบวนเกษตร ส่วนใหญ่ร้อยละ 48.44 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 14.06 นำใช้น้อย และร้อยละ 11.72 นำมาใช้มาก

ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า การอนุรักษ์ป่าไม้โดยการอาศัยความเชื่อส่วนบุคคล ส่วนใหญ่ร้อยละ 44.53 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 11.72 นำใช้น้อย และร้อยละ 6.25 นำมาใช้มาก การรักษาแหล่งน้ำ ส่วนใหญ่ร้อยละ 47.66 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 16.41 นำมาใช้มาก และร้อยละ 14.06 นำใช้น้อย

ด้านสวัสดิการชุมชน พบว่า การจัดตั้งกองทุนสำหรับหมู่บ้าน ส่วนใหญ่ร้อยละ 39.06 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 20.31 นำใช้น้อย และร้อยละ 16.41 นำมาใช้มาก การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ส่วนใหญ่ร้อยละ 36.72 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 21.09 นำใช้น้อย และร้อยละ 14.84 นำมาใช้มาก

ด้านการรักษาพื้นบ้าน พบว่า การรักษาด้วยสมุนไพร ส่วนใหญ่ร้อยละ 47.66 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 21.88 นำมาใช้มาก และร้อยละ 21.90 นำใช้น้อย การรักษาแบบพื้นบ้าน ส่วนใหญ่ร้อยละ 35.94 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 25.00 นำใช้น้อย ร้อยละ 10.94 นำมาใช้มาก การรักษาด้วยแพทย์แผนโบราณ ส่วนใหญ่ร้อยละ 36.72 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 24.22 นำใช้น้อย และร้อยละ 8.59 นำมาใช้มาก

ด้านเทคโนโลยีพื้นบ้าน พบว่า สิ่งประดิษฐ์ที่ชาวบ้านคิดค้นขึ้นเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่ร้อยละ 37.50 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 21.88 นำมาใช้มาก และร้อยละ 17.97 นำมาใช้น้อย

ด้านศิลปะพื้นบ้าน พบว่า การละเล่นพื้นบ้าน ส่วนใหญ่ร้อยละ 34.38 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 25.78 นำมาใช้น้อย และร้อยละ 12.50 นำใช้มาก การแสดงพื้นบ้าน ส่วนใหญ่ร้อยละ 31.25 นำมาใช้น้อย รองลงมาร้อยละ 28.91 นำมาใช้น้อย และร้อยละ 13.28 นำมาใช้มาก ดนตรีพื้นบ้าน ส่วนใหญ่ร้อยละ 31.25 นำมาใช้ปานกลาง และนำมาใช้น้อย และร้อยละ 4.69 นำมาใช้มาก

ด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน พบว่า การจักสานไม้ไผ่ ส่วนใหญ่ร้อยละ 41.41 นำมาใช้มาก รองลงมาร้อยละ 28.13 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 21.09 นำมาใช้น้อย การทำเครื่องปั้นดินเผา ส่วนใหญ่ร้อยละ 31.81 นำมาใช้น้อย รองลงมาร้อยละ 27.34 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 5.74 นำมาใช้มาก การทอผ้า ส่วนใหญ่ร้อยละ 31.25 นำมาใช้น้อย รองลงมา ร้อยละ 20.31 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 11.72 นำมาใช้มาก การประดิษฐ์เครื่องดนตรี ส่วนใหญ่ร้อยละ 39.84 นำมาใช้น้อย รองลงมาร้อยละ 19.53 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 3.91 นำมาใช้มาก งานแกะสลัก ส่วนใหญ่ร้อยละ 32.81 นำมาใช้น้อย รองลงมา ร้อยละ 27.34 นำมาใช้ปานกลาง และร้อยละ 4.69 นำมาใช้มาก งานถัก-สาน-ทอ ส่วนใหญ่ร้อยละ 34.38 นำมาใช้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 32.03 นำมาใช้มาก และร้อยละ 13.28 นำมาใช้น้อย ศิลปประดิษฐ์ ร้อยละ 0.78 นำมาใช้ปานกลาง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 37 จำนวนและค่าร้อยละลักษณะการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้เป็นสื่อเพื่อการ
ศึกษา ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้ปฏิบัติงาน

ลักษณะการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้	ผู้ปฏิบัติงาน (N = 128)	
	จำนวน	ร้อยละ
3. หน่วยงานท่าน ได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเป็นสื่อ เพื่อการศึกษา สำหรับกิจกรรมการศึกษาด้านต่างๆ ของ งานการศึกษานอกระบบโรงเรียน ในลักษณะใด		
- นำมาเป็นสื่อเพื่อการศึกษาในกิจกรรมการเรียนการสอน		
ด้านความรู้พื้นฐาน	25	19.53
ด้านทักษะอาชีพ	95	74.22
ด้านการบริการข่าวสารข้อมูล	31	24.22
- นำมาเป็นสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์กิจกรรม		
ด้านความรู้พื้นฐาน	32	25.00
ด้านทักษะอาชีพ	64	50.00
ด้านการบริการข่าวสารข้อมูล	57	44.53
- นำมาเป็นสื่อเพื่อการเผยแพร่ความรู้ในกิจกรรมการศึกษา		
ด้านความรู้พื้นฐาน	24	18.75
ด้านทักษะอาชีพ	82	64.06
ด้านการบริการข่าวสารข้อมูล	44	34.38

จากตารางที่ 37 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเป็นสื่อ
เพื่อการศึกษา สำหรับกิจกรรมการศึกษาด้านต่างๆ ของงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน พบว่า
การนำมาเป็นสื่อเพื่อการศึกษาในกิจกรรมการเรียนการสอน ส่วนใหญ่ร้อยละ 74.22 นำมาใช้ใน
กิจกรรมด้านทักษะอาชีพ รองลงมา ร้อยละ 24.22 นำมาใช้ในกิจกรรมด้านการบริการข่าวสาร
ข้อมูล และร้อยละ 19.53 นำมาใช้ในกิจกรรมด้านความรู้พื้นฐาน การนำมาใช้เป็นสื่อเพื่อการ

ประชาสัมพันธ์กิจกรรม ส่วนใหญ่ร้อยละ 50.00 นำมาใช้ในกิจกรรมด้านทักษะอาชีพ รองลงมา ร้อยละ 44.53 นำมาใช้ในกิจกรรมด้านข่าวสารข้อมูล และร้อยละ 25.00 นำมาใช้ในกิจกรรม ด้านความรู้พื้นฐาน การนำมาเป็นสื่อเพื่อการเผยแพร่ความรู้ในกิจกรรมการศึกษา ส่วนใหญ่ร้อยละ 64.06 นำมาใช้ในกิจกรรมด้านทักษะอาชีพ รองลงมา ร้อยละ 34.38 นำมาใช้ในกิจกรรมด้าน การบริการข่าวสารข้อมูล และร้อยละ 18.75 นำมาใช้ในกิจกรรมด้านความรู้พื้นฐาน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 38 จำนวนและค่าร้อยละลักษณะภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่นำมาใช้เป็นสื่อเพื่อการศึกษา
ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้ปฏิบัติงาน

ลักษณะของภูมิปัญญาชาวบ้านที่นำมาใช้	ผู้ปฏิบัติงาน (N = 128)	
	จำนวน	ร้อยละ
4. หน่วยงานท่านสนับสนุนให้ผู้ปฏิบัติงาน นำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในการเป็นสื่อเพื่อการศึกษา ในลักษณะใด		
- นำกิจกรรมที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเป็นสื่อเพื่อการศึกษา	56	43.75
- ขอความร่วมมือจากภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นบุคคล เพื่อช่วยในการเผยแพร่ความรู้ต่างๆ ให้กับประชาชน ในกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน	97	75.78
- นำแนวคิดในการดำเนินงานของภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นบุคคล มาใช้ในการเป็นสื่อในกิจกรรมการเรียนการสอน	75	58.00
- นำผลงานของภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นบุคคล มาใช้เป็นสื่อในกิจกรรมการเรียนการสอน	83	64.84
- นำภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นบุคคล มาร่วมในการผลิตสื่อเพื่อการศึกษา เช่น นำมาใช้ในการผลิตเทปเสียง รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ เป็นต้น	62	48.44
- นำผลงานและประวัติของภูมิปัญญาชาวบ้านมาจัดนิทรรศการในห้องสมุด	1	0.78

จากตารางที่ 38 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ลักษณะของภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่นำมาใช้ในการเป็นสื่อเพื่อการศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 75.78 ขอความร่วมมือจากภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นบุคคล เพื่อช่วยในการเผยแพร่ความรู้ต่างๆ ให้กับประชาชน ในกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน รองลงมาร้อยละ 64.84 นำผลงานของภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็น

บุคคล มาใช้เป็นสื่อในกิจกรรมการเรียนการสอน ร้อยละ 58.00 นำแนวคิดในการดำเนินงานของภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นบุคคล มาใช้ในการเป็นสื่อในกิจกรรมการเรียนการสอน ร้อยละ 48.44 นำภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นบุคคล มาร่วมในการผลิตสื่อเพื่อการศึกษา เช่น นำมาใช้ในการผลิตเทปเสียง รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ เป็นต้น ร้อยละ 43.75 นำกิจกรรมที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเป็นสื่อเพื่อการศึกษา และร้อยละ 0.78 นำผลงานและประวัติของภูมิปัญญาชาวบ้านมาจัดนิทรรศการในห้องสมุด

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 39 จำนวนและค่าร้อยละลักษณะการปฏิบัติงาน การนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ เป็นสื่อเพื่อการศึกษา ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้ปฏิบัติงาน

ลักษณะการปฏิบัติงาน	ผู้ปฏิบัติงาน (N = 128)	
	จำนวน	ร้อยละ
5. ในการปฏิบัติงานการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ เป็นสื่อเพื่อการศึกษาสำหรับงานการศึกษาจากระบบโรงเรียนทั้ง 3 ด้าน หน่วยงานท่านได้ปฏิบัติอย่างไร		
- ศึกษาลักษณะของกิจกรรมการเรียนการสอน ในกิจกรรมแต่ละด้านของงานการศึกษาจากระบบโรงเรียน	62	48.44
- ศึกษาถึงความเหมาะสม ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ เป็นสื่อเพื่อการศึกษา ในกิจกรรมด้านต่างๆ ของงานการศึกษาจากระบบโรงเรียน	80	52.50
- ศึกษาถึงลักษณะต่างๆ ของภูมิปัญญาชาวบ้านให้เข้าใจอย่างแท้จริง	66	51.56
- เลือกใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านที่สอดคล้องกับกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนให้มากที่สุด	89	69.53

จากตารางที่ 39 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ลักษณะในการปฏิบัติงานการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ เป็นสื่อเพื่อการศึกษา สำหรับงานการศึกษาจากระบบโรงเรียน ทั้ง 3 ด้าน พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 69.53 เห็นว่าควรเลือกใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านที่สอดคล้องกับกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนให้มากที่สุด ร้อยละ 52.50 เห็นว่าควรศึกษาถึงความเหมาะสมในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ เป็นสื่อเพื่อการศึกษา ในกิจกรรมด้านต่างๆ ของงานการศึกษาจากระบบโรงเรียน ร้อยละ 51.56 เห็นว่าควรศึกษาถึงลักษณะต่างๆ ของภูมิปัญญาชาวบ้านให้เข้าใจอย่างแท้จริง และร้อยละ 48.44 เห็นว่าควรศึกษาลักษณะของกิจกรรมการเรียนการสอน ในกิจกรรมแต่ละด้านของงานการศึกษาจากระบบโรงเรียน

ตารางที่ 40 จำนวนและค่าร้อยละ ปัญหาในการปฏิบัติงานการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้
เป็นสื่อเพื่อการศึกษา ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้ปฏิบัติงาน

ปัญหาในการปฏิบัติงาน	ผู้ปฏิบัติงาน (N = 128)	
	จำนวน	ร้อยละ
1. ในการปฏิบัติงานการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเป็น สื่อเพื่อการศึกษา สำหรับกิจกรรมการศึกษานอกระบบ โรงเรียน หน่วยงานท่านมีปัญหอย่างไร		
- ไม่มี	52	40.62
- มี	76	59.38
<u>ถ้ามี</u> ท่านประสบปัญหอย่างไร		
- หน่วยงานไม่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลของภูมิปัญญาชาวบ้าน ประเภทต่างๆไว้ ทำให้ไม่มีข้อมูลภูมิปัญญาชาวบ้านที่ สามารถนำมาใช้ได้	21	16.41
- หน่วยงานไม่ได้รับการสนับสนุนทางด้านงบประมาณ	36	28.13
- หน่วยงานไม่ได้รับการสนับสนุนทางด้านนโยบาย	26	20.31
- ท่านขาดความรู้ความเข้าใจ ในการปฏิบัติงานนำภูมิปัญญา ชาวบ้านมาใช้เป็นสื่อเพื่อการศึกษา	26	20.31
- ผู้บริหาร ไม่เห็นความสำคัญของการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้เป็นสื่อเพื่อการศึกษา	12	9.38
- ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากภูมิปัญญาชาวบ้าน	34	26.56
- ภูมิปัญญาชาวบ้านบางประเภทไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ เป็นสื่อเพื่อการศึกษา	40	31.25
- ภูมิปัญญาชาวบ้าน ไม่เหมาะสมที่จะใช้เป็นสื่อ ในกิจกรรม การเรียนการสอน สำหรับกิจกรรมการศึกษานอกระบบ โรงเรียนทั้ง 3 ด้าน	22	17.19

จากตารางที่ 40 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ปัญหาในการปฏิบัติงานการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ ในการเป็นสื่อเพื่อการศึกษา สำหรับกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 59.38 เห็นว่ามีปัญหา และร้อยละ 40.62 เห็นว่าไม่มีปัญหา

โดยจำนวนที่มีปัญหานั้น พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 31.25 เห็นว่าภูมิปัญญาชาวบ้านบางประเภทไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้เป็นสื่อเพื่อการศึกษา รองลงมาร้อยละ 28.13 หน่วยงานไม่ได้รับการสนับสนุนทางด้านงบประมาณ ร้อยละ 26.56 เห็นว่าไม่ได้รับความร่วมมือจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ร้อยละ 20.31 เห็นว่าหน่วยงานไม่ได้รับการสนับสนุนทางด้านนโยบาย และท่านขาดความรู้ความเข้าใจ ในการปฏิบัติงานนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้เป็นสื่อเพื่อการศึกษา ร้อยละ 17.19 เห็นว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน ไม่เหมาะสมที่จะใช้เป็นสื่อ ในกิจกรรมการเรียนการสอน สำหรับกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนทั้ง 3 ด้าน ร้อยละ 16.41 เห็นว่าหน่วยงานไม่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลของภูมิปัญญาชาวบ้านประเภทต่างๆไว้ ทำให้ไม่มีข้อมูลภูมิปัญญาชาวบ้านที่สามารถนำมาใช้ได้ ร้อยละ 9.38 เห็นว่าผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญของการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้เป็นสื่อเพื่อการศึกษา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 41 จำนวนและค่าร้อยละของการนิเทศติดตามผล การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้
ในกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้ปฏิบัติงาน

การนิเทศติดตามผล	ผู้ปฏิบัติงาน (N = 128)	
	จำนวน	ร้อยละ
1. หน่วยงานท่านเคยได้รับการสนับสนุน และนิเทศติดตามผล การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในกิจกรรมการศึกษานอก ระบบโรงเรียน หรือไม่		
- ไม่เคย	40	31.25
- เคย	88	68.75
<u>ถ้าเคย</u> ท่านเคยได้รับการสนับสนุนและนิเทศติดตามผลจากใคร		
- ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค	24	18.75
- ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด	57	44.53
- ผู้ช่วยผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค	34	26.56
- ผู้ช่วยผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด	42	32.81
- หัวหน้าฝ่าย	47	36.72
- ศึกษานิเทศก์	46	35.94
- นักวิชาการ จากกรมการศึกษานอกโรงเรียน	18	14.06
- ผู้ประสานงานอำเภอ	8	6.25
- ศึกษานิเทศก์ศูนย์ภาคตะวันออก	1	0.78
- หัวหน้าฝ่ายศูนย์การศึกษาคัดตะวันออก	1	0.78

จากตารางที่ 41 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ในการสนับสนุน และนิเทศติดตามผล
การนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน พบว่า ส่วนใหญ่
ร้อยละ 68.75 เคยได้รับการนิเทศติดตามผล และร้อยละ 31.25 ไม่เคยได้รับการนิเทศ
ติดตามผล

ในจำนวนผู้ปฏิบัติงาน ที่เคยได้รับการนิเทศติดตามผล ส่วนใหญ่ร้อยละ 44.53 เคยได้รับการนิเทศติดตามผล จากผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด รองลงมาร้อยละ 36.72 เคยได้รับการนิเทศติดตามผลจากหัวหน้าฝ่าย ร้อยละ 35.94 ศึกษาพิเศษ และร้อยละ 32.81 เคยได้รับการนิเทศติดตามผล จากผู้ช่วยผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ร้อยละ 26.56 เคยได้รับการนิเทศติดตามผล จากผู้ช่วยผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค ร้อยละ 18.75 เคยได้รับการนิเทศติดตามผล จากผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ 14.06 เคยได้รับการนิเทศติดตามผล จากนักวิชาการ จากกรมการศึกษา นอกโรงเรียน ร้อยละ 6.25 เคยได้รับการนิเทศติดตามผลจากผู้ประสานงานอำเภอ และร้อยละ 0.78 เคยได้รับการนิเทศติดตามผล จากศึกษาพิเศษศูนย์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และหัวหน้าฝ่ายศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 42 จำนวนและค่าร้อยละของข้อเสนอแนะ ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ใน
กิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียน ข้อมูลจากผู้ปฏิบัติงาน

ข้อเสนอแนะ ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ใน กิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียน	ผู้ปฏิบัติงาน (N = 128)	
	จำนวน	ร้อยละ
1. ท่านคิดว่าจะมีวิธีการสนับสนุนหรือแก้ปัญหา การปฏิบัติงาน ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในกิจกรรมการศึกษาออก ระบบโรงเรียน ให้ประสบความสำเร็จได้อย่างไร		
- จัดประชุม อบรม สัมมนา ให้ความรู้แก่บุคลากรใน หน่วยงาน ในเรื่องการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ใน กิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียน ซึ่งเป็นการนำ ทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ให้เป็นประโยชน์	94	73.44
- จัดประชุม เชิงปฏิบัติงาน ในเรื่องการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน ให้เป็นประโยชน์ต่องานของตน	73	57.03
- จัดทำแผนงาน การยกย่อง เชิดชู เกียรติ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่ให้การสนับสนุน หน่วยงานเป็นอย่างดี	71	55.47
- สำรวจแหล่งภูมิปัญญาชาวบ้านและประสานงานขอความ ร่วมมือ	100	78.13
- ส่งเสริมให้บุคลากรในหน่วยงาน ไปศึกษาตงานและ เรียนรู้จากแหล่งภูมิปัญญาชาวบ้าน	79	61.72
- ส่งเสริมให้ มีการร่วมมือและแลกเปลี่ยนความรู้ ระหว่าง หน่วยงาน ในเรื่องการนำภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่น มา ใช้ให้เป็นประโยชน์ ต่องานการศึกษาในระบบโรงเรียน	85	66.44
- ส่งเสริมให้มีความร่วมมือและ เข้าใจอันดี ระหว่างภูมิปัญญา ชาวบ้าน กับหน่วยงาน รวมทั้งบุคลากรในหน่วยงานการ ศึกษาในระบบโรงเรียน	81	63.28

ตารางที่ 42 (ต่อ)

ข้อเสนอแนะ ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ใน กิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียน	ผู้ปฏิบัติงาน (N = 128)	
	จำนวน	ร้อยละ
- สนับสนุน ให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ระหว่างภูมิปัญญา ชาวบ้าน และบุคลากรในหน่วยงานการศึกษาในระบบ โรงเรียน	79	61.72
- สนับสนุนให้บุคลากรในหน่วยงาน ทำการศึกษาเรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เข้าใจเป็นอย่างดี เพื่อที่จะได้นำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในหน่วยงานตน	77	60.16
- กำหนดแผนปฏิบัติงาน ปฏิทินปฏิบัติงาน เรื่องการนำภูมิ ปัญญาชาวบ้านมาใช้ในกิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียน	76	59.38

จากตารางที่ 42 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล การสนับสนุนหรือแก้ปัญหา การปฏิบัติงาน การนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในกิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียน ให้ประสบความสำเร็จ นั้น พบว่า ส่วนใหญ่ ร้อยละ 78.13 เห็นว่าควรมีการสำรวจแหล่งภูมิปัญญาชาวบ้าน และประสานงานของความร่วมมือ รองลงมา ร้อยละ 73.44 เห็นว่า ควรมีการจัดประชุม อบรม สัมมนา ให้ความรู้แก่บุคลากรในหน่วยงาน ในเรื่องการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในกิจกรรม การศึกษาออกโรงเรียน ซึ่งเป็นการนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ร้อยละ 66.44 เห็นว่าควรส่งเสริมให้ มีการร่วมมือและแลกเปลี่ยนความรู้ ระหว่างหน่วยงาน ใน เรื่องการนำภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่น มาใช้ให้เป็นประโยชน์ ต่องานการศึกษาในระบบ โรงเรียน ร้อยละ 63.28 เห็นว่าควรส่งเสริมให้มีความร่วมมือและความเข้าใจอันดีระหว่าง ภูมิปัญญาชาวบ้าน กับหน่วยงาน รวมทั้งบุคลากรในหน่วยงานการศึกษาในระบบโรงเรียน ร้อยละ 61.72 เห็นว่าควรส่งเสริมให้บุคลากรในหน่วยงาน ไปศึกษาดูงานและเรียนรู้จาก แหล่งภูมิปัญญาชาวบ้าน และเห็นว่าควรสนับสนุน ให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ระหว่างภูมิปัญญา ชาวบ้าน และบุคลากรในหน่วยงานการศึกษาในระบบโรงเรียน ร้อยละ 60.16 เห็นว่าควร

สนับสนุนให้บุคลากรในหน่วยงาน ทำการศึกษาเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เข้าใจ เป็นอย่างดี เพื่อที่จะได้นำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในหน่วยงานตน ร้อยละ 59.73 เห็นว่าควร กำหนดแผนปฏิบัติงาน ปฏิทินปฏิบัติงาน เรื่องการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในกิจกรรมการศึกษา นอกกระบบโรงเรียน ร้อยละ 57.03 เห็นว่าควรจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ ในเรื่องใช้ภูมิปัญญา ชาวบ้านให้เป็นประโยชน์ต่องานของตน และร้อยละ 55.47 เห็นว่าควรมีการจัดทำแผนงาน การยกย่อง เชิดชูเกียรติ ภูมิปัญญาชาวบ้านที่ให้การสนับสนุน หน่วยงานเป็นอย่างดี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ที่ได้จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางในการปฏิบัติงาน การนำภูมิปัญญามาใช้ในกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ในการสัมภาษณ์ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัด ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งหมด 8 ท่าน

ประเด็นการสัมภาษณ์

1. ท่านคิดว่า การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในกิจกรรมงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นหรือไม่ เพราะเหตุใด

2. ท่านมีแนวทางในการปฏิบัติงานการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในงานการศึกษานอกระบบโรงเรียนในเรื่อง

2.1 การพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม

2.2 การนำมาเป็นวิทยากร

2.3 การนำมาเป็นสื่อเพื่อการศึกษา

อย่างไร และท่านคิดว่า นำมาใช้ในด้านใดเหมาะสมที่สุด

3. ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน หน่วยงานท่านมีปัญหาอย่างไรบ้าง

4. ทางกรมการศึกษานอกโรงเรียน มีนโยบายเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในงานการศึกษานอกระบบโรงเรียนอย่างไร

5. ท่านมีข้อเสนอแนะ ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนอย่างไร

6. ท่านได้รับการนิเทศ ติดตามผลหรือในหน่วยงานท่านได้มีการนิเทศ ติดตามผลอย่างไร

7. ในการแบ่งประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้านในงานวิจัยครั้งนี้ เหมาะสมหรือไม่ เพราะเหตุใด

จากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด ในประเด็นคำถาม เรื่อง การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน มีความเหมาะสม กับความต้องการของท้องถิ่นหรือไม่ สรุปได้ดังตารางที่ 43

ตารางที่ 43 ความเหมาะสมในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในกิจกรรมการศึกษานอกระบบ
โรงเรียน

ข้อความ	ความถี่
<p>1. เห็นว่าเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น เนื่องจาก ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นสิ่งที่มิอยู่ในวิถีชีวิตของประชาชน การนำมาใช้ใน กิจกรรมงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน จะเป็นประโยชน์ต่อประชาชน ในท้องถิ่นเป็นอย่างมาก แต่ควรเลือกในสิ่งที่ดี เมื่อนำมาใช้หรือนำมา พัฒนาแล้ว จะทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และภูมิปัญญาชาวบ้านในแต่ละที่นั้น ย่อมเหมาะสมกับท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งบางครั้งเมื่อนำไปใช้ในอีกสถานที่ หนึ่ง อาจไม่เหมาะสมกับสถานที่นั้นก็ได้</p>	6
<p>2. เห็นว่าเหมาะสมหรือไม่ขึ้นอยู่กับลักษณะของสังคม ซึ่งถ้าสังคมนั้นเป็น สังคมที่กำลังจะพัฒนาไปสู่สังคมอุตสาหกรรม การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมา ใช้ นั้นจะเป็นการสวนทางกับการพัฒนา และภูมิปัญญาชาวบ้านบางประเภท นั้น อาจจะไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้</p>	2

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากการสัมภาษณ์ในประเด็นคำถามเรื่องแนวทางการปฏิบัติงาน การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน สรุปได้ดังตารางที่ 44

ตารางที่ 44 แนวทางการปฏิบัติงานในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ข้อความ	ความถี่
1. ในกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน หลักใหญ่ๆที่ต้องทำก่อนอื่นควรจะ ต้องมีการรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่ในท้องถิ่นไว้	8
2. พยายามศึกษาและทำความเข้าใจในเรื่องของภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อที่จะได้นำมาใช้ได้อย่างสอดคล้องกับงานที่ปฏิบัติอยู่	8

ในด้านการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม สรุปได้ดังตารางที่ 45

ตารางที่ 45 แนวทางในการปฏิบัติงานการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม

ข้อความ	ความถี่
1. ขั้นตอนที่ 1 ควรจะมีการศึกษาถึงขั้นตอนการทำงานของภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยอาจจะเป็นการศึกษาจากเอกสาร หรือถ้าเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นบุคคลจะมีการพูดคุยถึงรายละเอียดต่างๆ	8
2. ขั้นตอนที่ 2 จะเป็นการร่วมกันวิเคราะห์และร่วมกันวางแผนเกี่ยวกับรายละเอียดต่างๆ ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม	8

ตารางที่ 45 (ต่อ)

ข้อความ	ความดี
3. ขั้นตอนที่ 3 จัดทำเอกสารหลักสูตร ในขั้นนี้ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นบุคคล อาจจะเป็นผู้จัดทำเอง ถ้าภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นผู้ที่มีความสามารถ หรือทางศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดเป็นผู้ดำเนินการและภูมิปัญญา ชาวบ้าน เป็นที่ปรึกษา	8
4. ขั้นตอนที่ 4 ขั้นดำเนินการสอน ในขั้นนี้คือการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ เป็นวิทยากรในการสอนนั่นเอง เนื่องจากภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นบุคคลนั้น จะเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถและมีประสบการณ์มาก จะทำให้ผู้เรียน นั้นได้รับประสบการณ์โดยตรง	8
5. ขั้นตอนที่ 5 ในขั้นตอนของการประเมินผล ขั้นนี้ภูมิปัญญาชาวบ้านน่าจะมี ส่วนเป็นอย่างมาก เนื่องจากภูมิปัญญาชาวบ้านจะเป็นผู้ที่ทราบว่สิ่งที ตนเองถ่ายทอดออกไปนั้น ผู้เรียนสามารถทำได้ดีเพียงใด	8

ในด้านการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเป็นวิทยากร สรุปได้ดังตารางที่ 46

ตารางที่ 46 แนวทางในการปฏิบัติงานการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในการเป็นวิทยากร

ข้อความ	ความดี
1. ให้ความสำคัญกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเป็นวิทยากรเนื่อง จากจะทำให้เรามีวิทยากรประจำอยู่ในท้องถิ่น ทำให้การดำเนินงาน ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดำเนินเป็นไปอย่างสะดวก	8
2. แนวทางในการปฏิบัติงานนั้น จะจัดให้มีการอบรมภูมิปัญญาชาวบ้านที่จะ นำมาเป็นวิทยากร โดยเป็นการอบรมในเรื่องเทคนิคการเรียนการสอน และทักษะในการให้ความรู้	8

ตารางที่ 46 (ต่อ)

ข้อความ	ความถี่
3. คารจะมีกำรสนับสนุนในเรื่องค่าตอบแทน ให้กับภูมิปัญญาชาวบ้านเพิ่มมากขึ้น เพื่อ เป็นขวัญและกำลังใจกับภูมิปัญญาชาวบ้าน	8

และในระยะเวลาที่ผู้วิจัยได้ทำวิจัยนั้น ทางศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงใต้มีการจัดโครงการอบรมครูชาวบ้าน ซึ่งบุคคลเหล่านี้คือภูมิปัญญาชาวบ้านนั่นเอง

ในด้านการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ใน เป็นสื่อ เพื่อการศึกษา สรุปได้ดังตารางที่ 47

ตารางที่ 47 แนวทางในการปฏิบัติงาน การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ เป็นสื่อ เพื่อการศึกษา

ข้อความ	ความถี่
1. จะมีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ เป็นสื่อ เพื่อการศึกษา และลักษณะการนำมาใช้นั้นจะมีหลายลักษณะคือ	
- นำผลงานที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านมาเป็นสื่อหรืออาจจะจัดทำเป็นเอกสาร เพื่อเผยแพร่	8
- นำมาร่วมในการผลิตสื่อ เช่น การทำเทปโทรทัศน์ การบันทึกเสียง เป็นต้น	8
- นำมาใช้ในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆ โดยผ่านทางสื่อ บันเทิงหรือศิลปินพื้นบ้าน แต่มักจะขึ้นอยู่กับสภาพของแต่ละจังหวัดว่ามีสื่อเหล่านี้หรือไม่	8
- นำมาใช้ในการเป็นแหล่งวิทยากร สำหรับให้บุคคลทั่วไปหรือนักศึกษา ได้ใช้เป็นที่พักตนศึกษา	8

ในด้านกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนที่เหมาะสมจะนำมาใช้มากที่สุด สรุปได้
ดังตารางที่ 48

ตารางที่ 48 กิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนที่เหมาะสมที่จะนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้

ข้อความ	ความถี่
1. กิจกรรมที่เหมาะสมที่สุดที่ควรนำมาใช้ คือ กิจกรรมการศึกษาด้านทักษะอาชีพ	8
2. เนื่องจาก ภูมิปัญญาชาวบ้านเหล่านี้จะมีประสบการณ์และความชำนาญในแต่ละอาชีพเป็นอย่างดี จะทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงและการถ่ายทอดความรู้ระหว่างภูมิปัญญาชาวบ้านกับผู้เรียนนั้น จะทำได้ดี เนื่องจากภาษาในการสื่อสารเป็นไปอย่างง่ายๆ ไม่มีศัพท์ทางวิชาการเหมือนนักวิชาการ	8

ในด้านปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนสรุปได้ดังตารางที่ 49

ตารางที่ 49 ปัญหาในการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาใช้ในกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียน

ข้อความ	ความถี่
1. ผู้ให้สัมภาษณ์ที่เห็นว่ามีปัญหาในการปฏิบัติงาน	6
2. ผู้ให้สัมภาษณ์ที่เห็นว่าไม่มีปัญหาในการปฏิบัติงาน	2
3. ปัญหาในการปฏิบัติงาน สรุปได้ดังนี้ <ul style="list-style-type: none"> - ประชาชนในปัจจุบันนี้ไม่ให้ความสนใจในเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านเท่าที่ควร เนื่องจากเห็นว่าเป็นเรื่องที่ล้าสมัยไม่สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ได้ 	6

ตารางที่ 49 (ต่อ)

ข้อความ	ความถี่
- ภูมิปัญญาชาวบ้านมีอาชีพหลักอยู่ ทำให้ไม่มีเวลาว่าง ต้องมีการประสานงานจัดทำแผนให้ชัดเจน จึงจะสามารถทำให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยดี	6
- เทคนิคในการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งจะมีปัญหาในบางบุคคลเท่านั้น	6
- บางครั้งผลิตภัณฑ์ที่ได้จากกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น ไม่สามารถหาตลาดมารองรับได้ ดังนั้นจึงต้องมีการหาตลาดเพื่อจัดจำหน่าย ซึ่งจะทำให้การดำเนินงานนั้นครบวงจร	6
- ผู้ปฏิบัติงานมีภาระมาก ทำให้ไม่มีเวลาว่างในการติดต่อประสานงาน	6
- งบประมาณที่จัดให้ไม่เหมาะสม	6
- ค่าตอบแทนที่ให้แก่ภูมิปัญญาชาวบ้านนั้นน้อยมาก	6

ในด้านนโยบายที่ทางกรมการศึกษานอกโรงเรียน ที่ได้ให้กับทางศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ในเรื่องการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสรุปได้ดังตารางที่ 50

ตารางที่ 50 นโยบายที่ทางกรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้ให้กับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด

ข้อความ	ความถี่
1. ให้แนวทางในการดำเนินงานแบบกว้างๆ โดยกำหนดไว้ว่าต้องมีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน แต่ไม่ได้	

ตารางที่ 50 (ต่อ)

ข้อความ	ความถี่
กำหนดว่าต้องนำมาใช้ในลักษณะใด ส่วนนโยบายที่แน่ชัดคือ ต้องมีการรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาชาวบ้านในจังหวัดนั้นไว้	8
2. ในแผนพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน ได้มีการกำหนดให้จัดทำเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ ซึ่งเครือข่ายการเรียนรู้นั้น แต่ละจังหวัดจะมีรูปแบบที่แตกต่างกันไป	8
3. ทางศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออก มีนโยบายชัดเจน ในเรื่องการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเป็นวิทยากร คือ ได้มีการจัดอบรมครูชาวบ้านหรือภูมิปัญญาชาวบ้านนั่นเอง เพื่อนำบุคคลเหล่านั้นมาใช้ในการเป็นวิทยากรท้องถิ่น	8
4. การนำมาเป็นสื่อ นั้นอาจจะน้อย เนื่องจากในภาคตะวันออก เรื่องของศิลปะการเล่นพื้นบ้านในแต่ละจังหวัดมีน้อย จะมีเฉพาะเพียงบางจังหวัดเท่านั้น เช่น จังหวัดนครนายก ปราจีนบุรี และระยอง ซึ่งทำให้เรื่องของการนำสื่อพื้นบ้านนั้นนำมาใช้น้อย	8

ในด้านข้อเสนอแนะ การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน สรุปได้ดังตารางที่ 51

ตารางที่ 51 ข้อเสนอแนะในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ข้อความ	ความถี่
1. ควรมีการศึกษาและทำความเข้าใจในเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งจะเป็นการทำความเข้าใจซึ่งกันและกันทั้ง 2 ฝ่าย	8

ตารางที่ 51 (ต่อ)

ข้อความ	ความถี่
2. ควรมีการรวบรวมภูมิปัญญาชาวบ้านภายในจังหวัดไว้และมีการจัดทำเป็นทำเนียบไว้	8
3. ควรมีการจัดแบ่งภูมิปัญญาชาวบ้านให้เป็นหมวดหมู่ และมีการคัดเลือกวิเคราะห์ เพื่อที่จะได้สามารถเลือกภูมิปัญญาชาวบ้านที่นำมาใช้ได้เป็นประโยชน์ต่องานการศึกษาในระบบโรงเรียน	8
4. ควรมีการนำข้อมูลภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่มาเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จัก และให้เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป โดยมีการจัดทำเป็นเทปโทรทัศน์หรือสื่อสิ่งพิมพ์ และอาจจะสามารถนำมาใช้ในกิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียน	8
5. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ต้องมีการวางแผนงานอย่างแน่ชัด มิฉะนั้นจะมีอุปสรรคเกิดขึ้น	1
6. ควรมีการติดต่อประสานงานกับภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างหน่วยงานและภูมิปัญญาชาวบ้าน	8
7. ทางศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดจะต้องมีการสนับสนุนส่งเสริม สร้างขวัญและกำลังใจให้กับภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น มีการนิเทศติดตามผล การตรวจเยี่ยม และการให้ค่าใช้จ่ายพาไปทัศนศึกษา รวมถึงควรมีการสนับสนุนในเรื่องของวัสดุอุปกรณ์	2
8. ควรมีการตั้งงบประมาณ เป็นเงินค่าตอบแทนประจำให้กับภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นบุคคลเพื่อที่ภูมิปัญญาชาวบ้าน จะได้สามารถทำงานให้กับทางศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดได้เต็มที่	8
9. ควรมีการยกย่อง และให้เกียรติแก่ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นบุคคล พร้อมกับมีการประกาศเกียรติคุณ เช่น จัดทำเป็นอนุบัตรหรือโล่	8

ในด้านการนิเทศติดตามผลสำหรับศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด สรุปลำดับ
ตารางที่ 52

ตารางที่ 52 การนิเทศติดตามผล สำหรับศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด

ข้อความ	ความถี่
1. ได้รับการนิเทศจากศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาค ตะวันออก	8
2. การนิเทศ ติดตามผลจะ เป็นการนิเทศติดตามผลไปพร้อมกับงานอื่นๆ ที่ได้ปฏิบัติ	8
3. การนิเทศ ติดตามผล จากกรมการศึกษาออกโรงเรียน นานๆ ครั้งจะ มีการนิเทศติดตามผล เนื่องจากกรมการศึกษาออกโรงเรียนมีนโยบาย ที่จะให้ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด เป็นผู้ดำเนินงานเอง	8
4. ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดเองจะมีการนิเทศติดตามผลสม่ำเสมอ เป็นการนิเทศติดตามผลควบคู่ไปกับงานอื่น เช่นเดียวกัน	8

ในด้านความเหมาะสมในการจัดแบ่งประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้านในการวิจัยครั้งนี้
สรุปลำดับตารางที่ 53

ตารางที่ 53 ความเหมาะสมของการจัดแบ่งประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้านในการวิจัยครั้งนี้

ข้อความ	ความถี่
1. เห็นว่าเหมาะสม เนื่องจากจะทำให้สามารถจัดแบ่งได้อย่างครอบคลุม	6
2. ไม่เหมาะสม ควรมีการจัดให้เป็นกลุ่มใหญ่ๆมากกว่า เนื่องจากภูมิปัญญา บางประเภทนั้นอาจจะซ้ำซ้อนกัน	2

จากการสัมภาษณ์ทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น พอจะสรุปได้ว่าในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น มีความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น และกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นสิ่งที่ได้มีการสั่งสมมาตั้งแต่บรรพบุรุษและแฝงอยู่ในวิถีชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้สามารถเรียนรู้และเข้าใจถึงอดีต ปัจจุบัน และอนาคตของท้องถิ่นได้ และถ้าได้มีการศึกษาถึงภูมิหลังของชาวบ้านอย่างแท้จริง จะทำให้มองเห็นแนวทาง ในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นได้ รวมทั้งจะเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนได้เป็นอย่างดี แต่ทั้งนี้ การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้นั้น จะต้องมีการนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับกิจกรรมด้านต่างๆ ของงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน และกิจกรรมการศึกษาที่เหมาะสมที่สุดที่จะนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ คือ กิจกรรมด้านทักษะอาชีพ แนวทางในการปฏิบัติที่สำคัญคือ ควรมีการรวบรวมภูมิปัญญาชาวบ้านทั้งหมดที่มีอยู่ในท้องถิ่น พร้อมกับทำการศึกษาให้เข้าใจอย่างแท้จริง เพื่อที่จะได้นำมาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์กับงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน นอกจากนี้ ควรจะมีการประสานงานเพื่อขอความร่วมมือจากภูมิปัญญาชาวบ้าน พร้อมทั้งควรจะมีการยกย่องและให้เกียรติกับภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้การดำเนินงานการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในงานการศึกษานอกระบบโรงเรียนดำเนินไปได้เป็นอย่างดี

ตอนที่ 5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ในการสัมภาษณ์ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยได้ทำการสัมภาษณ์ทั้งหมด 3 ท่าน คือ

1. นายวิบูลย์ เข้มเฉลิม ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านเกษตรพื้นฐาน (วนเกษตร)
นายวิบูลย์ เข้มเฉลิม หรือผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิม เกิดเมื่อวันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ. 2499 ที่ตำบลเกาะขนุน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ปัจจุบันอายุ 57 ปี ที่อยู่ปัจจุบันนี้ คือ บ้านห้วยหิน ตำบลลาดกระทิง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิม มีอาชีพในทางการทำเกษตร ซึ่งเป็นการทำเกษตรแบบวนเกษตร โดยใช้เนื้อที่เพียง 9 ไร่ เท่านั้น แต่ผลผลิตที่ได้สามารถที่จะมีกินได้ตลอดทั้งปี

โดยไม่ได้รับความเดือดร้อนแม้ว่าจะไม่มีเงินอยู่ในบ้านเลย งานเกษตรให้ประโยชน์ในหลายๆ ด้าน เช่น สามารถที่จะพึ่งตนเองได้ เนื่องจากการทำเกษตรประเภทนี้จะเป็นการปลูกพืชหลายๆ อย่างด้วยกัน มีทั้งไม้ประเภทที่ใช้เป็นอาหารและไม้ที่นำมาใช้สอย นอกจากนั้นยังเป็นการช่วยฟื้นฟูความสมดุลทางธรรมชาติให้กลับคืนมาด้วย

ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิม ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการศึกษาอกระบบโรงเรียนหลายลักษณะ คือ ได้รับการแต่งตั้งจากกระทรวงศึกษาธิการให้เป็น กรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาออกโรงเรียน และที่บ้านของท่านได้รับการจัดตั้งให้เป็นศูนย์วิทยาคาตรและเทคโนโลยีบ้านห้วยหิน ซึ่งเป็นการดำเนินการโดยกรมการศึกษาออกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ นอกจากนั้นแล้วท่านยังได้รับเชิญให้เป็นวิทยากร ในการบรรยายตามสถานศึกษาและหน่วยงานต่างๆ และที่บ้านของท่านเองนั้นจะมีผู้ที่เดินทางไปทัศนศึกษามากมาย และมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างตัวท่านเองกับผู้ที่เดินทางไปทัศนศึกษา โดยท่านอาจจะเป็นผู้อธิบายหรือเป็นการสนทนา แลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน

และมีหน่วยงานต่างๆ ได้ให้ความสนใจในกิจกรรมที่ท่านได้ปฏิบัติ เช่นในกระทรวงศึกษาธิการเองนั้น ได้มีการติดต่อประสานงานกับกรมต่างๆ มากมาย เช่น กรมการศึกษาออกโรงเรียน กรมสามัญศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา กรมการฝึกหัดครู เป็นต้น มหาวิทยาลัย เกือบทุกมหาวิทยาลัย รวมทั้งหน่วยงานต่างๆ อีกมากมาย

จากการที่ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิม ได้เปลี่ยนแนวทางการทำเกษตรมาเป็นเกษตรแบบวนเกษตร จากผลงานอันนี้ตั้งแต่วันที่ท่านได้เริ่มทำมาจนถึงปัจจุบันนั้น เป็นที่ยอมรับว่าแนวทางการเกษตรประเภทนี้ สามารถที่จะช่วยให้เกษตรกรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ท่านได้รับรางวัลจากหน่วยงานต่างๆ มากมาย เช่น รางวัลคนดีศรีสังคม ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิหมู่บ้าน มูลนิธิหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ และน้ำมันพืชมรกต และได้รับการประกาศเกียรติคุณเป็นบุคคลดีเด่นของชาติ ภาคอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จากคณะกรรมการส่งเสริมเอกลักษณ์แห่งชาติ เป็นต้น

จากการสัมภาษณ์ครั้งนี้ ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิม ได้ให้ข้อเสนอแนะถึงแนวทางในการจัดการศึกษาไว้ว่า ควรจะเน้นที่การปฏิบัติมากกว่าเป็นการศึกษาที่เน้นความจำเพียงอย่างเดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น เป็นการศึกษาที่อยู่ใกล้ชิดกับ

ประชาชน ควรจะเป็นการสอนให้ผู้เรียนสามารถที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ในประเทศไทย ยังมีความรู้ที่มากมายที่มีอยู่ในชุมชนต่างๆ ดังนั้นถ้าเรามีการจัดการศึกษาชุมชนกันอย่างแท้จริงแล้ว เราจะสามารถนำมาปรับใช้ไปพร้อมๆ กับความรู้สมัยใหม่ได้ (วิบูลย์ เข็มเฉลิม, สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2536)

2. นายจรรยา พงษ์ชีพ ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านเทคโนโลยีพื้นบ้าน (ระบบน้ำหยด)

นายจรรยา พงษ์ชีพ เกิดเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2475 ปัจจุบันมีอายุ 61 ปี ที่อยู่ปัจจุบัน 25 ถนนเทศบาลสาย 7 ตำบลขลุ่ย อำเภอขลุ่ย จังหวัดจันทบุรี นายจรรยา พงษ์ชีพ มีอาชีพทางการทำเกษตร ซึ่งการทำเกษตรทำให้ประสบปัญหาต่างๆ เช่น การที่เงาะไม่ค่อยจะติดผล จากการสังเกตทำให้ท่านพบวิธีแก้ไขได้ โดยการใช้ ฮอริโมนเอ.เอ. ฉีดไปที่เกสรตัวเมีย จะทำให้เกสรเปลี่ยนเพศได้ และปัญหาในเรื่องการขาดแคลนน้ำสำหรับการทำสวน ตั้งแต่เมื่อปี พ.ศ.2520 มาจนถึงปัจจุบันนี้ ในจังหวัดจันทบุรี เมื่อถึงหน้าแล้งนั้น ปัญหาในการขาดแคลนน้ำจะรุนแรงมากถึงกับมีการซื้อน้ำ เพื่อที่จะนำไปรดต้นไม้ในสวนของตน จากการขาดแคลนน้ำในปี พ.ศ.2520 ทำให้นายจรรยา พงษ์ชีพ ได้ตระหนักถึงปัญหาในเรื่องการขาดแคลนน้ำ ท่านคิดว่าในประเทศไทยนั้นมีน้ำไม่น้อย แต่ทำไมน้ำจึงยังไม่พอใช้และปัญหาหนึ่งที่ประเทศไทยไม่เคยพูดถึงเลย คือ ความพอดีในการใช้น้ำ ไม่เคยมีการทดสอบว่า ในแต่ละสวนนั้นต้องใช้น้ำมากน้อยเท่าไร จึงจะเพียงพอกับความต้องการของต้นไม้ และเมื่อวันนั้นในสวนของท่านมีท่อน้ำที่ต่อไว้ และท่อน้ำบังเอิญมีรูรั่วตรงโคนต้นเงาะ ต้นเงาะต้นนั้นออกงามดี ทั้งที่ไม่เคยได้รับการรดน้ำเลย ทำให้ท่านเกิดความคิดในเรื่องระบบน้ำหยด หลังจากนั้นท่านได้ค้นคว้าหาความรู้ ในเรื่องการใช้ระบบน้ำหยดที่มีอยู่ในประเทศไทย และได้ทดลองนำมาใช้ หลังจากที่ได้นำมาใช้และเกิดปัญหาขึ้น ท่านได้คิดพัฒนาระบบน้ำหยดให้ดีขึ้น เมื่อระบบน้ำหยดได้มีการพัฒนาให้ดีขึ้นและนำมาใช้ได้อย่างได้ผล ทำให้มีคนสนใจที่จะซื้อไปใช้ จากผลงานนี้เองที่ทำให้ระบบน้ำหยดของ นายจรรยา พงษ์ชีพ พัฒนาไปสู่ระบบการผลิตและการขายแต่ท่านยังไม่ได้หยุดการพัฒนาของระบบน้ำหยดไว้เพียงเท่านั้น ท่านยังพัฒนาระบบน้ำหยด ให้เป็นเครื่องมือการเกษตรที่ได้มาตรฐาน พร้อมกันนั้นท่านยังได้พยายามที่จะพัฒนาระบบน้ำหยดให้เหมาะสมกับการนำไปใช้พืชชนิดอื่นด้วย

ประโยชน์ของระบบน้ำหยดแบบนี้ คือ

1. ขยายพื้นที่ในการเพาะปลูกได้มากขึ้น โดยไม่ต้องใช้แรงงานเพิ่มขึ้น แต่จะได้ผลผลิตมากขึ้น

2. เป็นการประหยัดน้ำมันเชื้อเพลิงสำหรับสูบน้ำ เพราะในการให้น้ำระบบนี้ ไม่จำเป็นต้องให้น้ำเป็นเวลานาน และไม่ต้องให้เป็นปริมาณมาก จึงลดการใช้เครื่องสูบน้ำได้ ต้นทุนการผลิตไม่เพิ่มขึ้น และอาจต่ำลงด้วย

3. ประหยัดเวลาในการให้น้ำ

4. สามารถควบคุมปริมาณน้ำได้ตามต้องการ

ผลงานของ นายจรรยา พงษ์ชีพ เป็นที่ยอมรับว่า สามารถที่จะนำไปใช้ประโยชน์ ในการทำสวนได้อย่างแท้จริง และจากผลงานนี้ทำให้ในปี พ.ศ. 2522 ท่านได้รับการยกย่อง ให้เป็น บุคคลตัวอย่างแห่งปี พ.ศ. 2522 จากคณะกรรมการมูลนิธิน้ำใจ

นายจรรยา พงษ์ชีพ ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการศึกษาของระบบโรงเรียน โดยการได้รับเชิญให้เป็นวิทยากรในการให้ความรู้ ซึ่งท่านเคยได้รับการเชิญจากทุกจังหวัดใน ภาคตะวันออก และในจังหวัดนครราชสีมาด้วย นอกจากนี้ แล้วท่านยังเคยให้สัมภาษณ์ทาง โทรทัศน์หลายช่อง ซึ่งเป็นการใช้เป็นสื่อเพื่อเผยแพร่ความรู้ให้กับผู้สนใจ และในกรณีที่ได้มี ผู้เดินทางไปถึงบ้าน ท่านก็พร้อมที่จะให้คำแนะนำและที่บ้านท่านนั้นก็ถือว่าเป็นแหล่งวิทยากร ที่สำคัญอีกสถานที่หนึ่ง ในภาคตะวันออก และมีหน่วยงานต่างๆ ที่ให้ความสนใจ เช่น กรม การศึกษาออกโรงเรียน กรมส่งเสริมการเกษตร เป็นต้น (จรรยา พงษ์ชีพ, สัมภาษณ์, 25 สิงหาคม 2536)

3. พระมหาเพียร ญาณทีโป กุมิญาณุชาชาวบ้านด้านศิลปพื้นบ้าน

พระมหาเพียร ญาณทีโป เกิดเมื่อวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2472 ปัจจุบันมี อายุ 58 ปี ที่อยู่ปัจจุบัน คือ วัดเขากระโดน เลขที่ 49 หมู่ 6 ถนนสุนทรภู่ ตำบลเขา กระโดน อำเภอแก่ง จังหวัดระยอง พระมหาเพียร ญาณทีโป มีความสนใจในเรื่องดนตรี ไทยมาตั้งแต่เด็ก และได้เคยหัดเล่นดนตรีไทยและดนตรีสากลบ้าง แต่ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากในสมัยนั้นหาครูผู้สอนและผู้สนับสนุนได้ยาก ตลอดจนเครื่องดนตรีต่างๆ ก็หาได้ยาก เช่นกัน ประกอบกับท่านอยู่ในชนบท ทำให้เรื่องการประกอบอาชีพเป็นเรื่องที่สำคัญมากกว่า จนกระทั่งในเวลาต่อมาท่านได้อุปสมบท ในช่วงระยะเวลานี้เองที่ท่านได้มีโอกาสค้นคว้าใน เรื่องที่เกี่ยวกับดนตรี ทำให้เข้าใจเรื่องดนตรีไทยมากขึ้น และมีความคิดว่าดนตรีไทยนั้นมีความไพเราะมากในเพลงทุกเพลงนั้นมีความหมายแฝงอยู่ ถ้าผู้เล่นสามารถทำความรู้จักและ ทำความเข้าใจในเพลงไทย และหากได้เรียนกับครูที่มีความสามารถ รวมทั้งในการบรรเลง

ถ้าได้บรรเลงกับผู้ที่มีความสามารถแล้ว จะทำให้มีความรู้สึกสนุกสนานมาก ด้วยความรักและ
 ห่วงแทนในศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ทำให้ท่านริเริ่มโครงการอนุรักษ์และส่งเสริมการแสดงพื้นบ้าน
 เช่น หนังตะลุง ลำตัด ฯลฯ และได้มีการจัดสอนดนตรีไทยด้วย แต่ในระยะเริ่มแรกของการสอน
 ดนตรีไทยนั้นประสบกับปัญหาหลายประการ คือ ชาติครูผู้สอนที่มีความรู้ความสามารถ และคนไม่
 ให้ความสำคัญในดนตรีไทย เนื่องจากเห็นว่าดนตรีไทยนั้น เป็นเรื่องที่เล่นกันแบบสนุกสนานใน
 ระหว่างคน 4-5 คน และผู้ที่เล่นดนตรีไทยนั้นมักจะชอบดื่มสุรา ทำให้คนไม่เห็นความสำคัญใน
 การหัดดนตรีไทย แต่เมื่อได้มีการนำเด็กมาฝึกหัดกันอย่างจริงจัง จนสามารถออกแสดงในงาน
 ต่างๆ ได้ ทำให้มีคนให้ความสนใจในการฝึกมากขึ้น นอกจากการอนุรักษ์ศิลปพื้นบ้านแล้ว
 พระมหาเพียร ภูญาทีโป ยังได้มีการอนุรักษ์ในเรื่องของหัตถกรรมพื้นบ้านด้วย ท่านได้พยายาม
 จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อเป็นการรวบรวมศิลปวัตถุโบราณและหัตถกรรมพื้นบ้าน สิ่งของดังกล่าว
 ได้แก่ เครื่องชั่งทองคำสมัยโบราณ ครกกระเดื่อง เครื่องสีข้าวโบราณ ครุหาบน้ำ เครื่องปั้น
 ดินเผา เครื่องเคลือบ กระบุง ตะกร้า เป็นต้น

นอกจากการอนุรักษ์ในส่วนที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว ด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการ
 ศึกษาอบรมโรงเรียนนั้น ที่วัดของท่านยังได้มีการจัดการศึกษาด้านอาชีพอีกประการหนึ่งด้วย
 เนื่องจากท่านมีความเห็นว่าชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพในการทำนา และทำสวน มีฐานะค่อนข้าง
 ยากจน และเด็กที่จบการศึกษาแล้วไม่ได้ศึกษาต่อมีจำนวนมาก ท่านจึงได้เปิดสอนวิชาชีพ เช่น
 พิมพ์ดีดภาษาไทย และภาษาอังกฤษ งบประมาณส่วนนี้มาจากเงินส่วนตัว และอีกส่วนหนึ่งมาจาก
 การบริจาคของประชาชน นอกจากนั้นแล้ว ยังได้มีการเปิดสอนวิชาอื่นๆ อีกมากมาย เช่น สอน
 ศิลปประดิษฐ์ ช่างอ็อก ช่างเชื่อม ช่างเขียนแบบโฆษณา การผูกผ้าประดับ การจัดดอกไม้และ
 ขนมไทย และงานใบตอง เป็นต้น ซึ่งจากวิชาชีพเหล่านี้ทำให้เด็กที่ไม่มีงานทำกลายเป็นผู้มี
 รายได้ นอกจากนั้นในส่วนที่เป็นกิจกรรมการศึกษาอบรมโรงเรียน ของกรมการศึกษานอก
 โรงเรียน ท่านก็ได้มีส่วนในการสนับสนุนด้วย เช่น การจัดที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน
 เป็นต้น

จากการทำงานอย่างจริงจังของ พระมหาเพียร ภูญาทีโป ทำให้มีหน่วยงานต่างๆ
 ได้ให้ความสนใจเป็นอย่างมาก ทั้งการสนับสนุน และการให้ความร่วมมือในการนำผลงานไป
 เผยแพร่ทั้งในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด รวมทั้งหน่วยงานเอกชนด้วย

- จากผลงานที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นทำให้ท่านได้รับโล่ และการประกาศเกียรติคุณจากหลายหน่วยงาน เช่น
- พ.ศ. 2532 ได้รับการประกาศเกียรติคุณจากกระทรวงศึกษาธิการ ในการจัดที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านได้ดีเด่นประเภท "หนังสือพิมพ์ภาคตะวันออก"
- พ.ศ. 2533 ได้รับโล่จากจังหวัดระยอง เนื่องจากให้ความช่วยเหลือและทำคุณประโยชน์กับทางราชการ
- พ.ศ. 2533 ได้รับโล่ "องค์กรเอกชนดีเด่น" ที่จัดกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียนประเภทบุคคลหรือองค์กร
- พ.ศ. 2534 ได้รับโล่เกียรติคุณ จากคณะลูกเสือแห่งชาติที่ให้ความสนับสนุน การจัดงานชุมนุมลูกเสือแห่งชาติ ครั้งที่ 13 ฉลอง 80 ปี การลูกเสือไทย ณ ค่ายวชิราวุธ เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2534
- พ.ศ. 2534 ได้รับการประกาศเกียรติคุณ จากกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ที่ได้รับเลือกจากกรมการศาสนา ให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง (พระมหาเพียร ภูญาทีโป, สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2536)

จากการสัมภาษณ์ ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นบุคคลที่มีส่วนร่วม ในกิจกรรมการศึกษาออกระบบโรงเรียน พอจะสรุปได้ว่า โดยส่วนรวมแล้วภูมิปัญญาชาวบ้านจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมการศึกษาออกระบบโรงเรียน ในลักษณะของการได้รับเชิญให้เป็นวิทยากร และใช้สถานที่ทำงานนั้นเป็นแหล่งวิทยากรเสียเป็นส่วนใหญ่ และในบางครั้งอาจจะเป็นการให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมการศึกษาออกระบบโรงเรียนบ้าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานภาพของภูมิปัญญาชาวบ้านแต่ละบุคคล ในเรื่องขอความร่วมมือนั้น ภูมิปัญญาชาวบ้านพร้อมที่จะให้ความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ เป็นอย่างดี และลักษณะส่วนบุคคลของภูมิปัญญาชาวบ้านแล้ว จะสังเกตได้ว่าภูมิปัญญาชาวบ้านในแต่ละท่านนั้น จะเป็นบุคคลที่รักการแสวงหาความรู้ เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้ให้กับตนเองและพัฒนางานของตนเองให้ก้าวหน้า พร้อมทั้งจะถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้อื่นด้วย